

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919.

Andra kammaren.

Nr 66.

Torsdagen den 5 juni, f. m.

Kl. 11 f. m.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 30 nästlidna maj.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 204—208 och bankoutskottets memorial nr 82—84.

§ 3.

Vidare föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 270 med förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o tryckfrihetsförordningen; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 4.

Till avgörande förelåg nu konstitutionsutskottets utlåtande, nr 44, i anledning av väckt motion om ändringar i § 52 regeringsformen och § 33 riksdagsordningen.

Ang. rätt för riksdagens kamrar att utse talmän.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 329, hade herr Hage m. fl. yrkat, att riksdagen måtte för sin del som vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga

dels följande förändrade lydelse av regeringsformen § 52:

Riksdagens kamrar utse två för sig bland sina ledamöter talman och två vice talmän,

dels ock följande förändrade lydelse av riksdagsordningen § 33:

1. Så snart riksdagen — — — ledamöter angår, väljer vardera kammaren bland sina ledamöter talman samt en förste och en andre vice talman.

Andra kammarens protokoll 1919. Nr 66.

f

Ang. rätt för
riksdagens
kamrar att
utse talmän.
(Forts.)

2. =nuvarande mom. 3.
3. Vid samtidigt förfall för både talmannen och vice talmännen i någon av riksdagens kamrar utses o. s. v. (= nuvarande mom. 4).
4. Val av talman och vice talmän skall, därest i någondera kammaren någon ledamot sådant yrkar, inom denna kammare äga rum medelst en enda valhandling samt vara proportionellt. Den som vid valet erhållit placering, skall förklaras utsedd till talman, den som kommit näst därefter vid placeringen till förste, och den som dernäst placerats till andre vice talman. Närmare bestämmelser om valsättet meddelas i särskild av Konungen och riksdagen samfärlt beslutad stadga.

Utskottet hemställde, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbete och framlägga förslag till sådana ändringar i riksdagsordningen, att riksdagens kammare måtte äga rätt att själva utse talmän ävensom vardera tvenne vice-talmän.

Vid utlåtanudet var emellertid fogad reservation av herrar Clason, Bellinder, von Geijer, von Mentzer, Hulting, Schyller, Räf, Henrikson, och Norman, vilka föreslagit, att riksdagen måtte antaga att vila till vidare grundlagsenlig behandling följande

Förslag till ändrad lydelse av riksdagsordningen.

§ 33.

1. Så snart riksdagen sammanträtt — — — låte Konungen för vardera kammaren tillkännagiva, vilken bland dess ledamöter förordnats till talman, och vilka till förste och andre vice talman.
2. Då i något av de fall, — — — — — äger vardera kammaren att, inom sig, välja talman samt en förste och en andre vice talman.
3. Innan — — — — — — — — — — levnadsåren äldst.
4. Vid samtidigt förfall för både talmannen och vice talmännen i någon av riksdagens kamrar — — — — — upphört.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Norman: Herr talman! Som kammaren behagade finna, är vid detta utskottsutlåtanudet fogad en reservation, undertecknad av ledamöter från båda kamrarna och däribland även av mig. Reservanterna ha här framhållit, att den föreslagna grundlagsändringen att kamrarna själva skulle välja sina talmän icke kan anses vara högst nödig och nyttig. Det har ju hittills, under den tid som Konungen haft att utnämna talmän i riksdagens kamrar, icke förefunnits sakliga anledningar att göra anmärkning på detta tillvägagångssätt. Det är väl ytterligt antagligt att om riksdagen själv haft denna rätt till att utse egna talmän, valen icke skulle ha utfallit annorlunda, än som skett, när det varit Konungen som utsett talmän. Då sålunda

icke verkliga skäl äro för handen att här göra en ändring i grundlagen, ha vi ställt oss avvisande mot den föreslagna ändringen.

Annorlunda är förhållandet beträffande frågan om flera vice talmän. Där har vid upprepade tillfällen visat sig vara av praktiskt värde om det funnits mer än en vice talman. Det har varit tillfällen, då endera av talmännen eller vice talmannen haft förfall, på grund av sjukdom, bortresa eller dylikt, så att endast en talman varit tillgänglig inne i kammaren. Har det vid sådana tillfällen varit långt plenum, är det alldeles givet, att här mött många och betydande svårigheter. Härvidlag föreligger sålunda praktiska skäl som tala för en anordning, att mer än en vice talman finnes i vardera kammaren.

Konstitutionsutskottets majoritet har icke velat låta Kungl. Maj:t fortsätta att äga förtroendet att tillsätta kamrarnas talmän. Däremot har konstitutionsutskottet misstrött sin egen förmåga och hyst en mycket stark tilltro till Kungl. Maj:t, då det varit fråga om att utforma de lagändringar, varigenom skulle beredas möjlighet att erhålla två vice talmän. Utskottet har icke tilltrött sig själv att föreslå dessa lagändringar utan föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om förslag, varigenom detta önskemål skulle lösas. I motsats mot denna något krångliga och tidsödande väg ha reservanterna här tagit sig frihet att föreslå lagändringar, som, om riksdagen antager dem, snabbare än på annat sätt skulle tillfredsställa detta verkliga behov av att kamrarna erhålla två vice talmän. Reservanterna ha här vid sin reservation fogat förslag till erforderliga lagändringar, och därest reservationen antages av kammaren, kan redan nu såsom vilande antagas detta förslag, så att redan nästa lagtima riksdag efter nyval är i tillfälle att fatta beslut, som därefter giva kamrarna möjlighet att erhålla två vice talmän, och därigenom lösa den praktiska olägenhet som förefinnes, när det endast finnes en vice talman.

Efter allt att döma torde första kammaren komma att bifalla den vid detta utskottsutlåtande fogade reservationen. Därest andra kammaren tager utskottets förslag, är frågan fallen. Frågan om borttagande av Konungens rätt att nämna talmän faller vid denna riksdag. Frågan faller sålunda fullständigt, om kammaren bifaller utskottets förslag. Men går andra kammaren med på reservationen, så kan redan nu den del av frågan lösas, som har praktiskt värde, nämligen frågan om två vice talmän. Därför vill jag verkligen hemställa, om icke andra kammaren för att få en praktisk lösning av förevarande fråga skulle inse fördelarna av att bifalla föreliggande reservation, till vilken jag, herr talman, yrkar bifall.

Häruti instämde herrar *Räf, Magnusson* i Tumhult och *Herrickson*.

Herr *Larsson* i Västerås: Som herrarna av det nu hållna anförandet hörde, skilja sig reservanterna och utskottet i det hänseendet, att reservanterna anse att det fortfarande bör vara Konungen som utser kamrarnas talmän. Utskottet däremot hävdar den uppfatt-

Ang. rätt för riksdagens kamrar att utse talmän.

(Forts.)

Ang. rätt för
riksdagens
kamrar att
utse talmän.
(Forts.)

ning, som vid flera föregående tillfällen hävdats i denna kammare, att kamrarna själva böra få utse sina talmän och vice talmän. Där- emot äro reservanterna och utskottet överens om att det bör utses tvenne vice talmän i vardera kammaren, så att därom råder ingen meningsskiljaktighet.

Då nu herr Norman emellertid gör gällande, att kammaren genom ett bifall till reservationen skulle kunna åstadkomma en snabbare lösning av denna fråga, så tillåter jag mig att göra den erinran, att en snabbare lösning därigenom knappast torde kunna ernås, ty om, såsom man har anledning att antaga, det icke blir någon upplösning av andra kammaren förrän frampå våren nästa år, torde frågan då kunna återkomma och få sin lösning lika snart som om kamrarna nu skulle bifalla reservationen. Det torde då ej heller vara omöjligt att få frågan löst på det sätt som andra kammaren, såsom jag nyss nämnde, vid flera tillfällen uttalat sig för, nämligen att kamrarna själva skola få utse sina talmän. Det påståendet, att man här skulle kunna ernå en snabbare lösning, genom att kammaren tager reservationen, torde sålunda icke ha fog för sig.

Det torde väl för övrigt knappast kunna bestridas, att det hör samman med en demokratisk ordning, att riksdagens kamrar själva få utse sina talmän.

Jag skall icke upptaga tiden längre, herr talman, utan inskränka mig till att med dessa ord yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta yttrande instämde herrar *Engberg* och *Leander*.

Herr Norman: Herr talman! Jag ber blott att få konstatera, att konstitutionsutskottets ordförande här velat påstå, att någon vinst i tid icke ernås, om ett beslut fattas vid denna riksdag. Det strider mot vad man alltid förut ansett riktigt, nämligen att det alltid är en vinst att kunna fatta ett beslut vid den innevarande riksdagen och icke skjuta upp det till en oviss framtid.

Den ärade talaren talade om att man torde kunna »antaga», att en upplösning av andra kammaren skulle äga rum nästa år och att riksdagen redan dessförinnan skulle kunna hinna fatta ett beslut i denna fråga, som följaktligen sedan skulle kunna konfirmeras vid den nästa år kommande andra lagtima riksdagen, och följaktligen lösningen av frågan kunna ske lika fort. Men jag ber att få fästa uppmärksamheten på att den ärade talaren uttryckligen sade, att han »antog» detta. Något bestämt påstående kunde givetvis icke göras. Det är således ett *antagande* som han bygger på. Emot detta »antagande», mot vilket kan invändas, att det kanske kan inträffa något som gör, att det icke går i uppfyllelse, ställer jag här den fasta verkligheten, att om riksdagen nu antager reservationen, så föreligger här en vilande grundlagsändring, som nästa lagtima riksdag efter det nyval ägt rum kan konfirmera, och att följaktligen denna ändring kan vinna laga kraft på ett tidigare stadium, än annars möjligen kommer att ske. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Larsson i Västerås: Gentemot herr Normans sista anförande vill jag endast invända, att jag tror, att åtminstone majoriteten i denna kammare, även om den i värsta fall skulle räkna med den eventualiteten, att det icke kan bli en lösning av frågan under nästa år, hellre ser ett uppskov än att få en lösning i den riktning, som herr Norman yrkat på. Jag håller fast vid yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Ang. rät för riksdagens kamrar att utse talmän.
(Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr vice talmannen gav först propositioner beträffande utskottets hemställan, nämligen dels på bifall till berörda hemställan, dels ock på avslag därå; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Vidare gav herr vice talmannen i fråga om den vid utlåtandet fogade reservationen propositioner först på bifall till nämnda reservation samt vidare på avslag å densamma; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 5.

Vid härpå skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande, nr 45, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av § 21 riksdagsordningen, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget konstitutionsutskottets utlåtande, nr 46, i anledning av väckt motion angående första kammarens avskaffande och införande av enkammar-system.

Ang. införande av enkammar-system.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 326, hade herr *Vennerström m. fl.* yrkat, att riksdagen ville principiellt uttala sig för första kammarens avskaffande och införande av ett enkammar-system samt hos Kungl. Maj:t begära förslag till de ändringar i grundlagarna, som för en sådan tanke förverkligande erfordrades.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herr *Jansson* i Edsbäcken beträffande utskottets motivering;

av herrar *Larsson* i Västerås, *Oscar Olsson*, *Engberg* och *Gylfe*, som ansett att utskottets hemställan, vari de instämde, bort grundas på annan av dem angiven motivering; samt

av herr *Vennerström*.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Ang.
införande av
enkammar-
system.
(Forts.)

Herr Engberg: Herr talman, mina herrar! Som herrarna torde finna, ha vi socialdemokrater inom konstitutionsutskottet avgivit en reservation till detta betänkande. Konstitutionsutskottet har utan någon som helst motivering avstyrkt den framförda motionen. Men det har syntts oss, som också ha kommit till ett avslagsyrkande, nödvändigt att dock lämna en motivering, varför vi icke kunnat biträda motionärernas hemställan. Vi ha ställt oss på den ståndpunkten, att frågan om representationssystemets slutliga utgestaltning i en demokratisk stat bör vara en angelägenhet, som tillkommer demokratien själv, och därför mena vi, att denna fråga icke bör förhandsbindas och förhandslösas av den nuvarande representationen, utan det riktiga är, att denna nya demokrati får taga det rådande representationssystemet i anspråk och själv pröva och undersöka, huruvida det kan duga och vara tjänligt för dess syften. Vi ha klart och bestämt sagt ifrån, att vi icke kunna se frågan så enkelt, att vi utan vidare säga, att exempelvis enkammar-system är att föredraga framför tvåkammar-system, och vi kunna tillägga, att vi se den naturligtvis icke heller så enkelt, att vi säga, att tvåkammar-system är att föredraga framför enkammar-system. Frågan, huruvida det skall vara enkammar-system eller tvåkammar-system tror jag för min del för närvarande ligger så i landet, att det finnes en ganska förklarlig opinion gentemot tvåkammar-systemet, en opinion, som kanske dock ytterst vilar på *en psykologisk förväxling av den nuvarande dödsdömda, oresonliga första kammaren och en första kammare över huvud taget såsom en institution vid sidan av den andra*. Men för var och en, som vill se saken fördomsfritt, torde det ändå stå klart, att den frågan, huruvida den demokratiska representationen är bäst betjänt med tvåkammar-system eller enkammar-system, kan icke avgöras på grundvalen av vissa förhandsschabloner, utan det riktiga är, såsom vi reserverter påpekat, att detta hänskjutes till den nya demokratien, som har att pröva, huruvida representationssystemet har den smidighet och den ändamålsenlighet, som behöves.

Vi ha också i vår reservation sagt en annan sak. Vi ha sagt, att demokratien självfallet har behov av en viss självkontroll. Det synes oss, att saken ligger så, att likaväl som den enskilde i sitt liv kan behöva lägga in vissa korrektiv, för att han icke skall begå förhastade saker, kan det också vara med ett folk med hänsyn till dess representation. Det kan vara nödvändigt att i själva representationssystemet göra vissa anordningar, som förhindra, att man fattar förhastade beslut. Jag vill nu icke säga, att frågan om första kammaren *uteslutande* skall ses ur den synpunkten, om den tjänar ändamålet att vara ett dylikt korrektiv gentemot förhastade beslut, men naturligtvis ligger det åtskilligt i den uppfattningen, som menar, att den också bör tjäna detta syfte.

Men, som sagt, för oss står det klart, att frågan måste vara och bör vara en *öppen* fråga, och det är därför, som vi icke kunnat biträda den hemställan, som gjorts av motionärerna, att vi skulle binda oss vid den ena eller andra linjen, här närmast vid enkammar-systeme-

met, och vi ha därför kommit till samma avslagsyrkande som utskottet.

*Ang.
införande av
enkammar-
system.*

(Forts.)

Herr V e n n e r s t r ö m: Herr vice talman! Jag skall be att kort och gott få yrka bifall till den av mig väckta motionen. Det är uppenbarligen så, som herr Engberg yttrade, att stämningen bland folket för enkammarssystemet nog till stor del vilar på den speciella karaktären av den nuvarande första kammarens gärning. Denna kammare har ju ända in i det sista, exempelvis genom beslutet om åttatimmarslagens fällande, visat, att ett enkammarssystem avgjort är att föredraga framför ett tvåkammarssystem, när den första kammaren har en sådan karaktär. Men även om denna första kammare kommer bort, finnas enligt min mening synnerligen bestämda skäl för att man i varje fall genomför ett enkammarssystem, ty då man i den svenska statsförfattningen gått in för den principen att kombinera den allmänna rösträtten med proportionella val, som trygga minoriteterna, synes mig detta vara nog, och det synes mig, att man på dessa proportionella val, kombinerade med allmän rösträtt, kan utan vidare bygga ett enkammarssystem.

Det har av herr Engberg anförts och även framhållits i den av honom underskrivna reservationen, att demokratien tvivelsutan är i behov av en viss självkontroll, och att man behöver ha ett sådant representationssystem, som innesluter det nödiga självkorrektivet. Jag kan giva herr Engberg rätt i denna tankegång, att demokratien väl behöver nödig självkontroll, men den enligt mitt förmenande enda nödiga självkontrollen ligger däri, att man får förvissning jämt och ständigt om att av riksdagen vid varje tillfälle fattade beslut komma att stå i överensstämmelse med en fast och stadgad folkmening. I det fallet kan jag ju hänvisa till, att de svenska grundlagarna redan förut stadga, att man vid grundlagsändringar måste gå den vägen, att ett nyval äger rum mellan de beslut, på vilka en grundlagsändring skall vila. Sedan hoppas jag, att inom en synnerligen kort tid man skall i första kammaren bifalla den av utskottet tillstyrkta hemställan om utredning angående införande av referendum. Får man detta referendum till stånd, alltså ett vädjande till folkets egen mening, då brännande frågor komma fram till avgörande, finns i detta referendum enligt min bestämda tanke en fullgiltig sådan självkontroll, som är nödvändig, och som herr Engbergs förslag avser att tvåkammarssystemet eventuellt skulle kunna utöva.

Med denna motivering ber jag att få hemställa om bifall till den av mig väckta motionen.

Herr L e a n d e r: Herr vice talman! Då en ny första kammare inom kort står inför sitt förverkligande, och det därför torde vara olämpligt, att riksdagen nu bestämt uttalar sig i den ena eller andra riktningen, ber jag att kort och gott få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr L a r s s o n i Västerås: Herr vice talman! Jag kan för

*Ang.
införande av
enkammar-
system.
(Forts.)*

min del i allt väsentligt instämna i vad herr Engberg här förut anfört. Jag begärde endast ordet för att säga, att herr Leander och hans meningssfränder med den uppfattning, som har kommit till uttryck i en reservation av herr Jansson i Edsbäcken, och som nu också kom till uttryck genom herr Leanders anförande, mycket väl borde kunna gå med på ett bifall till den reservation, som är avgiven av mig med flera vid detta utlåtande.

Vi ha heller icke här tagit någon bestämd ståndpunkt vare sig till en- eller tvåkammerssystemet, utan vi ha, såsom framgår av reservationen, lämnat denna fråga öppen och ansett, att det är demokratien själv, som bör besvara densamma och därvid pröva, vilket representationssystem, som kan vara mest tjänligt för dess syften.

Jag hemställer alltså, herr vice talman, om bifall till den av mig samt herrar Oscar Olsson, Engberg och Gylfe avgivna reservationen.

Herr Engberg: Herr vice talman! Jag vill begagna tillfället att få slå fast, att herr Vennerström gav oss reserveranter rätt i vår uppfattning, att demokratien behöver en självkontroll. Han gav oss rätt uti, att den stämning, som råder gentemot tvåkammerssystemet, i stort sett bottnar i en psykologisk förväxling av den gamla första kammaren och dess gärningar med en första kammare över huvud taget. Men han drog icke samma slutsats, som vi ha dragit, och som dock måste vara den enda möjliga slutsatsen, nämligen att man då får akta sig för att på förhand binda sig vid dylika schabloner, som att säga, att det *skall* vara tvåkammerssystem, eller att det skall vara enkammersystem. Man bör komma till den enda möjliga och rimliga konsekvensen och säga, att den frågan må stå öppen.

Jag vill också i likhet med den ärade föregående talaren adressera mig till herr Leander och vädja till honom, huru det för honom är möjligt med den mening, som han har, att komma till någon annan motivering än den vi reserveranter ha kommit till. Ty har han en gång ställt sig på den ståndpunkten att man vill överlåta åt framtiden att pröva och avgöra, är det just den väg, som vi anvisat i vår motivering, som bör vara den enda hållbara.

Jag ber, herr vice talman, att få yrka bifall till vår reservation.

Herr V e n n e r s t r ö m: Herr vice talman! Gentemot herr Engberg vill jag slå fast, att jag föredrager ett förstakammerssystem framför ett andrakammerssystem med dess gamla första kammare, därför att den uppenbarligen varit skadlig och landsfarlig, men jag föredrar ett enkammersystem framför ett tvåkammerssystem med en första kammare sådan, som den nu kommer att bli, därför att denna enligt min tanke är onödig och överflödig.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr vice talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den av herr Larsson i Västerås m. fl. av-

givna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen, nu uppattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

*Ang.
införande av
enkammar-
system.
(Forts.)*

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 46, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Larsson i Västerås m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 66 ja, mot 56 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 7.

Vidare förekom till behandling konstitutionsutskottets utlåtande, nr 47, i anledning av väckt motion angående förslag om tillägg till grundlagarna i syfte att åstadkomma verklig folkstyrelse.

*Ang. åstad-
kommande af
en verklig
folkstyrelse.*

I en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 142, hade herr *Lindhagen* föreslagit, att riksdagen, i samband med behandlingen av den väntade regeringspropositionen i författningsfrågan, måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära förslag till sådant tillägg till grundlagarna:

att folkstyrelsen komme att omfatta icke blott valrätt utan även omedelbar beslutanderätt i viktiga frågor;

att denna beslutanderätt vid sidan av riksdagens befogenheter komme att omfatta icke blott folkomröstning på initiativ av regering eller riksdag (»referendum») utan även omedelbart initiativ från medborgarnas sida (»initiativ»); samt

att före dylik beslutanderätts utövning objektiv kunskap i det ämne, varöver skulle beslutas, i möjligaste mån meddelades de röstande.

Utskottet hemställde, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en allsidig utredning, huru folkomröstningsinstitutet verkat i främmande länder, och huruvida, i vilken utsträckning samt under vilka former och betingelser ifrågavarande institut skulle kunna för viktiga frågor införas i vår författning, ävensom därefter för riksdagen framlägga förslag till de ändringar i grundlagarna, vartill utredningen kunde giva anledning.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar *von Zweigbergk* och *Persson* i Tofta;

Ang. åstad-
kommande av
en verklig
folkstyrelse.
(Forts.)

av herr *Hellberg*; samt
av herr *Magnusson* i Tumhult, som med instämmande av herr
Räf yrkat avslag å ovanberörda motion.

Utskottets hemställan föredrogs. Därefter yttrade:

Herr *Henriks* son i Heberg: Herr vice talman, mina herrar! Jag har icke varit i tillfälle att närvara vid justeringen av detta ärende i utskottet, ty hade jag haft tillfälle därtill, hade jag säkert kommit att bli en av dem, som reserverat sig för ett avslag på denna motion.

Det har ju tidigare varit ett krav från liberalt håll att få folkomröstningar. Jag tror, att det år 1908 var första gången, som liberala samlingspartiets förtroenderåd framförde detta motionsvis. Nu finner man utom en del högermän även en del liberaler, som reserverat sig mot detta förslag. Högern har ju alltid varit motståndare till införandet av ett referendum, ehuru förstakammarehögern dock anslutit sig till motionen. Liberalerna resonera väl så, att, när vi nu fått allmän rösträtt, bör kravet på referendum falla. Jag vet icke, men jag förmodar, att högermännen resonera så, att, då vi få en första kammare, som i det närmaste blir lik andra kammaren, kan det inträffa, att ett och annat förslag kan trumfas igenom i en hast, vilket förslag man sedan har all anledning att ångra, och då är det lämpligt, att ha ett referendum att tillgå och på så sätt få rätta till ett förhastat beslut.

För min del har jag alltid varit motståndare till införandet av referendum, och de ändrade förhållandena ha icke på något sätt kunnat ändra mig i min åsikt. Jag erinrar mig ett tillfälle under förra året, då jag resonerade med en av mina valmän, en vän till mig. Han förde på tal frågan om referendum och frågade, om inte det vore klokt med förslaget om detta referendum, ty hade vi haft detta i närvarande stund och fått en folkomröstning för och emot kommissionsväsendet, vore han övertygad om att $\frac{9}{10}$ av Sveriges folk skulle rösta för avskaffande av alla våra kommissioner med en enda gång. Jag tror också, att han i viss mån har rätt, och, om ock majoriteten icke blivit så stor, som han trodde, hade det dock sannolikt blivit majoritet för ett dylikt förslag. Jag undrar dock, om någon i denna kammare i en hastig vändning velat gå med på att avskaffa kommissionsväsendet, ty naturligtvis har detta, trots allt mer eller mindre berättigat klander, inte kunnat undvaras under kriget, och det går icke att avskaffa hux flux med en enda gång fast vi alla hoppas att dess tillvaro må bli så kort som möjligt.

Under åren 1915 och 1916 hörde man från nykterhetshåll krav å folkomröstning i nykterhetsfrågan. Det är ju möjligt, att man genom en kraftig agitation hade kunnat få majoritet för totalförbud. Den senaste tidens händelser ha ju dock visat, att detta icke skulle varit ett riktigt beslut. Spritrestriktionerna ha visat, att man icke främjar nykterhetssaken genom ett totalförbud, utan tvärtom vill det

synas som om de många restriktioner på senaste tiden bringat nykterhetsfrågan i ett sådant läge att det av mycket att döma bliver svårt att reparera dessa missgrepp. Jag tror således, att det kan bli förhastade beslut genom ett referendum.

Ang. åstadkommande av en verklig folkstyrelse.

(Forts.)

För icke länge sedan fattade vi ju ett beslut om att öka valperioderna för andra kammaren från tre till fyra år och för första kammaren från sex till åtta år, och motivet för detta var, att riksdagsmännen skulle få något mera arbete i lugn och ro, och att man skulle slippa de häftiga valstriderna så ofta. Om man nu skulle bifalla detta förslag om införande av referendum, skulle förhållandet bli helt annorlunda, och då måste man räkna med valstrider vart eller vartannat år, och de bli säkert icke mindre häftiga och hetsiga än vid val till andra kammaren. För övrigt är det väl fråga om det egentligen är folkmeningen, som därigenom kommer till synes. Det är väl ofta så, att det blir den meningsriktning, som driver den starkaste och kraftigaste agitationen, som drives fram och mest kommer till synes.

Jag ber, herr vice talman, att få yrka avslag på motionen och utskottets hemställan.

Herr Persson i Tofta: Utskottet hemställer här om en skrivelse i motionens syfte, men, såsom det framhålles i den av herr von Zweigbergk och mig avgivna reservationen, ha i utskottets betänkande icke angivits några som helst bestämda direktiv för hur institutet skulle anbringas i vår författning. Synpunkterna och syftet äro härvidlag synnerligen skiftande. Motionären kräver icke blott folkomröstning på initiativ av regering och riksdag utan även omedelbart initiativ från medborgarnas sida och till och med omedelbar beslutanderätt i viktiga frågor. Å andra sidan finnas bland dem i utskottet, som biträtt utskottsförslaget, de, som förklarar sig icke kunna vara med om varken initiativrätt eller beslutanderätt utan endast om ett konsultativt referendum, som dessutom måste begränsas till ett fåtal viktiga frågor. Mellan dessa ytterlighetsståndpunkter är det också olika nyanser, och därav är det tydligt, att riksdagens skrivelse måste få en sådan obestämd och svävande prägel, och just detta är för mig en tillräcklig anledning till att yrka avslag på utskottets hemställan.

Men det kunde kanske tillåtas mig att säga några ord även i själva sakfrågan. Detta krav må nu vara demokratiskt eller icke. Därom vill jag icke tvista. Men ett faktum är väl, att det står i en bestämd motsats till vårt representationsystem. Att folkviljan skall ange riktningen för landets politik är för mig ett axiom, men själva massan eller folket i sin helhet saknar förutsättningarna för att kunna bestämma om detaljerna. Jag har fått den uppfattningen, att det är så ofantligt många människor — även ibland vad man brukar kalla de bildade klasserna — som i politiskt avseende äro fullständiga analfabeter. Folkets valda representanter ha möjlighet att på ett helt annat och mera ingående sätt tränga in i de frågor, som skola avgöras, än väljarna, och den upplysning, som i form av

Ang. åstadkommande av en verklig folkstyrelse.
(Forts.)

agitation kommer att beståa folket före en sådan omröstning, blir allt annat än objektiv. I en sådan agitation förenklas problemställningen. Våldsamma strider komma att stå, om jag får begagna ett historiskt uttryck, mellan Gud och djävulen.

Nu är ock min övertygelse, och vi måtte väl veta, att en hel del av de reformer, som äro genomförda, skulle blivit genomförda åtminstone icke på samma tidpunkt, ifall det skulle varit beroende av en allmän folkomröstning. Jag behöver icke nämna några exempel, då en var själv kan tänka efter. Det är nog trots allt förklednande, som säges om riksdagen, folkets representanter, som gå i spetsen för utvecklingen, och massan är nog åtskilligt på sladden härvidlag.

Även av rent reala sakskaäl ber jag sålunda, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Säsom herrarna finna av föreliggande utlåtande, ha för en gångs skull inom utskottet socialdemokrater, några högermän och — jag vill också tillägga — även ett par liberaler kunnat ena sig om att föreslå en skrivelse för att åstadkomma en demokratisk reform. Det torde väl ingen vilja bestrida, att kravet på referendum eller folkomröstning är ett demokratiskt krav, som hör samman med en demokratisk ordning. Detta institut förutsätter, att man genom detsamma skall kunna utröna den verkliga folkmeningen i vissa viktigare frågor. Och om det är en av demokratiens grundsätser, att folket självt skall bestämna, huru det vill ha med avseende å lagar och förordningar, torde man icke kunna komma ifrån att icke detta är en demokratisk reform. Nu är det nog riktigt, att utgångspunkten varit något olika för olika meningsgrupper inom utskottet, men detta hindrar icke, att dessa olika meningsgrupper kunnat förena sig om en hemställan till Kungl. Maj:t om en utredning i frågan. Herr Persson i Tofta gjorde gällande, att utskottet icke kunnat framföra några direktiv för, huru detta institut skall införas i vår författning. Nej, utskottet har uraktlätit att draga upp några bestämda riktlinjer, därför att utskottet ansett, att utredningen bör bli allsidig. Utredningen skall omfatta frågan i hela dess vidd, och därför har också yrkandet om utredning lagts på det sättet, nämligen, att det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en allsidig utredning, huru folkomröstningsinstitutet verkat i främmande länder, och — när denna utredning är klar eller i samband med densamma — huruvida, i vilken utsträckning samt under vilka former och betingelser ifrågavarande institut må för viktiga frågor införas i vår författning, ävensom därefter för riksdagen framlägga förslag till de ändringar i grundlagarna, vartill utredningen kan giva anledning. Jag tror, att det är klokt av utskottet att det icke dragit upp några bestämda riktlinjer utan låtit utredningen bli fullständigt förutsättningslös, och jag tror också, att det är klokt, om kammaren går med på utskottets hemställan.

Herr Henrikson befarade att, om detta institut infördes i vår författning, skulle vi komma att få många flera politiska strider i lan-

det, än vi hittills haft. Ja, det kan ju vara olika meningar om den saken. För min del tror jag, att i samma mån som den demokratiska utvecklingen går framåt i landet, i samma mån kommer säkerligen också behovet av detta institut att minskas. Men det är otvivelaktigt, att detsamma i en och annan viktig fråga kan behöva användas, och bör man ha det till hands. Herr Henrikson har för sin del ansett, att i detta institut nog kan ligga en konservativ garanti, och jag håller för min del icke för otroligt, att det förhåller sig på det sättet. Men då jag för min del kan gå med därpå trots det, att jag kan ge herr Henrikson rätt i det avseendet, är det just med tanke på, vad jag nyss förut framhöll, nämligen att det är ett demokratiskt krav och en folkets rätt att i vissa viktiga frågor få säga sin mening om det så önskar direkt genom folkomröstning. Om det exempelvis är ett större antal ibland de valberättigade, som önska en folkomröstning om någon viss viktig fråga, så bör en sådan kunna medgivas liksom också ifall någondera av riksdagens kamrar anse en folkomröstning önskvärd, en sådan bör komma till stånd. Även Kungl. Maj:t borde givetvis äga rätt att påbjuda folkomröstning om en viss fråga. Beträffande det först nämnda initiativet från de valberättigades sida har jag för min del av vissa skäl tidigare varit tveksam om, huruvida behovet av ett sådant kunde anses föreligga. Men då det nu, som sagt, är fråga om en allsidig utredning av ärendet, är det klart, att även den sidan av saken bör tagas under omprövning. Och det kan måhända nu mera än förut vara lämpligt, att även detta initiativ medtages för att demokratien helt skall komma i tillämpning även på detta område.

Ang. åstadkommande av en verklig folkstyrelse.
(Forts.)

Ja, herr talman, jag skall icke upptaga tiden längre men vill bara tillägga det, att när herr Henrikson nämnde nykterhetsfrågan och ansåg, att en folkomröstning i den frågan skulle kunna bli olycklig för landet, har jag för min del en bestämt motsatt uppfattning. Är det verkligen så att flertalet av landets myndiga invånare är för, låt oss säga rusdrycksförbud, då tror jag också, att ett sådant skall kunna upprätthållas. Man kan ju för övrigt i det avseendet för att vara riktigt på den säkra sidan bestämma, att det icke ensamt bör vara enkel majoritet, utan en kvalificerad sådan. Och gör man det, är jag förvissad om att det icke är någon risk med att folket får fatta ett beslut i denna fråga, ty då kan också beslutet upprätthållas trots hembränning och annat.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr R ä f: Vi minnas mycket väl, herr vice talman, att denna fråga varit aktuell sedan flera år tillbaka, och redan den tid jag första gången valdes till riksdagsman, 1902, framlades från liberalt håll denna sak, som jag dock icke kunde ansluta mig till.

Nu har ordföranden i utskottet sagt, att högern och socialdemokraterna äro eniga i denna punkt, Emellertid bifogas vid konstitutionsutskottets utlåtande en reservation av herr Magnusson i Tumhult och mig, vilken reservation avviker från högerns och socialdemokra-

Ang. åstadkommande av en verklig folkstyrelse.

(Forts.)

ternas gemensamma ståndpunkt. Vi reserverar oss dock, att det kan vara sådana situationer, där man kan sätta ifråga, att ett referenduminstitut kan vara behöfligt. Vi säga nämligen: »Då folkrepresentationen är sammansatt av två så artskilda kamrar, att det vid upprepade tillfällen visar sig svårt att i väsentliga spörsmål förena deras olika meningar till ett gemensamt beslut», kan det sättas ifråga, huruvida en folkomröstning i saken skulle kunna avgöra meningsskiljaktigheten. Vidare hava vi satt detta i fråga, om »majoriteterna i bägge kamrarna i stort sett giva likartade uttryck för samma ensidiga riktningar», d. v. s. när bägge kamrarna äro så likartade, torde det vara ett sätt, för att få något så när kapson på riksdagens olika partier, att få ut frågan till allmän omröstning. Det kanske också har funnits sådana situationer under de senaste åren, att en folkomröstning kunnat göra slag i saken, där varken regering eller riksdag förmått göra något väsentligt. Jag tänker på något sådant som folkhushållningskommissionen. Vem har kunnat komma till rätta med den? Men hade vi fått folkomröstning om folkhushållningskommissionen och bränslekommissionen och hela tutten, så kanske det blivit slag i saken så skarpt både beträffande det ena och det andra, att man skulle blivit förvånad över vad folkomröstningen verkligen kunnat uträtta. Vad det blivit sedan i avseende å bränslekommissionen och även folkhushållningskommissionen, det lämnar jag därhän, det kanske hade blivit ett sådant sammelsurium, att vi önskat, att institutet icke funnits.

Av de två alternativ, som blivit anförda i reservationen, torde emellertid det endast vara det senaste, nämligen »att majoriteterna i bägge kamrarna i stort sett giva likartade uttryck för samma ensidiga riktningar inom samhällslivet», som för närvarande torde ha någon aktualitet i synnerhet i förbindelse med den kammarupplösning, som enligt vad vi ju hava ett halvt löfte om, skulle komma att inträffa i sommar. Men i det avseendet tillägga vi reserverar oss: »Men om man också är i tillfälle att peka på situationer under vilka tanken på ett referendum åtminstone kan synas diskutabel, förblir likväl under alla förhållanden detta institut en otymplig och dyrbar apparat». Det tänker jag herrarna litet var måste hålla med om, framför allt att det måste bli synnerligen otympligt, om man skall kasta ut i folkhopen frågor, som t. o. m. vi riksdagsmän hava mycket svårt att sätta oss in i, för att få rätta svaret på dem. Det torde bli tämligen svårt; jag tror icke, att det skulle bli ett så synnerligen lyckligt resultat.

Vi reserverar oss vidare: »De olägenheter, som äro att befara genom den nya första kammarens karaktär» — vi ansluta oss mycket starkt till förstakammarfrågan i saken och vi hava hört i dag att förstakammarproblemet är ett problem, som upptager allas sinnen, varför det icke är underligt, att vi tagit upp detta argument i vår tankegång — »av en tämligen trogen kopia av den andra». Ty när första kammaren väljes, tämligen lika den andra, kan man också sätta ifråga, huruvida vi egentligen behöva en första kammare eller icke, då denna första kammare i alla fall

blir en kopia av den andra. Det kanske t. o. m. skulle resultera däri, att andra kammaren kände ett större ansvar, om den visste, att den icke så säkert kunde påräkna, att dess beslut bleve avslagna i en första kammare. Vi kanske då skulle känna en viss reservation för fattande av beslut, då vi nämligen frukta, att det toges även där inne. Det är nämligen allmänt bekant i riksdagskretsar, att man fatta många beslut i andra kammaren, därför att man vetat, att de bestämt skulle komma att avslås i första kammaren, och då har man tänkt det icke varit så farligt. — Ja, vi reservanter ha nu ansett, att vi befara olägenheten av att första kammarens karaktär bleve en tämligen trogen kopia av den andra samt fortsätta så därför: »och undan vilka referenduminstitutet skulle öppna en utväg» men anse dock att dessa olägenheter »böra övervinnas på annat sätt». D. v. s. vi föredraga då icke folkomröstning utan föredraga att få en första kammare, som icke utgör en trogen kopia av den andra, vi föredraga att få en första kammare med en annan karaktär än den andra, och att döma till och med av anförande, som vi hört i dag från rent socialdemokratiskt håll, synes man också där tycka det vara bäst att få en första kammare, som dock har någon karaktärsskillnad från den andra. Det är verkligen förvånande att höra från mycket socialdemokratiskt håll förslag i sådan riktning, som man icke hört förr i tiden. Man känner på det socialdemokratiska hållet, att det är icke så precis säkert, att alla programpunkter, som inskrivits för 8 eller 10 år sedan, äga riktig giltighet i det praktiska livet. Jag har därvidlag i dag fäst en skarp uppmärksamhet på att då det t. ex. står skrivet i det socialdemokratiska programmet, att man skall hava oinskränkt tryckfrihet, vi gång på gång fatta det ena beslutet efter det andra om inskränkningar i tryckfriheten utan att höra eller se någon socialdemokrat reservera sig mot detta. Ett och annat i det socialdemokratiska programmet liksom över huvud i alla program behöver helt säkert en mycket omständlig och ingående revision.

Vidare tillägges i vår reservation: »Och då dessa olägenheter» — nämligen olägenheterna av att hava en första kammare, som är en kopia av den andra — »att döma av yttranden från statsrådsbanken i andra kammaren och inom pressen, även äro observerade inom liberala kretsar, vilka betygat sitt varma nit för en rationellare lösning av förstakammarproblemet än den, som genom 1918—1919 års beslut kommit till stånd har funnit skäl att i avvaktan på de frukter, som detta nit kan komma att sätta i form av positiva förslag, yrka avslag på herr Lindhagens motion.» Vi vänta nämligen, att regeringen skall visa det nitet på så sätt, att den kommer med förslag som går i riktning att få en första kammare av någon annan karaktär än den andra; vi vänta alltså, att detta nit skall avsätta goda frukter, så att det icke endast är ord utan handling och detta snarast möjligt. Jag tror också att jag gör mig till tolk för rätt många, om jag riktigt allvarligt hemställer till regeringen, att detta nit också må taga sig uttryck i handling. Under t. ex. urtima riksdagen då det ju blir många frågor före torde vi kanske få en antydan om huru första kammaren bör omgestaltas i den riktning, jag här syftar på.

Ang. åstadkommande av en verklig folkstyrelse.

Forts.

Ang. åstad-
kommande av
en verklig
folkstyrelse.

(Forts.)

Reservationen yrkar alltså avslag på herr Lindhagens motion, varför jag ber att få förena mig i herr Henriksens yrkande.

Herr E n g b e r g: Herr vice talman! Jag skall icke ge mig in på någon diskussion med herr Räf om huru programpunkterna och ståndpunkterna kunna förändras. Det förefaller mig, som om man efter den senaste tidens erfarenhet hade anledning att till herr Räf rikta den uppmaningen, att han här riktar sin predikoverksamhet åt mycket närmare håll än det socialdemokratiska partiet. Jag förstår mycket väl, att det vattnas i munnen på herr Räf vid den där tanken, att man skulle haft referendum att tillgripa gent emot folkhus-hållningskommissionen och bränslekommissionen. Och jag förstår också, att han är ganska misslynt med den förändring, som ägt rum med den gamla första kammaren och som gör den till någonting helt annat än han drömt om. Men jag är ganska förvånad över, att han trots det allmänna resonemang, han för gent emot partierna och behovet att hålla dem i schack, icke drar en annan slutsats än den, han faktiskt har dragit. Ty om det är så, att första kammaren i sin nya gestaltning skulle bli en trogen kopia av den andra, d. v. s. ge en avspegling av partilivet på samma sätt som den andra, och det å andra sidan är så, som herr Räf satte som förutsättning, att det gäller att hålla partierna i schack, då borde herr Räf hava *dubbel* anledning att genom referendum få kapson på detta partiväsende.

Herr Räf säger nu vidare, att han föredrar att få en första kammare av annan karaktär. Ja, det må vara hänt. Men herr Räf är väl ändå på det klara med, att huru denna karaktär av första kammaren än kommer att bli, säkert är, att på någon annan grundval än den principiellt demokratiska lär det icke lyckas för herr Räf och hans partivänner att tänka sig en ny första kammare uppbyggd. Men är den saken klar, så återkommer i alla fall även för herr Räf det stora problemet, hur han skall kunna hålla partierna i schack, när det likvisst är så ordnat, att man på grund av demokratien ändock i denna nya första kammare skall få en avspegling av partiförhållandena.

Men jag begärde egentligen ordet för att rikta en anmärkning mot den reservation, som är avgiven av herrar von Zweigbergk och Persson i Tofta. Det heter i denna reservation, att »den rätta tidpunkten för ett initiativ kan knappt vara den, då en genomgripande representationsreform beslutits, vars verkningar icke i närvarande stund kunna med säkerhet beräknas». Ja, man följer där samma tankegång, som delvis utvecklats av herr Räf; man bör avvakta och tillse verkningarna. Men för mitt sätt att se är just den omständigheten, att vi nyss beslutit en stor och genomgripande författningsreform, så långt ifrån ägnad att innebära ett skäl emot initiativ i den riktningen, att det tvärt om synes mig vara ett skäl till förmån för referendum. Och det är därför att redan från första stunden skulle det vara ett *korrektiv* gent emot okontrollerbara och okontrollerade överdrifter och utväxter på demokratien.

Jag vill också i det sammanhanget vädja till *de liberala förbuds-*

vännerna i denna kammare. Har man på det hållet betänkt, vad det innebär att avvisa referendumtanken? Har man tänkt på, att man därmed också avvisat möjligheten att få en riksomröstning angående förbudet, vilket dock är ett önskemål på det hållet? Det hjälper icke, att man från liberalt håll visar, att det kan ordnas genom en *lex in casu*. Ty när man kommer till nästa ärende på föredragningslistan, skall man finna, att man på liberalt håll givit på hand, att även det är nämgöting, som icke får tillgripas, ty det skulle kunna tänkas vara inkonstitutionellt. Jag tror, att man på det hållet gör klokt i att tänka sig för innan man går att låsa sig fast vid den linje, som här utstakats av de liberala reservanterna. Vad själva frågan om referendum som konserverande garanti angår, så är jag i likhet med utskottets ärade ordförande övertygad därom, att det är naturligt, att det på visst sätt kommer att hava denna karaktär. Men å andra sidan tror jag för min del, att det kan vara nyttigt att man någon gång får ett utslag av folkmeningen, som *genombryter* partigränserna och ger en möjlighet att ställa till den en fråga helt och hållet *isolerad*. Ty när man går med våra nuvarande partibildningar och röstar med olika partier, så är det en viss huvudriktning, som är bestämmande. Man kan vara en bestämd motståndare till en viss programpunkt och bestämd anhängare till en annan; det kan kanske för åtskilliga till och med vara så, att de skulle hava lust att rösta med alla tre partierna på grund av programmets läggning. Då är det en god sak, att det finns ett sådant institut, som gör det möjligt för folket att isolerat och renodlat kunna ställning till den stora livsfråga, som skall upp. Hur man då från liberalt håll med de traditioner, som ligga bakom den liberala politiken, kan vilja motsätta sig referenduminstitutet, det är för mig fullständigt ofattbart. Och jag kan icke, herr vice talman, tänka mig annat än att denna andra kammare skall vara fullständigt enig om att taga konstitutionsutskottets betänkande.

Jag ber därför att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr O l s s o n i Morastrand: Herr vice talman! Redan den omständigheten att högern här kan förena sig med socialdemokraterna i kravet på en s. k. demokratisk reform gör denna reform i mina ögon misstänkt. Jag medger visserligen, att reformen ur formell synpunkt kan kallas demokratisk, men jag är rädd för, att den bleve allt för primitivt demokratisk. Allra minst den motivering, som utvecklats av herr Räf, har i detta stycke kunnat omvända mig.

Och vad beträffar förbudsfrågan, som herr Engberg nu senast bragt på tal, så hoppas jag, att kvinnorna skola hjälpa oss att lösa den utan referendum på huvudsakligen de skäl, som utvecklats av herr Persson i Tofta. Och då i varje fall reformen icke för närvarande kan betecknas som högst nödig, skall jag be att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr vice talmannen propositioner först på bifall till utskottets hem-

Ang. åstadkommande av en verklig folkstyrelse.
(Forts.)

ställan samt vidare på avslag därå; och fann herr vice talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 47, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 75 ja mot 60 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

Ang. folkomröstning införande av republikanskt statskick.

Härefter förelåg till avgörande konstitutionsutskottets utlåtande, nr 48, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en folkomröstning till utrönande av, huruvida folket önskar den monarkistiska statsförfattningens bibehållande eller införande av republik.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 179, hade herr *Vennerström m. fl.* föreslagit, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och föreläggande för riksdagen av en provisorisk lag angående omröstning av alla män och kvinnor över 21 år i och för utrönande, om folket önskade den monarkiska statsförfattningens bibehållande eller införande av republik.

Utskottet hemställde, att föreliggande motion måtte av riksdagen lämnas utan avseende.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herrar *Larsson* i Västerås, *Oscar Olsson*, *Engberg* och *Gylfe*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga under öfvervägande att låta utarbete och för riksdagen framlägga en provisorisk lag angående omröstning bland alla till riksdagens andra kammare valberättigade medborgare i och för utrönande av stadgan och omfattningen inom nationen av kravet på republikansk statsförfattning;

av herrar *von Zweigbergk*, *Leander* och *Persson* i *Tofta*, som med ett särskilt uttalande biträtt utskottets hemställan;

av herr *Vennerström*, som yrkat bifall till ifrågavarande motion; samt

av herr *Hellberg*.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, anförde:

Herr Engberg: Herr vice talman, mina herrar! Som herrarna behagade finna, så ha vi socialdemokrater inom konstitutionsutskottet avgivit en reservation jämväl till detta utlåtande. Vi ha icke kunnat dela utskottets framförda uppfattning, att den ifrågasatta folkomröstningen skulle vara något, som går så vid sidan av vår författnings bestämmelser, att den på denna grund skulle avvisas av konstitutionsutskottet. Som herrarna också märkt, har konstitutionsutskottet icke alls tagit upp själva *sakfrågan*, frågan om republik eller monarki utan har helt och hållet hållit sig till den formellt konstitutionella sidan av saken och lämnat å sido den andra.

Jag skall icke heller, herr vice talman, gå in på själva sakfrågan, frågan om republik eller monarki och diskutera dessas inbördes företräden, utan jag skall nöja mig med att endast hänvisa till det faktum, att republikanska strömningar icke bara där ute i världen under den tid, som gått, varit utpräglat starka och segrande och gått fram över monarkiernas ruiner, där dessa monarkier varit Guds-nådes-kungadömen, utan jämväl hos oss, när vår författningsfråga drevs fram till en lösning, märkte vi, att det republikanska inslaget var synnerligen starkt och synnerligen utpräglat. Särskilt var den svenska arbetarklassen känslig för just denna fråga, att den också borde komma med, när det gällde att få en definitiv lösning av vår författningsfråga.

Men som sagt jag går icke in på den sidan av saken. Jag håller mig alltså till att den har haft och har aktualitet på grund av världshändelserna och därmed sammanknippade rörelser inom staterna, och jag går att säga några ord om den argumentering, som konstitutionsutskottet har anfört, för att föreliggande motion måtte av riksdagen lämnas utan avseende.

Konstitutionsutskottets ståndpunkt är uppenbarligen den, att tillgripandet av en folkomröstning i denna speciella fråga skulle vara inkonstitutionellt, därför att vår författning icke känner referendum såsom ett institut. Ty när man säger, att detta är att gå vid sidan av vår författnings bestämmelser, kan ju däri icke gärna ligga något annat enligt utskottets förmenande, än att vår författning ännu icke upptagit referenduminstitutet. Och därför skall här, menar man, sättas i fråga, att man tar i anspråk något som vore för vår författning främmande. Ja, det är den synpunkten, som jag för min del icke kunnat skriva under. Först och främst vill jag bestrida, att den omständigheten, att en sak icke positivt medges i författningen, bevisar att den är inkonstitutionell. Det ligger nu emellertid i konstitutionsutskottets tankegång, att den ifrågasatta folkomröstningen i en särskild fråga, där det gäller opinionens utrönande ute i landet, skulle innebära, att man ville taga i anspråk referendum såsom institut. På denna punkt anser jag, att utskottets argumentering totalt klickar, ty det är icke fråga om att här taga ett referendum som institut i anspråk, och detta redan

Ang. folkomröstning om införande av republikanskt statskick.

(Forts.)

Ang. folkom-
röstning om
införande av
republikanskt
statskick.

(Forts.)

därför att det är icke ifrågasatt från vårt håll att denna omröstning skulle sträcka sig utöver ramen av en rent konsultativ omröstnings karaktär. Det är alltså icke fråga om att anvisa en väg för författningsfrågans lösning i ett visst avseende, det är alltså icke fråga om att man skulle välja andra än av grundlagen och vår författning utstakade banor för en författningsändring, utan det är fråga om att här få till stånd en anordning, varigenom man skulle kunna utröna omfattningen och stadgan av de faktiskt förefintliga republikanska strävandena för att på detta sätt få den bakgrund, *mot vilken man objektivt skulle kunna bedöma, huruvida en ifrågasatt förändring är berättigad eller icke.*

Ja, när man ställer sig på den ståndpunkten, och den förefaller mig vara den enda rimliga ståndpunkten, då är det också klart, att man icke kan i likhet med utskottet omfatta den åskådningen, att det här skulle ifrågasättas införandet av referendum såsom institut. Jag hade, när det gällde den föregående frågan, anledning att adressera mig till denna kammars förbudsmän med en erinran om vad som förestode, ifall man avvisade denna folkomröstning. Jag skulle alldeles särskilt vilja göra det på denna punkt, ty herrarna må betänka, att ifall man en gång sagt ifrån, att skapandet av en lex in casu för opinionsläget ute i landet i en viss fråga är obehövt, ja, då har man också brutit staven över det egna kravet att få opinionsläget uttrönt i förbudsfrågan genom folkomröstning. Ty det är uppenbart, att lika väl som man kan anföra de av konstitutionsutskottet åberopade betänkligheterna mot en lex in casu, när det gäller denna fråga, lika väl kunna samma betänkligheter anföras, då det gäller denna andra fråga.

Jag förstår också, att det är en annan tankegång, som legat under utskottets avslagsyrkande, och det är den, att man visserligen erkänner, att den ifrågasatta folkomröstningen rent formellt har karaktären av konsultativt referendum, men att den reellt kommer beslutsreferendum synnerligen nära, och det är därför, att denna omröstning, låt vara att den är av rent konsultativ natur, ger dock den demokratiska statsmakten ett bestämt direktiv i den riktning, som folkomröstningens utslag har utpekat. Därför att detta direktiv då skulle på sätt och vis betraktas som förbindande, skulle det i realiteten komma beslutsreferendum statsrättsligt nära. Ja, ur rent formell synpunkt skulle man kanske vara böjd att tillskriva denna uppfattning någon giltighet, men det saknas en förutsättning, och det är den, att det icke kan visas, att det här verkligen direkt ifrågasatts en författningsändring, utan det ifrågasättes, som jag nyss har sökt visa, utslutande en möjlighet att få opinionen klarlagd i en viss fråga. Naturligtvis kan man nu säga, att redan i klarläggande av opinionen ligger ett visst direktiv med avseende på statsmakternas handlande, men det är att märka, att såsom reservationen här är avfattad ifrån vår sida, så säga vi uttryckligen, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga under övervägande att låta utarbета och för riksdagen framlägga o. s. v. I denna formulering, som skiljer sig från den formulering, som motionärerna framställt, är

också uttryckt, att vi betrakta ett dylikt rådfrågande av opinionen i detta fall icke såsom direkt förpliktande och förbindande utan endast såsom en åtgärd att få opinionsläget så klarlagt, att man har en objektiv måttstock, när man vill framlägga förslag till åtgärder.

Ang. folkomröstning om införande av republikanskt statskick.

(Forts.)

På anförda skäl måste jag därför bestämt ställa mig på den ståndpunkten, att de konstitutionella betänkligheter, som av konstitutionsutskottet anförts, icke äro tillräckligt vägande. Jag måste för min del säga ifrån, att om man skulle hängiva sig åt denna formalistiska tolkning, blir det väl ändå från det lägre ganska svårt att komma till rätta med åtskilliga andra företeelser, som dock uppenbarligen vid sidan av vår författnings anda här ha vunnit en praxis, som dock numera erkänts och måste erkännas av alla. Jag säger öppet och klart, att i 1809 års författning har man icke tänkt sig den parlamentariska praxis, beträffande vilken man *nu* är fullkomligt på det klara med att den vuxit organiskt fram under utvecklingen, trots, att den står som något nytt vid sidan av grundlagens bokstav och ursprungliga anda. Man får därför akta sig för att gå till en så strängt formalistisk tolkning och utläggning, som konstitutionsutskottet har gjort. Från mitt sätt att se är det därför ganska självklart, att alla som ha något intresse av att denna för vår författning viktiga fråga får den riktiga bakgrunden, innan steg och åtgärder vidtagas i den ena eller andra riktningen, böra kunna ena sig med oss reservanter i vårt yrkande.

Jag ber, herr vice talman, att få yrka bifall till den av herr Larsson i Västerås m. fl. avgivna reservationen.

Herr L e a n d e r: Herr talman! Herr Engberg började sitt anförande med att säga, att han icke ville gå in på själva sakfrågan utan endast hålla sig till frågens formella sida. Jag tror dock att det är alldeles omöjligt att diskutera denna fråga utan att beröra den sak, som det här gäller, och det torde också herr Engbergs anförande vittna om.

Jag har nu anslutit mig till den reservation, som är avgiven av herrar von Zweigbergk och Persson i Tofta, och däri framhålles, att även om det kan råda tvekan om, huruvida en sådan folkomröstning som den föreslagna är fullt förenlig med våra konstitutionella former, så böra icke dessa former få lägga absolut oöverstigliga hinder i vägen för stiftande av en provisorisk lag i angivet syfte. Det senare skulle jag vilja understryka ännu mera än vad fallet är i denna reservation, som jag dock i huvudsak ansett att jag kunnat ansluta mig till. Ty blir det någon gång i framtiden en övervägande folkmening för att republik bör införas i detta land, anser jag, att man icke skall tillgripa revolutionära vägar för att realisera detta önskemål utan att man skulle kunna göra det inom grundlagarnas ramar. Det vore ju annars ganska olyckligt, om icke så skulle kunna vara fallet.

Men det är alltså nu icke i främsta rummet på grund av konstitutionella betänkligheter, som jag ansett mig böra biträda utskot-

Ang. folkomröstning om införande av republikanskt statskick.

(Forts.)

tets avslagsyrkande utan av den anledningen, att jag icke finner frågan vara aktuell för närvarande.

Att folket äger rätt att självt styra och ordna i eget hus och att få sina önskemål förverkligade, det måste ju ändå anses vara huvudsaken. Om sedan den ena eller andra statsformen tillämpas, om statsöverhuvudet benämnes monark eller president, finner jag för min del i jämförelse med det förra vara av underordnad betydelse. Efter författningsreformens genomförande äger ju vårt folk sådan möjlighet att göra sin röst hörd, som icke står folken till buds ens i republiker. Denna möjlighet är större hos oss än vad den är i republikerna, åtminstone i flera republiker. Det är nu icke guld allt som glimmar, och icke kan tillståndet i republikerna sägas vara så idealiska, att vi precis skulle önska att hux flux komma in i detta tillstånd. Jag tror inte, att vi hava skäl att önska oss ett byte.

Emellertid kan nu frågan, om monarki eller republik är den bästa statsformen, naturligtvis diskuteras, och frågan får hållas öppen, men för närvarande anser jag att vi ha mera viktiga saker att syssla med, och att vi hava annan användning för våra penningar än att ställa till med en dyrbar folkomröstning.

När nu herr Engberg sagt, att det är den formella sidan av frågan det här gäller, vill jag dock framhålla, att det kan väl ej heller vara meningen att man bara för ro skull skulle ställa till med sådan omröstning, varom här är fråga, utan det får väl ändå vara någon mening med densamma.

Jag tror också, att om en sådan omröstning nu kommer till stånd, motionärerna icke skulle vinna majoritet för sitt förslag. Man torde väl ha insett, att reformen icke är behövlig, då vi, fastän vi ha monarki, undgått många av de olyckor, som övergått så många länder.

Jag är nu icke nöjd med utskottets motivering och skulle därför helst vilja att den blir struken, men för att nu icke ställa till med allt för många yrkanden skall jag ändå, herr vice talman, nöja mig med att med hänvisning till den reservation jag här avgivit yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr V e n n e r s t r ö m: Herr vice talman! Beträffande denna frågas rent formella sida kan jag i det väsentliga instämma i herr Artur Engbergs anförande. Om det gällde att införa ett rent beslutsreferendum, så vore tvivelsutan en sådan åtgärd även enligt min tanke på sidan om nu gällande lag och konstitution. Men nu gäller det som bekant endast, att man från statsmakternas sida skall genom deras fria vilja taga det råd, som de anses böra taga av stämningen just i denna fråga. Det borde väl ändå ligga inom konstitutionens ram, att från den svenska folkrepresentationen och med dess fria vilja låta folket säga sin mening i fråga om kungadöme eller republik. Då det sedan gäller att avlyssna denna stämning, borde det väl ligga inom konstitutionens ram att låta folkrepresentationen med sin fria vilja taga de hänsyn, som den anser sig böra taga till detta votum, som har kommit från folket självt genom ett sådant referendum. Beslutet vilar alltså icke utanför, utan innanför riksdagen, och i ett så-

dant fall kan jag för min del icke erkänna någon riktighet däruti, att man skulle vara på sidan om gällande konstitution genom att antaga det av mig ställda förslaget.

Ang. folkomröstning om införande av republikanskt statsskick.

(Forts.)

Jag vill också hänvisa därtill, att ett av våra grannländer, nämligen Norge, redan har slagit in på de vägar vi vilja, att Sverige i detta fall skall slå in på, då ju Norge 1905, som vi alla veta, gick att ställa till med ett sådant folkvotum, som i realiteten blev ett votum mellan konungadöme och republik. När alltså det norska folket och de norska statsmakterna i det fallet ansett sig kunna vidtaga en sådan lex in casu, så borde väl även de svenska statsmakterna kunna göra detsamma inom vårt eget land.

Sedan vill jag i detta sammanhang även säga, att den fråga, som vid trenne tillfällen i dag varit föremål för debatt i kammaren, nämligen den om eventuell folkomröstning i förbudsfrågan, den frågan kommer även att hänskjutas till folkomröstning inom vårt grannland Norge. Där har nyligen den norska regeringen utarbetat en lex in casu, där folket självt skulle fälla sitt votum, om de vilja eller icke vilja att rusdrycksförbud skall gälla inom Norge. Men det avgörande beslutet skall sedan ej fattas av Norges folk självt, utan skall alltjämt fattas av stortinget, och norska regeringen anser, att ett sådant referendum överensstämmer helt och fullt med för Norges vidkommande gällande konstitutionella lagar. När alltså den norska regeringen och även det norska stortinget kan ställa sig på denna från de alltför inskränkande formerna frigjorda ståndpunkt, torde väl Sveriges riksdag, åtminstone dess andra kammare kunna ställa sig på samma reella ståndpunkt i denna fråga.

Sedan vill jag även en stund, då herr Leander förde frågan in på själva de sakliga realiteterna, säga något om de sakskäl, som dölja sig bakom det tal, som vi höra från de olika sidorna angående folkens bestämmanderätt. I det fallet vill jag hänvisa till, att jag, jag vill minnas i fjol, vid behandlingen i denna kammare av första huvudtiteln yttrade, att konungadömet vid det tillfället befann sig ungefär som en kringskuren kung, då nämligen de centraleuropeiska monarkierna stodo som monarkismens enda fyrbåk, kringsvämmade på ömse sidor av de republikanska strömningarna såväl från östra som från västra Europa. Även i denna stund, ehuru herr Leander förkunnar, att republikfrågan visst icke är aktuell, är ju ställningen den, att den kringskurna kungen är fallen och att de centraleuropeiska monarkierna fullständigt äro fallna, så att kungadömet lever i denna stund kvar endast såsom smärre spillror i söder och norr på sidan om de stora stormakterna, där ju i denna stund folken redan fällt sitt votum med eller utan revolutionära medel om kungadöme eller republik.

Då herr Leander yttrade, att tillståndet inom de republikanska staterna visst icke var idealiskt, ger jag honom även rätt däri. men detta beror visst icke på den omständigheten att de äro republiker, utan därpå att kapitalismen alltjämt har en synnerligen stor makt, ehuru man på vissa ställen har kunnat gå fram till det republikanska statssystemet.

Då herr Leander för vårt lands vidkommande talar om, att vi

Ang. folkom-
röstning om
införande av
republikanskt
statskick.

(Forts.)

ha det så gott och bra och att här den republikanska stämningen inte har den minsta sakliga verkan, så vill jag dock hänvisa herr Leander såsom liberal till ett par data, nämligen till våren 1906 och till februari dagarna 1914, huru som vid dessa båda tillfällen, som ändå ligga tämligen nära, just tillvaron för Sveriges vidkommande av en monarki gjorde, att den demokratiska och lugna samhällsgången kom att avbrytas och vi gingo fram till sådana sociala skakningar, som voro i detta fall fullkomligt onödiga och beträffande vilka, jag tror, att även de, som då stodo bakom och vållade desamma, i denna stund erkänna, att det hade varit väl, om de aldrig någonsin kommit till stånd. Det kan ju hända, att vi med bibehållande av en monarki skulle kunna undvika återfall i dessa gamla gängor, men man kan ej vara viss därom, och även av detta skäl, för att alltså vara fullständigt viss om att återfall icke sker, bör enligt min tanke man av sakliga skäl kunna bifalla den i ärendet väckta motionen.

Då herr Leander slutligen sade, att man icke bör anställa sådana här dyrbara apparater som ett referendum för att avgöra en sådan fråga, så vill jag hemställa till herr Leander, huruvida icke, i fall folkets votum skulle utfalla för republiken och statsmakterna sedan skulle vilja taga hänsyn därtill, avskaffandet av konungadömet skulle kunna rent ekonomiskt uppväga de utgifter, som eventuellt skulle åsamkas genom kostnaderna för ett sådant referendum.

Jag vill i det väsentliga understryka den argumentation, som förts av herr Engberg, men jag vill i olikhet med honom yrka bifall till den av mig väckta motionen, som går ut på att referendum bör komma till stånd för dem, som äro i myndig ålder. Jag tror, att just den argumentation för denna åldersgräns, som framfördes från herrar socialister på den Engbergska sidan under förra hösten efter den tyska revolutionen, då man gick fram till demokratisering av vår författning, bör kunna i fortsättningen gälla även för detta fall.

Herr Norman: Herr talman! Då jag icke länge vill uppehålla kammarens tid, hade jag tänkt att helt kort och gott yrka bifall till utskottets hemställan.

Jag kan dock icke underlåta att i anledning av ett yttrande av herr Engberg och med användande av hans egna ord säga, att även »den mest förstockade socialist» måste väl ändå erkänna riktigheten av vad som innehålles i utskottets citat ur statsutskottets utlåtande från år 1897, där det heter: »— — då rikets grundlagar föreskriva det sätt, varpå folket skall genom sina valda representanter få sina önsknings och åsikter i avseende å förändring av samhällsskicket framburna, och då det sålunda icke kan anses med grundlagarnas anda förenligt, att riksdagen skulle vid sidan av desamma tillskapa en sådan anordning, som motionären åsyftat.» Utskottet hemställde på den grunden, att motionen skulle lämnas utan avseende.

Här har ju också i den av herr Leander undertecknade reservationen framhållits, att föreliggande förslag icke är förenligt med våra konstitutionella former.

Jag ber. herr talman, att på dessa grunder få yrka avslag å

motionen och bifall till konstitutionsutskottets förevarande hemställan.

Ang. folkomröstning om införande av republikanskt statskick.

(Forts.)

Herr Engberg: Herr vice talman! Jag får verkligen säga, att herr Norman tror sig komma ifrån denna sak synnerligen lättvindigt genom att hänvisa till detta citat i konstitutionsutskottets utlåtande. Det var nämligen mot den argumentering, som genomgår detta, jag vände mig. Herr Norman har icke gjort ett spår till försök att vederlägga denna min argumentering. Innan han det har gjort, tror jag, att man har all anledning att taga hans yrkande om bifall till utskottets förslag med lugn, ty kvar står fortfarande den frågan: är det möjligt för herr Norman att verkligen uppvisa, att detta ifrågasatta förfarande står i strid med grundlagarna? Det kan herr Norman uppenbarligen icke göra.

För övrigt vill jag, herr vice talman, vidhålla mitt yrkande.

Herr Hage: Herr vice talman! Herr Leander yttrade något om, att han icke var belåten med utskottets motivering. Jag tycker för min del, att han borde fortsatt och sagt, att han icke heller var belåten med utskottets kläm. Jag tycker det hade klätt en liberal att göra ett sådant yttrande. Hurudan är nu denna kläm? Jo, däri påyrkas att »föreliggande motion måtte av riksdagen lämnas utan avseende.» Vad innebär en sådan formulering? Jag kan icke tyda det på annat sätt, än att man genom en sådan formulering, som skiljer sig från den vanliga avslagsformuleringen, vill intaga en slags föraktfull attityd mot motionären. Man vill rent av gå ut ifrån, att den motionär, som står bakom ett sådant yrkande som detta, icke bör tagas på fullt allvar, och att hans uppfattning och hans valmäns uppfattning icke är så mycket att fästa sig vid. Jag kan icke tänka mig, att den åskådning, som funnit sitt uttryck i denna utskottskläm, överensstämmer med liberal och demokratisk åskådning. Åtminstone tycker jag, att herr Leander och hans meningsfränder bort inskränka sig till att *yrka avslag* på motionen och icke anlägga denna föraktfulla attityd, som detta avslagsyrkande, sådant det här formulerats, ovillkorligen måste anses innebära.

För övrigt vill jag i själva sakfrågan endast säga det, att jag tycker, att man även från liberalt håll borde kunna finna, att det dock ligger något oerhört förödmjukande för ett folk däri, att det skall — såsom fallet faktiskt blir i en stat med ärftlig regeringsmakt— ärvas såsom bondens ko eller gris eller allt det andra husgerädet inom en familj i landet. Jag tycker verkligen, att en sådan anordning står bra litet i överensstämmelse med en demokratisk liberal åskådning, och icke minst därför skall jag be att få yrka bifall till herr Vennerströms motion.

Herr Lindman: Ja, herr talman, när man talar om, huruvida det är konstitutionellt eller inkonstitutionellt att anordna denna sak såsom här blivit föreslaget, så får jag för min del säga, att jag icke kan få i mitt huvud annat än att det är och måste vara in-

Ang. folkom-
röstning om
införande av
republikanskt
statskick.

(Forts.)

konstitutionellt, trots det sätt varpå det här blivit framlagt av herr Engberg.

Vi ha otvivelaktigt bestämt i våra grundlagar, hur riket skall styras. Därom finnas bestämmelser i vår regeringsform, liksom riksdagsordningen innehåller bestämmelser om huru riksdagen skall väljas, och där finnas även bestämmelser om upplösning av riksdagen och dess kamrar. Vid valen har var och en möjlighet att framhålla alla sina synpunkter, och, i den mån de kunna göra dem gällande, också få dem beaktade.

Nu invändes från herr Engberg gent emot detta, att orsaken till att man icke kan betrakta det nu föreliggande spørsmålet såsom inkonstitutionellt är, att det icke är fråga om att fatta något beslut. Ja, det är riktigt, men jag skulle vilja säga att vad man i stället vill — vilket också herr Engberg accepterat — det är att skapa en bakgrund för någonting, det är att bland folket få fram en opinion, som uttalar sig i en viss riktning. Det är endast en tillfällig anordning, säger herr Engberg, det är bara, som hans ord föllo sig, fråga om en nationell opinionsyttring. Nå än sedan? När man fått denna opinionsyttring, vad blir då resultatet därav? Blir det ingenting vidare? Eller är det bara meningen, att man skall, såsom det understundom sker i den ena eller andra av riksdagens båda kamrar, göra en opinion, som man egentligen icke avser så ofantligt mycket med? Nej, säger herr Engberg, detta är bara ett konsultativt referendum, man skall fråga folket, vad det tycker och menar, vilket är mycket intressant att få höra; men däremot är det icke alls fråga om något beslutsreferendum. Folket får icke besluta något genom detta referendum. Ja, jag ber då för min del få säga, att jag skulle vilja beteckna detta med det lilla ordet knep, ty något annat är det icke. Det konsultativa referendum, som man här vill åstadkomma, blir realiter ett beslutsreferendum, för såvitt man icke över huvud taget tänker skämta med det svenska folket och säga: Gå ut och uttala eder i denna fråga! Genom särskilt beslut av statsmakterna har ni fått tillfälle att uttala eder, om ni vill ha det nuvarande statsskicket eller om ni vill införa republik. Men vart denna eder meningsyttring kan komma att leda, det får bli en fråga för sig. Jag kan inte förstå, att man bör handla på det sättet. Utan tvivel, mina herrar, kommer resultatet att bli, att den opinionsyttring, som göres, blir grundläggande för framtiden, och därigenom har man realiter kommit över till ett beslutsreferendum.

Nu har herr Engberg stått här och ganska värtaligt och, det kan icke förnekas, till och med skickligt sökt intala oss här i kammaren, att det icke är så farligt med detta. Jag skulle emellertid vilja varna kammaren för att låta locka sig av de toner han anslog. Helt säkert förstår var och en, vilken grov krok han lägger ut, när han talar om att nykterhetsvännerna skola akta sig, ty om de icke gå med på detta nu, så kunna de sedan icke få uttala sig om nykterheten. Jag är övertygad om att ingen av dem skall låta lura sig. För övrigt finner jag det olämpligt att komma med en jämförelse mellan dessa båda saker, som dessutom äro mycket allvarliga båda två.

Slutligen, herr vice talman, skulle jag vilja säga: Tycka herrarna verkligen att det är riktigt, när vi veta, att vid den sista voteringen endast närvaro 135 av kammarens 230 ledamöter, tycker herrarna då det är riktigt att antaga ett förslag, som har en sådan vittgående konsekvens som detta? Jag för min del kan det icke.

Ang. folkomröstning om införande av republikanskt statskick.

(Forts.)

Herr Leander: Herr talman! Jag ber att få nämna, att jag inom utskottet biträtt den meningen, att herr Vennerströms motion icke skulle till någon åtgärd förrleda. Men jag var icke närvarande vid justeringen av betänkandet, och därför hade jag icke tillfälle att den gången framlägga något yrkande.

Jag nämnde emellertid i mitt förra anförande, att jag icke var nöjd med utskottets motivering, och nu kan jag ju tillägga, att jag icke heller är nöjd med dess kläm. Jag anser dock, att det icke är så betydelsefullt hur ett avslagsyrkande formuleras, ty när det ändå blir avslag, så betyder det väl inte så mycket vilka ord, som härvid komma till användning. För att icke nu ställa till med något särskilt yrkande och därigenom föranleda besvär, har jag därför ansett mig kunna yrka bifall till utskottets hemställan.

Naturligtvis äro motionärerna i sin goda rätt då de framlägga sina förslag, men jag tänker, att om man skulle riktigt känna dem på pulsen, så ha de nog icke själva någon förhoppning om, att detta deras yrkande för närvarande skall kunna vinna riksdagens bifall, och därför får man väl anse det hela mera som en demonstration.

Nu ha vi ju helt nyligen beslutat en utredning rörande införande av referendum. När vi någon gång i tiden få detta referendum, blir det ju tillfälle att anställa omröstning rörande både republiken och nykterheten och andra landsviktiga frågor, men jag tycker verkligen, att vi kunna ge oss till tåls både med det ena och det andra, tills frågan om referendum blir uppklarad och icke ge oss på att stifta en sådan här lag in casu. Jag ber därför, herr vice talman, att få vidhålla mitt yrkande om avslag på motionen och bifall till utskottets hemställan.

Herr Persson i Tofta: Herr talman! Jag betraktar denna fråga som en ren lämplighetsfråga och anser, att spörsmålet för närvarande icke är aktuellt. Därför har även jag biträtt utskottets hemställan, att motionen måtte lämnas utan avseende. Såsom framgår av den reservation, som jag undertecknat, är jag dock icke fullt belåten med utskottets motivering. Denna har nämligen inriktat sig på uteslutande formella skäl, och dessa skäl äro sådana, att jag har en känsla av, att riksdagen i en framtid möjligen kommer att vara dåligt betjänt med att den nu fastslagit denna utskottets motivering. Jag menar, att en sådan situation skulle kunna inträda, att riksdagen skulle kunna finna det lämpligt att stifta en provisorisk lag i något liknande syfte, och då kommer det att ligga riksdagen i fatet, att den sanktionerat en sådan motivering

Ang. folkom- som denna. Trots denna trasslighet med för många yrkanden, vå-
röstning om gar jag därför yrka bifall till utskottets hemställan men med ogil-
införande av lande av dess motivering.
republikanskt
statsskick.

(Forts.)

Herr Engberg: Herr vice talman! Herr Lindman varnade kammaren för vad han kallade ett knep från min sida, men jag kan icke annat än varna kammaren för herr Lindmans knep att tillrättalägga mitt anförande på ett sådant sätt, att det precis passar för hans syften. Då jag talade om, att det gällde att utröna opinionsläget i landet, formulerade herr Lindman behändigt om mitt yttrande till att innebära, att jag ville ha ett uttalande i viss riktning, trots det att jag uttryckligen sagt ifrån, att jag vill ha den objektiva bakgrunden för bedömandet av det berättigade i en åtgärd i ena eller andra riktningen. Sedan herr Lindman alltså med detta lilla knep tillrättalagt mitt yttrande, har han naturligtvis haft den lämpliga utgångspunkten för att verkställa identifieringen av denna konsultativa referendum med ett beslutsreferendum. Men just därför att han har nödgats tillgripa ett knep i utgångspunkten, blir också hans slutsats falsk.

Nu förklarade herr Lindman vidare, att det vore väl ändå att skämta med svenska folket att nu komma med en opinionsyttring, som sedan eventuellt icke skulle effektueras. Ja, jag minns, att herr Lindman spelade en ganska framstående roll i en opinionsrörelse, som visserligen icke var arrangerad officiellt från statsmakternas sida, år 1914, då dessa 30,000 både riktiga och konstgjorda bönder framträdde med anspråk på att företräda den svenska opinionen i den fråga, som då förelåg. Jag minns mycket väl, huru både herr Lindman och hans meningsfränder inom och utom tidningspressen gjorde gällande, att denna nationella opinion var sådan, att den skulle svenska folket rätta och packa sig efter.

Ja, då stod herr Lindman på den ståndpunkten, men jag för min del står i denna fråga på samma ståndpunkt, som jag stod då, nämligen att man icke utan vidare kan säga, att en opinionsyttring i ena eller andra riktningen skall vara absolut förpliktande, ty den får naturligtvis bedömas och prövas. Vad det här gäller, är, som redan sagts, att få den *objektiva* bakgrunden för det hela.

Herr Lindman fann mitt knep kulminera i att jag vädjade till förbudsvännerna i kammaren, som vilja ha omröstning i förbudsfrågan, och han fann det vara något otillbörligt att anställa denna jämförelse mellan frågan om förbud och frågan om republik eller monarki. Jag vill icke alls taga under prövning det affektionsvärde, som herr Lindman knyter till det ena eller det andra, men jag skulle bara vilja säga, och däri riktar jag mig särskilt mot herr Leander, att, när han anvisar detta referendum, som vi enligt hans mening skola få i framtiden, såsom det, vi ha att avbida, i händelse vi vilja avge en opinionsyttring, då vädjar jag till honom, om herrar förbudsvänner i denna kammare sålunda äro redo att *vänta*, till dess referendumsinstitutet blivit infört, innan man sätter

i fråga en omröstning i nykterhetsfrågan. Ja, det är ju en ny ståndpunkt på hans håll, men för mig, som dock alltid i den frågan har intagit den ståndpunkt, som jag vet, att herr Leander också intagit, är detta en absolut och splitter ny linje.

Jag kan icke finna, att några skäl anförts från herr Lindmans sida för att detta skulle vara inkonstitutionellt. Han deklarerade i största allmänhet, att det naturligtvis är inkonstitutionellt. Då har herr Lindman att visa, *antingen* att detta står i strid med grundlagens bestämmelser, *eller* att det skulle innebära, att man vid sidan av grundlagen vidtager någon åtgärd, som alldeles oavsett om den i grundlagen är förutsedd eller förutsatt, dock skulle strida mot grundlagens anda, alltså något av inkonstitutionell natur. Icke någon av dessa avgörande punkter har han givit sig in på, och, så länge han icke har lyckats förebringa en argumentering därför, kan jag icke finna, att jag har någon anledning att frånträda den uppfattning, åt vilken jag givit uttryck, och jag ber därför, herr vice talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Under herr Engbergs anförande hade herr talmannen inträtt och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Lindman: Herr talman! För det första skall jag be att få påpeka för herr Engberg, vilket naturligtvis är lika klart för honom som för oss andra, att, då man talar om referendum eller folkomröstning beträffande nykterhetsfrågan, är det icke någon grundlagsfråga, men den fråga, som vi åter nu ha till behandling, är en grundlagsfråga i alldeles eminent mening, ty införandet av republik är väl en grundlagsfråga.

Jag vill vidare säga, att här talar man om att detta referendum icke är förbjudet i grundlagen, och att man därför skulle vara berättigad att införa den. Ja, det är nu tal om att införa ett konsultativt referendum, då det ej är förbjudet i grundlagen, men då skulle man också kunna införa ett beslutsreferendum, ty det är ej heller förbjudet i grundlagen. Det ena kan väl med nu gällande grundlag införas lika väl som det andra.

För övrigt vill jag säga, att, då herr Engberg söker framställa mitt yttrande så, att jag hade sökt turnera, vad han sagt på ett sätt, som skulle vara gynnsamt för mitt resonemang, är det nog icke alldeles riktigt, ty herr Engberg talade mycket riktigt om en opinionsyttring, som man här skulle få som bakgrund för att få fram, hur folket tänker. Det är riktigt, och så refererade jag också honom, men detta referendum eller denna folkomröstning kommer väl att resultera i något, antingen i ena eller andra riktningen, ty något annat kan ju ej inträffa. Antag då, att resultatet blir så, som herr Engberg väl önskar, och som icke heller herr Engberg tycks vilja motsäga, tror någon av denna kammares ledamöter, att herr Engberg kommer att nöja sig med att detta resultat icke anses förpliktigande. Herr Engberg säger, att han icke vill yttra sig om, huruvida detta resultat skall anses förpliktigande eller icke. Nej, det är

Ang. folkomröstning om införande av republikanskt statsskick.

(Forts.)

Ang. folkom-
röstning om
införande av
republikanskt
statskick.

(Forts.)

kanske försiktigast, ty kanske går det den andra vägen, och det kan då vara så gott att ha möjlighet att få göra det en gång till för att se, om det icke då kan bli förpliktigande. Var dock säker på, mina herrar, att, om det går i den riktningen, kommer herr Engberg lika visst, som jag vet icke vad, att säga: »Ja, naturligtvis, där se ni, vad svenska folket vill!»

Herr vice talmannen H a m i l t o n: Herr talman! Det frieri, som nu ställts till liberala partiet från såväl högern som också från yttersta vänstern, är fullständigt onödigt, ty dess ställning i denna fråga är klar. Det demokratiska genombrott, som ägde rum genom det beslut, som grundlades vid urtima riksdagen, hälsades med glädje landet runt. Den allmänna opinionen stod då så, att, hade man i författningsfrågan vädjat till folket genom referendum, hade svaret blivit överväldigande till förmån för vad som beslutats. Men lika visst är också, att, därest man i närvarande stund skulle under folkets dom förelägga det spörsmål, som vi nu här avhandla, bleve svaret icke tillfredsställande för dem, som väckt motionen, utan skulle givet gå i en motsatt riktning. Frågan är icke aktuell i vårt land, och folkets breda lager kan icke inse fördelen av någon förändring därvidlag, och vad tjänar det då till, att upptaga detta spörsmål. Herr Engberg har nyss sagt, att meningen endast är att vidtaga en förberedande åtgärd, men de förberedande åtgärderna äro väl lätta att genomföra ifall frågan blir aktuell. Avsikten är ju blott att vädja till dem, som äro valberättigade. Det torde väl vara lätt att inhämta deras uppfattning i frågan, och jag förmodar, att denna kommer också att giva sig till känna, då vi härnäst gå till val till andra kammaren.

Jag kan icke inse, varför vi nu skulle biträda vare sig herr Vennerströms eller herr Larssons i Västerås hemställan, utan jag ber, att få yrka bifall till utskottets förslag. Jag finner dock riktigast, att motiveringen må utgå i enlighet med åtskilliga reservanternas förslag, och jag ber således att få ansluta mig till utskottets förslag med den förändring, som blivit påyrkad av herr Persson i Tofta.

Herr L a r s s o n i Västerås: Herr talman! Jag vill endast yttra ett par ord beträffande den konstitutionella frågan, som här har skjutits i förgrunden. Jag kan väl förstå att olika meningar göra sig gällande beträffande denna sak, men jag vill fästa herrarnas uppmärksamhet på att denna kammare redan tidigare tagit ställning härtill, i det att kammaren har remitterat motionen, ty man får väl förutsätta, att en grundlagsvidrig motion icke remitteras. Så lunda har ju kammaren redan på ett tidigare stadium tagit ställning till denna fråga. I övrigt ber jag att få instämma i vad herr Engberg nyss anfört härom.

Till herr Lindman skulle jag, då han frågar, vad skall sedan ske, när denna opinionsyttring har kommit till synes? vilja säga, att det kommer naturligtvis att ske på det sättet, att, om folket uttalar sig för ett republikanskt statskick, få statsmakterna se till att söka

realisera detta i grundlagsenlig ordning. Uttalar sig folket där-
emot för en monarkisk ordning, lär det väl bli så, att det nuvarande för-
hållandet får fortfara. Jag ser åtminstone saken på det sättet, och
det är alldeles uppenbart, att ett republikanskt styrelsesätt icke kan
införas med mindre än att ändringar företagas i våra grundlagar,
och dessa ändringar komma naturligtvis i så fall att företagas i
grundlagsenlig ordning, men man vet då, när en folkomröstning ägt
rum, om det finns ett tillräckligt underlag bland folket för att vid-
taga en sådan åtgärd.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till den av mig
med flera avgivna reservationen.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen
propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag
därå och bifall i stället till den av herr Larsson i Västerås m. fl.
vid utlåtandet fogade reservationen, 3:o) bifall till det av herr Pers-
son i Tofta under överläggningen gjorda yrkandet samt 4:o) avslag
å utskottets hemställan och bifall i stället till den i ämnet väckta
motionen; och förklarade herr talmannen sig finna den förstnämnda
propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Votering begärdes
emellertid. i anledning varav herr talmannen ånyo upptog de åter-
stående propositionerna, av vilka därvid den under 2:o) angivna an-
togs till kontraposition. I överensstämmelse härmed uppsattes,
justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets
hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 48, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda
hemställan, bifallit den av herr Larsson i Västerås m. fl. avgivna,
vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 75 ja mot 56 nej; och hade kamma-
ren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Föredrogos vart för sig andra sammansatta stats- och första lag-
utskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av väckt motion med förslag till ändringar i
lagen om allmän pensionsförsäkring; och

nr 2, i anledning av väckt motion om ändring i 6 och 33 §§
lagen om allmän pensionsförsäkring.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

*Ang. folkom-
röstning om
införande av
republikanskt
statskick.*

(Forts.)

§ 10.

*Ang. befrielse
från viss
värnplikts-
tjänstgöring
i fredstid för
värnpliktiga
av 1918 års
klass m. m.*

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan upptaget tredje sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

I en den 9 maj 1919 dagtecknad proposition, nr 401, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

angående befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m.

Häri genom förordnas som följer:

§ 1.

Värnpliktiga, tillhörande 1918 års klass, må, i den omfattning Konungen bestämmer, befrias från fullgörande av dem enligt § 27 mom. 1 eller 2 värnpliktslagen åliggande tjänstgöring i fredstid.

§ 2.

Uti § 26 mom. 2 och 3 värnpliktslagen föreskriven uttagning för utbildning till underbefäl eller fackmän skall icke äga rum bland värnpliktiga, tillhörande 1918 års klass.

§ 3.

Värnpliktiga, tillhörande 1916 års klass, må erhålla befrielse från fullgörande av dem under år 1919 åliggande repetitionsövning.

Från fullgörande av nämnda repetitionsövning må, i den omfattning Konungen bestämmer, uppskov beviljas värnpliktiga, tillhörande 1917 års klass.

Deåna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

Tredje sammansatta stats- och första lagutskottet, till vars handläggning ifrågavarande proposition hänvisats, hade i sammanhang härmed till behandling förehåft

dels en i anledning av propositionen inom första kammaren väckt motion, nr 236, av herr *Widell* och friherre *Fleming*;

dels ock följande före den ordinarie motionstidens utgång inom riksdagen avgivna motioner rörande tjänstgöringen för olika kategorier av värnpliktiga, i vad motionerna avsåge tjänstgöring för 1916, 1917 och 1918 års klasser, nämligen:

inom första kammaren

nr 100 av herr *Rosén*; samt

inom andra kammaren

nr 181 av herr *Hansson* i Stockholm *m. fl.*;

nr 237 av herr *Hamrin*; och

nr 263 av herr *Vennerström m. fl.*

*Ang. befrielse
från viss
värnplikts-
tjänstgöring
i fredstid för
värnpliktiga
av 1918 års
klass m. m.*

(Forts.)

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte med avslag å den av herr Widell och friherre Fleming väckta motionen för sin del antaga följande

Lag

angående befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid.

Härigenom förordnas som följer:

§ 1.

Värnpliktiga, tillhörande 1918 års klass, må, i den omfattning Konungen bestämmer, befrias från fullgörande av dem enligt § 27 mom. 1 eller 2 värnpliktslagen åliggande tjänstgöring i fredstid.

§ 2.

Uti § 26 mom. 2 och 3 värnpliktslagen föreskriven uttagning för utbildning till underbefäl eller fackmän skall icke äga rum bland värnpliktiga, tillhörande 1918 års klass.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling; samt

b) att de av herrar *Rosén*, *Hansson* i Stockholm *m. fl.*, *Hamrin* och *Vennerström m. fl.* väckta motionerna i vad de avsåge värnplikts-tjänstgöring för 1916, 1917 och 1918 års klasser och icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under a) hemställt, icke måtte av riksdagen bifallas.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar *Åkerman*, *Pålsson*, *Jönsson* i Revinge och *Johanson* i Gäre, vilka ansett, att utskottet bort hemställa

a) att riksdagen med avslag å den av herr Widell och friherre Fleming väckta motionen måtte bifalla Kungl. Maj:ts i propositionen nr 401 framlagda förslag:

b) att de — — — — bifallas;

av herrar *Wrangel*, *Widell*, greve *Spens* och *Hederstierna*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts i propositionen *Andra kammarens protokoll 1919. Nr 66.*

Ang. befrielse
från viss
värnplikts-
tjänstgöring
i fredstid för
värnpliktiga
av 1918 års
klass m. m.

(Forts.)

nen nr 401 framlagda förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte med bifall till den av herr Widell och friherre Fleming väckta motionen för sin del antaga följande

Lag

angående befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid.

Härigenom förordnas som följer:

§ 1.

Värnpliktiga, tillhörande 1918 års klass, vilka under tid före den 1 april 1920 fullgjort minst tre månaders värnpliktstjänstgöring, må, i den omfattning Konungen bestämmer, befrias från fullgörande av återstående tjänstgöring, som enligt § 27 mom. 1 eller 2 värnpliktslagen skolat av dem fullgöras under åren 1918 och 1919.

§ 2.

Uti § 26 mom. 2 och 3 värnpliktslagen föreskriven uttagning för utbildning till underbefäl eller fackmän skall icke äga rum bland värnpliktiga, tillhörande 1918 års klass.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

b) att de — — — bifallas;

av herrar *Hansson* i Stockholm och *E. Lindley*, som velat tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag oförändrat, men önskat i motiveringen uttala den förutsättningen, att inkallelser av värnpliktiga av 1918 års klass icke borde ske i större utsträckning än som vore oundgängligen nödvändigt för uppehållande av vård- och vakttjänsten; samt

av herrar *Gezelius* och *Söderhielm*.

Efter föredragning av *punkten a)*, anförde:

Herr *Hedersstierna*: Herr talman! Utgången av dessa propositioner i värnpliktsfrågorna lär väl vara lika given i denna kammar, som den är hos medkammaren i motsatt riktning, och det vore väl därför önskligt, om debatten bleve så kortfattad som möjligt. Det finns väl ingen här ibland oss, som önskar, att vi skola fortfarande tyngas av de försvarsbördor, som ligga på oss, därest det icke är alldeles nödvändigt för bevarandet av vår självständighet och vårt oberoende. Det är naturligtvis klart, att det skulle vara lyckligt, om dessa försvarsbördor, de må nu utgå i människokraft eller i skattemedel, kunna användas till stärkande av vårt ekonomiska liv, men jag tror också, vi alla äro överens om, att man icke får på detta sätt vidtaga åtgärder härför, därest vi icke i alla fall kunna känna oss säkra, att vår självständighet och vårt oberoende

blir bevarat. Det har ifrån regeringsbanken under flera tillfällen det sista halvåret förklarats, att man var betänkt på att komma med förslag till lindring av försvarsbördorna, men man har ännu icke ansett tiden vara inne. Då dessa förklaringar avgivits har man ännu ansett, att utriksituationen var sådan, att någon förändring i försvarsväsende icke var tillräddlig.

När nu regeringen framlagt denna proposition, så får man ju antaga att regeringen ansett, att den utrikes situationen är klarerad. För mig är det emellertid svårt att finna, att man är berättigad att göra en sådan slutledning. Någon världsfred är ännu icke avslutad, och det nationernas förbund, som väl skulle innebära en framtida garanti för fredens upprätthållande, det har ännu icke blivit ingånget mellan några stater. Ännu mindre ha vi här i Sverige förklarat oss beredda, att gå in i detta förbund. Under sådana förhållanden kan jag icke finna annat, än att de frågor, som i dessa propositioner framkommit, ännu äro för tidigt väckta och att det är nödvändigt för oss att ännu tills tiderna blivit ljusare bibehålla den försvarsberedskap, i vilken vi hittills levat. Under dessa förhållanden kan jag således icke vara med om någon förändring i vårt försvarsväsende i vidare mån än den, som kan framkallas av den influensaepidemi, som härskat under sista halvåret och de förhållanden, som till följd därav inträffat. Men därutöver finner jag bifall till denna proposition icke böra ifrågakomma.

Innan jag går vidare, vill jag emellertid i överensstämmelse med vad, som är framfört i den vid detta betänkande av mig m. fl. fogade reservationen fästa uppmärksamheten på ett förhållande, nämligen det, att när vi i utskottet skulle gå till behandling av dessa frågor, så funno vi, att stabschefernas mening icke blivit inhämtad. Regeringen hade hört försvarskommissionen, men däremot finnes icke något utlåtande ifrån stabscheferna. Denna försvarskommission i all ära, men den sakkunskap, som stabscheferna representera, lära de väl icke sitta inne med. Under sådana förhållanden återstod det oss icke något annat, än att i grundlagsenlig ordning begära, att stabschefernas yttranden i frågan skulle infordras. Jag kan icke finna annat än att ett sådant tillvägagångssätt, som att komma med en proposition som denna, utan att höra stabschefer och sakkunniga myndigheter, är synnerligen anmärkningsvärt, och jag hoppas livligt, att något sådant icke måtte upprepas. Det är icke i överensstämmelse med grundlagens bud.

Vad nu den nu föreliggande propositionen beträffar, så är den ju framkallad till stor del av de förhållanden, som jag nyss berört. d. v. s. av denna influensaepidemi, som gått här i landet under det senaste halvåret. Detta har gjort, att 1918 års klass endast delvis blivit inkallad, och de, som blivit inkallade, ha endast tjänstgjort en kortare tid. Med anledning härav har Kungl. Maj:ts proposition i lagens första paragraf hemställt, att värnpliktiga, som tillhöra denna årsklass, skola kunna befrias från sin tjänstgöring i den omfattning, Konungen bestämmer. Av vad som av vederbörande statsråd yttrats i propositionen finner man, att meningen är, att, liksom de, som

*Ang. befrielse
från viss
värnplikts-
tjänstgöring
i fredstid för
värnpliktiga
av 1918 års
klass m. s. m.*

(Forts.)

Ang. befrielse
från viss
värnplikts-
tjänstgöring
i fredstid för
värnpliktiga
av 1918 års
klass m. m.

(Forts.)

hittills varit inne i tre månader, befrias från sin första tjänstgöring, de återstående skola få genomgå endast tre månaders övningar. I detta avseende har jag och mina medreservanter funnit, att vi i själva saken icke ha någonting att erinra. Det kan icke vara lämpligt, att då 1918 års klass' fredstjänstgöring är så söndertrasad, att man icke kan få någon ordning i den, låta dem, som redan blivit hemförlovade, åter få rycka in, och att ålägga andra längre tjänst kan ju icke heller vara lämpligt. Under sådana förhållanden ha vi i sak ingenting att erinra mot förslaget, men vi kunna icke finna det lämpligt, att gent emot värnpliktslagens föreskrifter i övrigt. så helt och hållet överlåta åt Konungen att bestämma, i vilken omfattning denna befrielse skall få äga rum. Det bör Kungl. Maj:t och riksdagen besluta om. Därför ha vi omformulerat denna första paragraf i överensstämmelse med våra åsikter och förklarat, att de, som tjänstgjort under 3 månader, de skola sedan kunna befrias i den omfattning, Kungl. Maj:t bestämmer. § 2 ha vi icke haft någon erinring mot, då vi däremot ansett § 3 böra utgå. Med hänsyn till vad jag således anført, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av mig m. fl. och bifogad betänkandet.

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman, mina herrar! Dessa kungl. propositioner om inskränkning i värnpliktsövningarna ha ju ett visst sammanhang med varandra, och därför kan man vid behandlingen av den första av dem, även något gå in på de övriga. Huvudmotivet för avslag på en föreslagen nedsättning av tiden för infanteriets värnpliktsövningar är, att de militära högsta myndigheterna ha ställt sig avstyrkande. Nu är det ju icke alls att förundra sig över, att de militära cheferna avstyrka, ty alla veta vi, att varenda militär från början fått sin åskådning inställd på, att kriget är en nödvändig länk i världsordningen, som man absolut aldrig kan komma ifrån. Därför är jag övertygad, att, skola vi vänta med att vidtaga någon minskning i fråga om våra rustningar, tills generalstabschefen tillstyrker en sådan, då få vi nog vänta till den yttersta dagen, ty förr kommer säkerligen aldrig något sådant. Jag tycker emellertid, att även militärer, efter vad som hänt under de senaste åren, ha anledning att tvivla på sitt eget remedium. En krigisk lösning av en nationell konflikt har visat sig vara den sämsta av alla lösningar, och dessutom tror jag, att man icke har anledning att alltför mycket överskatta betydelsen av den mycket omordade krigsberedskapen. 1914 hade Tyskland faktiskt världens mest fulländade krigsberedskap och världens starkaste armé, och hur starkt man litade till denna faktor allena, visar ett uttalande av det tyska ombudet på fredskonferensen i Haag, greve Münster: »att Tyskland aldrig kunde gå med på obligatorisk skiljedom, då en sådan för Tyskland skulle vara särskilt skadlig, eftersom dess styrka berodde på, att det hade världens bäst krigsberedda, snabbast mobiliserbara och starkaste armé». Och en annan berömd tysk, professor Strengel, som i egenkap av folkrättsexpert närvar vid förhandlingarna i Haag, skrev

en broschyr, i vilken han förklarade tanken på avrustning vara idiotisk och att kriget hade sin stora betydelse för både vetenskap och konst; »kirurgien t. ex. behöfve krig då och då. De många sårade voro för läkarna ett synnerligen värdefullt försöksmaterial, och bataljmålningarna spela en viss roll på alla museer.»

Nu förmår den tyska hären ej medverka ett enda jota vid bestämmandet av fredsvillkoren, och de forna preussiska husgudarna ha ej längre någon kurs i — Tyskland. Men däremot dyrkas de fortfarande i Svensk militär tidskrift, att döma av åtskilliga uttalanden i detta renodlade organ för det militäristiska betraktelsesättet. Under rubriken »Nationernas förbund och staternas krigsmakt» förekommer i årets nr 3 av tidskriften en artikel, i vilken — efter en massa kraftiga smädeord mot ententemakterna, om vilkas blodtörstiga överfall på det fredliga Tyskland kraftigt ordas — jag förmodar till verklig uppbyggelse för läsarna — yttras på tal om nationernas förbund följande: »I det 'folkens förbund', som segrarebolaget nu sätter sig ned att skapa för att styra världen, skola följaktligen ingå 'folk' eller rättare stater av fyra olika slag: Först de styrande England, Förenta staterna och Japan med det förstnämnda såsom den egentligen befallande, i andra rummet Frankrike och Italien, som få låtsas vara med i ledningen, i det tredje de mindre stater, som deltagit i kriget, och de utanför detta stående stater, som kunna få den nåden att bliva upptagna i bolaget, om de betala stadgade avgifter och utfästa sig att utan att knorra blint uppfylla alla skyldigheter som kunna åläggas dem. — — — Av det vackra talet om nationaliteternas frihetssträvanden, om alla folks rätt att bestämma över sina öden och andra vackra fraser, med vilka civilisationens självgjorda förkämpar sökte vinna en värld, som önskade bedragas, höres numera ingenting. Nu är det det rena förtrycket, sådant det utövades av Assyriens och Babyloniens konungar, av populus romanus, av mongoler, turkar och tatarer eller av de senares arvtagare moskoviterna.»

Allt det där förkunnas i nr 3 av Militär tidskrift, och det råder ju en intim själsfrändskap härvidlag med de uttalanden, som jag härom dagen läste i en stockholmsstidning, i vilken det heter så här: »'Du skall ej kalla det stöld, när England stjal'. — — — De engelska nationalegenheterna i vad de röra t. ex. dess hyckleri i religiösa ting, ofelbarheten, domarelaterna, ensamrätten till rov och plundring, kunna kanske förklaras av den känsla av rikedomfolk, som fyller nationen.»

Detta har som sagt stått att läsa i en stor stockholmsstidning, jag behöver nog ej nämna vilken, ty alla veta ju att den perfida enfalden har sitt speciella organ med sitt speciella uttryckssätt. Men det är icke att förvåna sig över, att de, som tillämpa sådana fasoner i fråga om det internationella umgänget som Militär tidskrift och denna stockholmsstidning, känna ett starkt behov av fortsatta rustningar, ty sådana kunna naturligtvis vara nödiga, när man på det sättet arbetar i sitt anletes svett för att skärpa motsatserna mellan de olika folken.

*Ang. befrielse
från viss
värnplikts-
tjänstgöring
i fredstid för
värnpliktiga
av 1918 års
klass m. m.*

(Fort.)

*Ang. befrielse
från viss
värnplikts-
tjänstgöring
i fredstid för
värnpliktiga
av 1918 års
klass m. m.*

(Forts.)

I Militär tidskrift uttalar man sig för övrigt överlägset och hånfullt om talet att rustningarna skulle vara en börda. Och så hoppas man till sist på revanschkriget, vad Tyskland vidkommer. Nu tycker jag verkligen, att den, som varit med om detta världskrig och sett alla dessa olyckor, skulle egentligen ha annat att tänka på än det framtida revanschkriget såsom något eftersträfvansvärt, och den militär, som verkligen önskar ett framtida revanschkrig, måste ha njutit av det militära skådespelet ungefär å la Nero, så länge de tyska arméerna segrade. Och det finnes tydligen ej någon gräns för hans ilska över att tyskarna trots allt besegrades till sist.

Men även de mycket framstående militärer, som äro medlemmar av denna kammare och vilka jag personligen sätter mycket högt, böra förstå, att vi icke precis äro så värst böjda för att längre lita till slika auktoriteter som dem, vilka skriva i Militär tidskrift, såsom färdledare. Ty det torde i alla fall, förutom de militära, finnas även andra faktorer, rent moraliska faktorer, som ha en mycket stor inverkan i fråga om den nationella självständighetens bevarande särskilt för mindre stater. Och när man nu ser, att de största militärmakternas jättearméer endast åstadkommit ett nationellt sammanstörtande för respektive länder så har man svårt att förstå dem som fortfarande lita till vapnen allena. Och så utomordentligt stukade, som Europas största militärmakter blivit under detta hemska jättekrieg, och med den avsky för krig, som måste ha blivit följden, är det svårt att förstå varför vi egentligen skulle löpa någon större risk genom att redan nu skrida till en nedsättning i fråga om de militära rustningarna.

Det har pekats på faran österifrån, och skulle denna vara motivet för att man icke skulle kunna skrida till någon förändring i fråga om våra värnpliktigas utbildning. Men om det var riktigt, som år 1914 förkunnades, att vi med en härordning sådan som den då antagna skulle kunna klara oss mot tsarens arméer, då förmodar jag, att vi skola klara oss minst lika bra mot Sovjets arméer även efter en minskning av infanteriets övningstid, därest vi mot all rimlig förmodan skulle få ett anfall från det hållet. Jag tror emellertid icke, att den ryska Sovjet i närvarande stund umgås med någon tanke på överfall, de ha nog alldeles tillräckligt att göra med sina egna affärer.

Jag tror därför icke, att det föreligger någon alltför stor risk, även om man nu går med på en nedsättning av övningstiden för infanteriet från nuvarande åtta månader till fyra månader, särskilt om samtidigt toges i betraktande, att man skulle övergå från vinter- till sommarövningar, då ju en sommardag alldeles säkert ger ett vida bättre övningsresultat än en höst- eller vinterdag. I fråga om den nu föredragna propositionen så ha herrar Wrangel m. fl. förordat en skarp begränsning av Kungl. Maj:ts befogenhet att medgiva befrielse från inkallelse för 1918 års klass. Jag kan för min del härutinnan liksom i fråga om repetitionsövningarna ej

finna ringaste skäl att frångå vad Kungl. Maj:t föreslagit och ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som vid detta betänkande är avgiven av herrar Åkerman m. fl.

Ang. befrielse från viss värnplikts-tjänstgöring i fredsrid för värnpliktiga av 1918 års klass m. m.

(Forts.)

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman! I början av riksdagen väckte jag med instämmande av ett tiotal partikamrater en motion, vari yrkades att vapenövningarna måtte inställas under 1919 och 1920. I denna motion framhöllo vi, att förhållandena i världen hade så förändrats, att man kunde, även om man icke vore avancerad avrustningsman, anse, att tiden vore inne för en mycket verksam begränsning av våra militärrustningar och framför allt ifråga om värnpliktsövningarnas längd. Vi utgingo från att den forcerade militärtjänstgöring, som hade ägt rum här hemma, kunde motivera, att det bereddtes vårt folk och framför allt de värnpliktiga någon tid till vila och andhämtning, och vi påpekade, att, även om än så länge förhållandena i världen måste anses vara oklara, så kunde man utgå ifrån att under de närmaste åren det icke skulle föreligga någon risk för att Sverige skulle bli anfallet, och att man därför borde kunna i denna situation och i avvaktan på den närmare utredning, som slutligen skulle bestämma, hur vårt försvar för framtiden skulle organiseras, inställa vapenövningarna båda dessa år.

Jag ämnar icke följa den föregående ärade talaren in på en allmän försvarsdiskussion. Jag tror icke, att vi där ha så mycket att hämta, jag vill därför gå direkt in på de förslag, som nu föreligga till vårt avgörande.

Då detta ärende behandlades i sammansatta stats- och lagutskottet ansåg jag mig kunna, i likhet med övriga representanter för socialdemokrater och liberaler, tillstyrka Kungl. Maj:ts proposition. Jag står sålunda bakom ett avslagsyrkande på min egen motion. Detta skulle ju kunna anses vara rätt egendomligt, men det är icke egendomligare än så, att de önskingar, som skulle vinnas genom ett bifall till min motion, mycket väl kunna vinnas genom Kungl. Maj:ts förslag, rätt tillämpat.

I min motion och det formulär till lagförslag, som där framlades, hade jag utgått från att inkallelserna av värnpliktiga skulle inskränkas till det för vård- och vakttjänst absolut nödvändiga. Man har ju också under de diskussioner, som tidigare förts här i kammaren rörande användningen av 1918 års värnpliktiga, alltid utgått ifrån att inkallelserna skulle bli på det sättet begränsade. Redan när frågan första gången var före i riksdagen, försäkrade sålunda hans excellens herr statsministern, att inkallelserna hade begränsats till det antal, som var nödvändigt för värden av hästar och materiel, och det tillades vid det tillfället, att de inkallade till största delen hade anmält sig frivilligt. Det har sedan vid andra tillfällen av cheferna för försvarsdepartementen upprepats, att regeringen vid sina inkallelser iakttagit den ordningen, att icke inta till tjänst mera manskap, än som var nödvändigt för vård- och vakttjänst.

Ang. befrielse
från viss
värnplikts-
tjänstgöring
i fredstid för
värnpliktiga
av 1918 års
klass m. m.
(Forts.)

Dessa begränsningar av inkallelserna ha motiverats av influensaepidemien, och det är ju med stöd av en särskild lag, som regeringen kunnat vidtaga inskränkningar i övningarna av 1918 års klass.

Man frågar sig då, när nu förslaget föreligger från regeringen, som kan i tillämpningen gå utöver vad som hittills varit fallet, huruvida icke alltjämt det skälet gäller, att man med hänsyn till spanska sjukan icke bör sammandraga till kasernerna ett större antal unga män, än som är oundgängligen nödvändigt.

Det är uppenbart, att själva utgångspunkten för regeringens förslag alltjämt måste vara, att spanska sjukan ännu icke släppt sitt tag. Men ändå föreslås i den förliggande propositionen en inkallelseordning, som skulle väsentligen öka antalet inkallade.

För bedömandet av huruvida detta kan vara försvarligt, är det av vikt att taga del av vad de medicinska myndigheterna ha att säga i det avseendet. Man finner då på sid. 14 i den kungl. propositionen nr 401 ett uttalande av medicinalstyrelsen, avgivet den 17 april i år. Det refereras i propositionen sålunda: »Medicinalstyrelsen har därvid, med hänvisning till vad ämbetsverket förut yttrat i ärendet, såsom sin mening uttalat, *dels* att endast sådana värnpliktiga borde hempermitteras, som ej voro sjuka i influensa eller, om de varit insjuknade däri, vore fullt återställda vid hempermitteringen, *dels ock* att inga värnpliktiga borde inkallas före den 1 juni innevarande år, för så vitt de ej genomgått sjukdomen och åter tillfrisknat, samt att, vad tiden efter den 1 juni beträffade, medicinalstyrelsen nu ej kunde giva några anvisningar, hur då borde förfaras.» Det är således uppenbart, att medicinalstyrelsen håller fast vid, att med hänsyn till spanska sjukan de inkallelser, som skedde före den 1 juni, hade bort inskränkas till ett utbyte av dem, som redan hade legat inne, och ett utbyte ordnat så, att de nya, som toges in, väsentligen rekryterades från sådana, som redan genomgått influensaepidemien.

Marinöverläkaren har i ett utlåtande den 24 april intagit samma ståndpunkt. Han säger »vad anginge inkallelse och påbörjande av ny tjänstgöring, så vore det ur medicinsk synpunkt önskvärt, att sådan endast ifrågakomme för värnpliktiga, som redan genomgått och tillfrisknat från influensa. Övriga syntes endast böra inkallas på frivillighetens väg.

Skulle nämnda grundsatser av militära skäl icke kunna följas, vore avlösning på så sätt att högst samma antal, som de som hempermitterades, påbörjade sin tjänstgöring under senare delen av maj månad att föredraga framför att samtliga vapenföra värnpliktiga vid kustartilleriet inkallades på en gång, enär i förnämnda fall endast ett mindre antal utsattes för faran att smittas».

Man ser sålunda här, hur de medicinska myndigheterna alltjämt äro betänksamma mot en utökning av de inkallades antal. Men om man ser på de tabeller, som presenteras på sid. 7 och 8 i den kungl. propositionen, så får man där ett starkt intryck av att det här är fråga om en väsentlig utökning av det antal värnpliktiga, som nu skall för varje gång hållas inne i kasernerna. Inkallelse-

planen är ju lagd på det sättet, att de värnpliktiga av 1918 års klass, som hittills icke varit inkallade till första tjänstgöring, skola fullgöra denna tjänstgöring med inkallelse, som för varje gång omfattar omkring en tredjedel. Man skall vidare vid dessa inkallelser inkalla värnpliktiga från landsortsregementen för att fylla ut den brist, som annars skulle uppstå vid Svea livgarde och vid Göta livgarde.

Ang. befrielse från viss värnpliktstjänstgöring i fredstid för värnpliktiga av 1918 års klass m. m.

(Forts.)

Om man nu hämtar några exempel ur dessa tabeller, så kan man konstatera, att i många fall skulle antalet inkallade vid regementena komma att mer än fördubblas. Det kan till en början påpekas, att man hittills haft inkallade av infanteriet 5,082 man, och med en approximativ beräkning är antalet återstående 21,138 man. Dessa fördelade på tre omgångar skulle göra ett antal av omkring 7,000 som för varje gång skulle inkallas. Men man får en ännu bättre belysning, om man här jämför siffrorna för de olika regementena. Jag vill då förutskicka, att från det antal, som redan inkallats eller kommer att inkallas enligt generalordern av den 29 april frånräknats det antal, som från varje regemente i landsorten inkallas för att utfylla den nämnda bristen vid Svea och Göta livgarden. En jämförelse på några punkter kommer då att ställa sig sålunda: vid livgrenadjärerna ha hittills legat inne 153 man, efter den nu förelagda planen skulle det bli 226; vid Första livgrenadjärregementet hittills 80, enligt planen 215; vid Västgöta regemente 104, nu 240; Kronobergs regemente 111, nu 273; Jönköpings regemente 90, nu 226; Hälsinge regemente 104, nu 240; Västerbottens regemente 87, nu 200; Kalmar regemente 141, nu 260; Södra skånska infanteriregementet 111, nu 290. Som man finner, är det nästan genomgående en fördubbling av antalet inkallade, och man frågar sig, huruvida det kan vara klokt att på det sättet öka antalet av de unga männen i kasernerna, när man ännu icke från de medicinska myndigheterna kunnat erhålla sådana utlåtanden, som kunna sägas rekommendera en sådan mera omfattande inkallelse.

Vid ärendets behandling i försvarskommissionen ha också de socialdemokratiska ledamöterna av denna kammare ansett sig böra vidfoga ett särskilt utlåtande. Vi ha velat markera att om man skall gå till ett tillstyrkande av det lagförslag, som Kungl. Maj:t framlagt, så måste det ske under ett uttryckligt betonde av att man förutsätter, att lagen tillämpas på det viset, att inkallelserna inskränkas till de för vård- och vakttjänsten ounggängligen nödvändiga. Krigsministern har i slutet av den kungl. propositionen, på sid. 24, ingått i en polemik med de synpunkter, som sålunda av oss framförts inom försvarskommissionen. Han framhåller där, bl. a. »att det redan ur rättvisans synpunkt icke bör ifrågakomma, att någon mindre del av ifrågavarande värnpliktiga fullständigt befrias från även den starkt förkortade tjänstgöring, vilken enligt nu meddelade plan kommer att fullgöras av denna årsklass.» Han framhåller vidare, att »även för vakt- och vårdtjänsten är det väl behöfligt att en sådan mindre ökning sker.» Att de inkallade, vid sidan av den egentliga vakt-

*Ang. befrielse
från viss
värnplikts-
tjänstgöring
i fredstid för
värnpliktiga
av 1918 års
klass m. m.*

(Forts.)

och vårdtjänsten, böra erhålla den militära utbildning, som den knappa tiden medgiver, finner han vara självfallet.

Beträffande rättviseskålen måste man säga sig, att denna krigsministrernas synpunkt varit i sin tillämpning mycket begränsad. Om det gäller att göra en rättvis avvägning för alla värnpliktiga, måste man fråga sig: varför har icke denna synpunkt blivit tillämpad på specialvapnen i jämförelse med infanteriet, och varför har man t. ex. hållit inne studentbeväringen en så orimligt lång tid i jämförelse med den övriga beväringen? Och en annan synpunkt: inte kan det vara någon mening i att vi bara därför att man skulle anse det orättvist, att några få en längre tjänstgöring än de andra, nödvändigtvis också hålla inne till viss tjänstgöring ett onödigt stort antal värnpliktiga. Är det så, att vakt- och vårdtjänsten kan upprätthållas med ett mindre antal, är det så, att regeringens avsikt med inkallelsen av 1918 års klass endast skett i syfte att bestrida vakt- och vårdtjänsten, då bör man också begränsa sig till det härför növäändiga antalet. Ett ytterligare skäl till en sådan begränsning har man naturligtvis däri, att man bör se till att så långt som möjligt bringa ned utgifterna för militära ändamål. Men det synes dock, som om Kungl. Maj:ts avsikt nu icke varit riktigt densamma, som den intog under trycket av folkrörelsen vid slutet av 1918, utan att det här verkligen gäller omfattande inkallelser i syfte att bereda 1918 års klass militär utbildning.

Jag skall endast såsom ett litet bevis för att det finnes anledning att göra ett sådant antagande citera något ur en generalorder, som utfärdades den 7 maj 1919. Det är en order till befälet rörande hur de inkallade skola övas, och det heter där om utbildningen vid vanligt kompani följande:

»Utbildningen vid vanligt kompani sker med tillämpning av därför nu gällande föreskrifter samt omfattar — så långt förhållandena göra det möjligt och lämpligt — enskild utbildning, plutons utbildning och kompanis utbildning, med iakttagande av följande: a) soldatutbildningen är huvudsaken; b) utbildningen i handgranatstrid bedrivs till den omfattning, som förhållandena lämpligen medgiva; c) åt utbildningen till underbefäl av värnpliktiga skall ägnas synnerlig omsorg; och d) marschövningar bedrivs ungefärligen till den utsträckning, som nu är föreskriven för första perioden.»

Det synes mig av denna order framgå, att man icke lagt huvudvikten vid att få in manskap för vård- och vakttjänsten, utan att man i stället lagt huvudvikten vid den militära utbildningen. Och jag återkommer då med min fråga: är det meningen att fullfölja vad som från början var avsikten, eller är det fråga om en omläggning av det hela, och har man ansett sig kunna skrida till denna omläggning med ökade inkallelser, innan man ännu fått de medicinska myndigheternas öppna och klara tillstyrkande?

Det synes mig, som jag förut sagt, att regeringsförslaget, rätt tillämpat, kunde fylla den önskan, som närts icke blott av stora lager inom mitt parti, utan även av stora lager inom andra partier och inom hela vårt folk, om begränsning av värnpliktstjänstgöringen till det

för vård- och vakttjänsten oundgängligen nödvändiga. Men jag anser det nödvändigt, därest man skall från denna utgångspunkt acceptera regeringens förslag, att det sker under uttryckligt angivande utav att andra kammarens mening dock är, att man skall beträffande inkallelsen av 1918 års klass stå kvar på de utgångspunkter, som från början angivits för dessa inkallelser. Jag skall därför, herr talman, tillåta mig att föreslå en ändring i utskottets motivering på denna punkt, så att den skulle få följande lydelse:

Ang. befrielse från viss värnplikts-tjänstgöring i fredstid för värnpliktiga av 1918 års klass m. m.
(Forts.)

»Utskottet har — — — (Bil. A och B).

Kungl. Maj:ts förevarande förslag har utskottet ansett sig böra i oförändrat skick tillstyrka. Härav följer, att utskottet icke kunnat tillstyrka de i samband med den kungl. propositionen behandlade motionerna. Utskottet vill emellertid framhålla, att enligt dess mening den alltjämt härjande influensaepidemien synes utgöra en varning mot att till kasernerna sammandraga ett större antal unga män än som är oundgängligen nödvändigt. Utskottet förutsätter därför, att Kungl. Maj:t tager under övervägande åtgärder för nedbringande av antalet inkallade värnpliktiga. Detta synes vad angår de redan inkallade lämpligast kunna ske genom permittering i lämplig omfattning. För de ännu icke inkallade synes främst böra tagas i övervägande, huruvida icke genom ytterligare minskning av tjänstgöringsperioderna tjänstgöringstiden för samtliga kan nedbringas. Under alla omständigheter synas inkallelser icke böra ske i större utsträckning, än som är oundgängligen nödvändigt för uppehållande av vård- och vakttjänsten.

På grund av vad utskottet sålunda anfört får utskottet hemställa.»

Den hemställan, som sedan följer är densamma, som framställles i herr Åkermans m. fl. reservation.

Herr talman! Jag ber sålunda att beträffande yrkandet få ansluta mig till nämnda reservation och beträffande motiveringen framlägga det förslag, som jag här uppläst.

I detta yttrande instämde herrar *Lindley, Nilsson* i Kristianstad. *Nilsson* i Malmö, *Jensen, Borggren, Bärge, Andersson* i Linköping. *Karlsson* i Vätö, *Eriksson* i Stockholm, *Leo, Johansson* i Kullersta. *Hedvall* och *Sjöström*.

Herr *Söderhielm*: Herr talman! Jag är fullständigt ense med den siste talaren däri, att härknappast är rätta tiden att taga uppen större principdebatt angående försvarets avveckling och dess konsekvenser. Huru frestande det än vore att göra några randanmärkningar till det sista anförandet av herr *Jönsson* i Revinge vill jag därför avstå därifrån och nöja mig med ått framhålla, att det dock förefaller mig, som om herr *Jönsson* icke skulle befinna sig på fullt samma plattform som regeringen, då den förklarar, att det icke är meningen att föregripa en blivande försvarsrevision med de åtgärder, som nu av Kungl. Maj:t föreslagits.

*Ang. befrielse
från viss
värnplikts-
tjänstgöring
i fredstid för
värnpliktiga
av 1918 års
klass m. m.*

(Forts.)

Som kammaren torde ha funnit, har jag deltagit i ärendets behandling inom utskottet och därvid gått fram med en särskild reservation, och det är på denna grund jag ber att få taga kammarens tid i anspråk för att klargöra min ställning till frågan.

Jag ber då till en början få betona, att jag på det livligaste instämmer med de reservanter, som framställt anmärkning mot att detta ärende framlagts för riksdagen utan att ha hänskjutits till de militära myndigheterna för yttrande. Då emellertid denna sak väl i sinom tid torde komma under konstitutionsutskottets prövning, har jag icke anledning att något mera ingå på densamma.

Jag vill vidare bestämt hävda den uppfattningen, att de utrikespolitiska förhållandena ännu icke blivit så stabiliserade, att de kunna tagas till intäkt för deras räkning, som av en eller annan anledning vilja komma vårt försvar till livs. Det pågår för närvarande och kanske mest från sådant håll, där man annars är mest angelägen att gå till storms mot varje dogmbildning, ett målmedvetet och energiskt arbete att genom ideligt upprepande söka fastslå såsom ett axiom, att de internationella förhållandena numera ändrat sig så till vår fördel, att vi utan fara ånyo kunna hängiva oss åt den nationella sömnen från slutet av förra århundradet. Men begäras bevis för detta påstående, grundade på verkliga militärpolitiska beräkningar då blir man svaret skyldig, helt naturligt för övrigt, eftersom den sjudande världen runt omkring oss icke erbjuder någon basis för uppbyggande av en verklig dugande kalkyl. Vårt lands betydelse såsom skiljeland mellan västern och östern kommer, så vitt jag kan se genom de senaste världstilldragelserna, och påfrestningen utifrån att ökas ju mera förhållandena österut konsolideras och på grund av förhållandenas egen tyngd, motsatsförhållanden uppstå mellan öster och väster.

Det är därför bara av största vikt att iakttaga den allra största försiktighet ifråga om sådana åtgärder, som återverka på vår försvarsberedskap icke blott för stunden utan för många år framåt, ja, vilka såsom det framhålles i ett av de yttranden, som ligga på riksdagens bord, för 20-tals år framåt komma att nedsätta våra värnpliktigas duglighet och användbarhet för försvarsändamål. Det är redan betänkligt nog, att influensan åstadkommit allvarliga rubbningar i vårt försvarsväsen.

Av denna min allmänna uppfattning följer, att jag ansett, att de åtgärder, som nu vidtagas, böra inskränkas att avse ett utjämnande och borttagande av de olägenheter, som influensan vållat inom våra militära förhållanden. Dessa rubbningar ha, som bekant, framför allt gått ut över 1918 års klass av vilken en del hemskickats efter den första tjänstgöringen, en del ligger i tjänstgöring och en del ännu icke inkallats.

Av de bestämmelser, som redan utfärdats rörande dessa inkallelser, kan man utläsa, att det är regeringens avsikt, att dessa inkallelser skola bli av väsentligt kortare varaktighet än värnpliktslagen föreskriver. Och det lagförslag, som vi nu debattera, har ju till ändamål att göra avkortningen definitiv. Huru ofördelaktigt en sådan åtgärd än måste verka på våra mobiliseringsförhållanden, så har jag

dock ansett mig till följd av de svårigheter, som skulle möta att längre fram på ett fullt tillfredsställande sätt ordna utbildningen för dessa värnpliktiga, vara oförhindrad att gå med på att den inskränkning, som man beslutar beträffande 1918 års klass, skulle bli definitiv. Men jag har i likhet med herrar Wrangel och Hederstierna ansett, att man bort fordra, att få en viss säkerhet för att dessa värnpliktiga allesamman dock skulle få en viss minimiutbildning. Däremot kan jag icke följa de nämnda reservanternas, då de gå med på ett inställande av repetitionsövningarna vad angår 1918 års klass. Utskottet har, som jag finner, på mycket goda grunder vägrat att godtaga §3 i Kungl. Maj:ts förslag. Jag vill icke här upptaga kammarens tid med någon redogörelse för repetitionsövningarnas centrala betydelse utan vill endast hänvisa till vad chefen för generalstaben såväl som herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet anfört i denna fråga och till deras betänkligheter rörande repetitionsövningarnas inställande. I själva verket framgår, så vitt jag kan finna, av föreliggande handlingar, att uppslaget till förslaget att inställa 1918 års repetitionsövningar utgått icke från departementschefen utan från den så kallade försvarskommissionen. Denna kommission anför till och med militära skäl för repetitionsövningarnas inställande, i det att den säger, att det icke är lämpligt att göra dem med endast två årsklasser. Kuriöst nog har kommissionen på detta sätt kommit att bli mera fordrande än generalstabschefen, ty denne säger, att om 1916 och 1918 års klasser också icke skulle komma att inkallas till repetitionsövningar, borde i nödfall 1917 års klass ensam inkallas för utförande av vissa specialövningar, som generalstabschefen anser särskilt viktiga att i år få utföras.

Vad 1916 års klass angår, så säges det, att den skulle erhålla befrielse från repetitionsövningarna i år, därför att den i avsevärd utsträckning varit inkallad till tjänstgöring enligt § 28 värnpliktslagen. Den borde därför vara ledig. Mot detta vill jag anmärka, att den tjänstgöring, som den varit underkastad till följd av § 28 värnpliktslagen, är av så helt annan natur än den, som äger rum under repetitionsövningarna, att jag icke kan anse, att den ena tjänstgöringen ekvivalerar den andra.

Jag är sålunda ense med utskottet, att § 3 i Kungl. Maj:ts förslag icke bör bifallas men anser, att konsekvensen fordrat, att även den del av 1918 års klass, som inkallats till och fullgjort den första tjänstgöringen före tiden för årets repetitionsövningar, bort åläggas att delta i repetitionsövningarna. I denna riktning hade jag önskat, att § 1 i regeringsförslaget formulerats.

Beträffande studenter och likställda av 1918 års klass har föredragande departementschefen ställt i utsikt hemförlovning i augusti. Med den ställning, jag intar till repetitionsövningarna, följer, att jag icke kan gå med på avkortning av studenternas tjänstgöring utan att jag önskat även en sådan förändring av § 1, att därav framgått, att studenter och likställda som vanligt skulle fortsätta sin tjänstgöring enligt värnpliktslagen.

Vad slutligen angår lagförslagets § 2 så har utskottet däremot icke haft något att erinra. Den rör, som herrarna torde finna, uttagande av underbefäl och fackmän. Jag anser emellertid det vara av så stor

Ang. befrielse från viss värnplikts-tjänstgöring i frestid för värnpliktiga av 1918 års klass m. m.

(Forts.)

Ang. befrielse från viss värnplikts-tjänstgöring i fredstid för värnpliktiga av 1918 års klass m. m.

vikt för oss, att det icke sker något avbrott ens för ett år i uttagning av dessa för hela årsklassens användbarhet synnerligen betydelsefulla element, att man icke bör göra något undantag, trots alla de svårigheter — jag erkänner det — som äro förbundna med att utbilda denna klass samtidigt med att en del andra värnpliktiga äro inne för utbildning. Men jag måste vidhålla, att dessa svårigheter icke äro större än att de med en smula god vilja skulle kunna övervinnas.

(Forts.)

Sådan är, herr talman, innebörden av min reservation. Om jag sammanfattar dess innehåll, så skulle det vara, att jag icke vill gå så långt ifråga om befrielse, som skett i § 1. Då jag emellertid icke har någon utsikt att vinna gehör för min ståndpunkt, är jag beredd att i fråga om § 1 gå på samma linje som herrar Wrangel och Hederstierna, under det att jag ifråga om återstoden av lagförslaget yrkar avslag.

Chefen för lantförvarsdepartementet, herr statsrådet Nils on: Herr talman, mina herrar! När jag kom in hit från första kammaren där jag varit upptagen av samma ärende, hade en ärad talare på Stockholmsbänken ordet. Jag har sålunda icke kännedom om den debatt som försiggått dessförinnan.

Den ärade talaren uttalade den meningen, att de värnpliktiga av 1918 års klass, som nu äro i tjänstgöring, icke borde erhålla någon som helst militär utbildning. Och han framställde i det sammanhanget den frågan, huruvida Kungl. Maj:t ville frångå tidigare intagen ståndpunkt och hade för avsikt att slå in på en annan linje än den, som varit gällande tillföre. I anledning därav vill jag hänvisa till, vad jag yttrat till statsrådsprotokollet i proposition nr 401 till årets riksdag, där det på sista sidan heter: »Att de inkallade vid sidan av den egentliga vakt- och vårdtjänsten böra erhålla den militära utbildning, som den knappa tiden medger, finner jag vara självfallet. Redan för behörigt fullgörande av sagda vakt- och vårdtjänst är åtminstone någon sådan utbildning oundgängligen erforderlig». Sålunda har jag redan där uttalat den mening, som har funnit sitt uttryck i generalorder av den 7 maj i år, och jag anser den fortfarande vara riktig.

Då här i proposition nr 401 även vidrörts tjänstgöringsförhållanden för värnpliktiga studenter och med dem i värnpliktshänseende likställda, och en ärad ledamot av denna kammare, herr Jensen, till mig framställt en interpellation rörande 1918 års värnpliktsklass av kategorien studenter och med dem i värnpliktshänseende likställda, så begagnar jag tillfället att nu avgiva mitt svar på denna interpellation utöver det svar, som lämnats i propositionen. Det svaret skulle då få följande lydelse:

Üti en inom riksdagens andra kammare framställd interpellation har herr M. C. Jensen — under framhållande av att den vid nästlidet års urtima riksdag med anledning av då rådande influensaepidemi antagna lagen om visst uppskov med årets värnpliktsövningar icke erhållit tillämpning å studenter och med dem i värnpliktshänseende likställda — till mig i egenskap av chef för lantförvarsdepartementet framställt följande spörsmål.

1) Anser statsrådet billighet och andra skäl tala för ett tillämpande

av uppskovsbeslutet rörande värnpliktsövningarna även för värn- *Ang. befrielse från viss värnplikts-tjänstgöring i freds-tid för värnpliktiga av 1918 års klass m. m.*
 pliktiga studenter och likställda?

2) Är statsrådet i så fall beredd att vidtaga åtgärder för ett avbrytande av pågående övningar med dessa värnpliktiga samt för deras hempermittering?

Med anledning härav får jag anföra följande.

På grund av den stora spridning och allvarliga karaktär den inom landet härjande influensaepidemien under hösten 1918 erhöi, befanns det nödvändigt att ändra de av Kungl. Maj:t fastställda tiderna för inryckning till höstens vapenövningar. Då till följd av värnpliktslagens bestämmelser ett uppskov med första tjänstgöringen till år 1919 icke kunde äga rum, föreslog Kungl. Maj:t den under nästlidne höst församlade urtima riksdagen att antaga ett tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen av innehåll, att där sådant med hänsyn till utbruten farsot eller andra utomordentliga förhållanden prövades vara av nöden, Konungen skulle äga förordna, att tjänstgöringen skulle *taga sin början* eller *återstående del därav fullgöras å senare tid* än i mom. 1, 2 och 3 föreskrefes. Riksdagen antog den av Kungl. Maj:t föreslagna lagändringen men ansåg, att densamma borde erhålla endast tillfällig karaktär. I överensstämmelse härmed utfärdades den 23 december 1918 lag angående tillägg till § 27 mom. 4 värnpliktslagen att gälla till och med den 30 april 1919.

I enlighet med innevarande års riksdags beslut, har sedermera ifrågavarande tilläggsbestämmelser till § 27 mom. 4 värnpliktslagen erhållit förlängd giltighet till och med den 30 april 1920.

Med stöd av värnpliktslagens samt nyssnämnda särskilda lags bestämmelser hava under senare delen av år 1918 samt den gångna delen av innevarande år beslut fattats om ändrade tjänstgöringsförhållanden för vissa vapenföra värnpliktiga av 1918 års klass. Som interpellanten erinrat, återfinnas bland dessa icke studenter och med dem i värnpliktshänseende likställda. Anledningen härtill är, att beträffande ifrågavarande värnpliktiga icke förelegat sådana omständigheter, som kunnat giva Kungl. Maj:t befogenhet att vidtaga någon ändring uti deras tjänstgöringsförhållanden.

Jämlikt den av Kungl. Maj:t fastställda vapenövningstabellen för utbildningsåret 1918—1919 inryckte hären tilldelade vapenföra studenter och likställda den 26 juni 1918 för fullgörande av första tjänstgöringen om 400 dagar. Då ovannämnda provisoriska lag den 23 december 1918 utfärdades, voro alltså ifrågavarande värnpliktiga redan sedan ett halft år tillbaka i tjänstgöring. Förutsättningen för ett beslut, att tjänstgöringen för dessa värnpliktiga skulle taga sin början å senare tid än i värnpliktslagen föreskrefes, var således icke för handen. Den åtgärd, som under sådana förhållanden skulle hava vidtagits, hade varit ett avkortande av den pågående tjänstgöringen och förordnande om att den återstående delen av densamma skulle fullgöras å senare tid. Förutsättningen för ett beslut av sådan innebörd var emellertid, liksom över huvud taget för lagens tillämpning, att uppskovet prövades vara av nöden med hänsyn till den pågående influensaepidemien. Detta kunde emellertid icke sägas vara förhål-

(Forts.)

*Ang. befrielse
från viss
värnplikts-
tjänstgöring
i fredstid för
värnpliktiga
av 1918 års
klass m. m.*

(Forts.)

landet. Enligt från truppförbanden införskaffade upplysningar inträffade under tiden den 1 november 1918—den 31 januari 1919 bland samtliga studenter och likställda endast 38 influensafall, därav icke något med dödlig utgång. I betraktande av att under samma tid bland ifrågasvarande värnpliktiga inträffade icke mindre än 409 fall av andra sjukdomar, är det tydligt, att influensaepidemien bland studenter och likställda icke var av den allvarliga karaktär, som i lagen förutsattes för den omhandlade åtgärdens vidtagande. Det torde jämväl böra framhållas, att arméns sjukvårdsmyndigheter, som i övriga fall gjort framställning om uppskov med övningarna, icke ansett sig böra ifrågasätta en sådan åtgärd beträffande de värnpliktiga, varom nu är fråga.

Uti sin framställning har interpellanten gjort gällande, att studenter och likställda borde av billighetsskäl erhålla uppskov med tjänstgöringen. Av vad jag nyss anført framgår, att Kungl. Maj:t saknar befogenhet att av sådana skäl förordna om övningarnas uppskjutande. Med interpellanten är jag dock i så måtto ense, att därest övriga värnpliktiga av 1918 års klass skulle få sin tjänstgöringstid väsentligt avkortad, det synes med rättvisa och billighet överensstämmande, att jämväl den i värnpliktslagen stadgade tjänstgöringstiden för studenter och likställda något avkortas. Uti det yttrande till statsrådsprotokollet, som finnes bilagt den till årets riksdag avlätna propositionen (nr 401) med förslag till lag angående befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m. har jag framhållit, att detta synes lämpligast böra ske på det sättet, att studenter och likställda hemförlovas omkring mitten av nästkommande augusti månad samt befrias från skyldighet att fullgöra återstående del av dem innevarande år åliggande tjänstgöring.

På grund av vad sålunda anförts, får jag såsom svar på de av interpellanten framställda båda spörsmålen meddela,

1) att såsom hälsoförhållandena hittills gestaltat sig bland värnpliktiga studenter och likställda av 1918 års klass, Kungl. Maj:t saknat befogenhet att med tillämpning av lagen den 23 december 1918 förordna om uppskov tillsviare med fullgörande av dem åliggande första tjänstgöring, samt

2) att därest omförmälda förslag till lag angående befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnplikts-tjänstgöring i fredstid m. m. varder av riksdagen antagen och av Kungl. Maj:t utfärdad, jag har för avsikt att göra framställning om att tjänstgöringstiden för studenter och likställda avkortas i enlighet med mitt nyssnämnda till statsrådsprotokollet gjorda uttalande.

Herr Jensen: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att till herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet få framföra ett tack för det svar han i dag avlämnat på den interpellation, som jag framställde den 31 januari i år.

Jag kan emellertid icke förklara mig fullt nöjd med det svar, som här avgivits. Herr statsrådet framhåller, att den ändring av värnpliktslagen, som urtima riksdagen antog i följ, var av den be-

skaffenhets, att den ej kunde tillämpas på de av mig omnämnda värnpliktiga studenterna. Då förslag om denna lag av Kungl. Maj:t överlämnades till urtima riksdagen, hälsades detta så inom riksdagens kamrar som ute i landet med tillfredsställelse. Man såg i denna Kungl. Maj:ts åtgärd en vilja från dess sida att söka, i den mån det var densamma möjligt, avfolka våra övningsplatser och de smittohärdar, som där funnos i sammanhang med spanska sjukan. Under sådana förhållanden finner jag det vara något egendomligt, att icke även dessa värnpliktiga studenter skulle kunna komma i åtanke vid denna lags tillämpning. Det säges i interpellationssvaret, att de ej kunde göra det, därför att de redan voro inkallade. Herr statsrådet har ju påvisat, att bland dessa värnpliktiga studenter endast funnits 38 sjukdomsfall i spanska sjukan, under det att på annat militärt område funnits cirka 400. Man frågar sig, om regeringen på förhand haft reda på, att det skulle stanna vid detta ringa antal fall av spanska sjukan bland dessa studentbeväringar.

Ang. befrielse från viss värnplikts tjänstgöring i fredstid för värnpliktiga av 1918 års klass m. m.

(Forts.)

Vidare erkände herr statsrådet, att dessa värnpliktiga studenter borde komma i åtnjutande av en lindring i tjänstgöringen, för den händelse riksdagen skulle fatta beslut i den nu föreliggande frågan och alltså gå med på en inskränkning av värnpliktsövningarna. Det vill med andra ord säga, att regeringen har tolkat den ändring i värnpliktslagen, som urtima riksdagen i fjol antog, och som även vid innevarande års riksdag vid föregående tillfälle blivit antagen, på det sättet, att dessa studentbeväringar icke skulle komma under denna lagbestämmelse. Detta leder till sådana konsekvenser, att, i händelse första kammaren i dag avslår Kungl. Maj:ts föreliggande proposition, nr 401, så kan, trots det löfte, som herr statsrådet där gjort, dessa studentbeväringar icke bli fria vid medio av augusti månad, utan man får avvakta resultatet av en kungl. propositions framläggande vid en eventuell urtima riksdag, i händelse en sådan inkallas. Skulle en sådan icke bli inkallad, då blir följden, att med den tolkning, Kungl. Maj:t här givit det nämnda riksdagsbeslutet angående värnpliktslagens ändring, bli dessa studentbeväringar icke befriade från någon som helst tjänstgöring, utan de skola få fullgöra den helt och fullt så, som lagen föreskriver. Jag skall be att få erinra om ett uttalande, som gjordes från statsrådsbänken vid den urtima riksdagen, då vi behandlade denna ändring i värnpliktslagen av den 14 december 1914. Hans excellens herr statsministern yttrade då bland annat först, att värnpliktsinkallelserna skulle bli uppskjutna på grund av den härjande spanska sjukan, men tillade: »Härtill kommer, att det även nu skulle kunna läggas andra synpunkter på denna fråga.» Och det är även dessa andra synpunkter, som jag till en viss grad lagt på denna fråga, då jag framställt min interpellation. I händelse dessa studentbeväringar hade blivit frikallade, hempermitterade, från värnpliktsövningarna, då riksdagen fattade sitt beslut om ändring i värnpliktslagen, skulle de kunnat använda denna lovtermin enligt

Ang. befrielse
från viss
värnplikts-
tjänstgöring
i fredstid för
värnpliktiga
av 1918 års
klass m. m.
(Forts.)

mitt förmenande på ett mycket bättre och i kulturellt hänseende mycket värdefullare sätt, än de nu använt denna sin tid vid regementena. Ja, jag har den uppfattning, som uttalades här vid behandlingen av denna fråga vid den urtima riksdagen, att man borde försöka komma bort ifrån 1914 års militärgalenskap och försöka komma in på ett bättre område i detta hänseende, och då jag här i dag instämt i det anförande, som Hansson i Stockholm gjort, så vittnar det om, att jag fortfarande står på samma ståndpunkt.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få tacka herr statsrådet för det interpellationssvar, han avgivit.

Chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsrådet Nilsson: Herr talman! I anledning av att den siste ärade talaren förklarade sig icke vara nöjd med svaret på hans interpellation, vill jag säga att det synes mig att en var av riksdagens ledamöter borde vara tillfreds med, att man söker efterleva en av riksdagen antagen lag. Det är ett krav, som det synes mig, att riksdagen har all anledning att ställa på såväl en departementschef som vilken annan människa som helst. Det var dock så, att dessa studenter voro inne vid den tidpunkt, jag sagt i interpellationssvaret, och sedan dess har jag genom dagliga rapporter från arméns sjukvårdsstyrelse varit i tillfälle att följa sjukdomsförhållandena vid studentformationerna, och det finnes vissa arméfördelningar, vid vilka det under den i mitt svar angivna tiden icke ens varit ett enda sjukdomsfall i influensa bland studenterna och de därmed likställda. Hur kan då den ärade talaren begära, att man skall vidtaga åtgärder i klar strid mot gällande lag? Lagen förutsätter ju tydligen, att det skall vara på grund av farsot, som Kungl. Maj:t äger befogenhet att vidtaga ändring av värnpliktsförhållandena. Jag vill nämna, att det är säkerligen vida bättre för dessa värnpliktiga, att de varit friska och sluppit sjukdomen, så att ur den synpunkten synes det mig, att de icke ha mycket att beklaga sig över. Den befogenhet som lagen lägger i Kungl. Maj:ts hand avser endast uppskov med tjänstgöringen, ej frikallelse.

Därmed har jag också besvarat den något underliga frågan, som talaren gjorde, hur man kunde förutse, att det icke skulle bli flera sjuka. Det var icke något förutseende. De voro ju redan inkallade i juni 1918, och genom de dagliga rapporter, som inkommo, såg man ju, att hälsotillståndet var gott.

Herr Sävström: Herr talman! Jag vill endast säga, att det är något egendomligt med detta utlåtande. Ingen har ännu yrkat bifall till utskottets hemställan, och samtliga ledamöter se ut att ha reserverat sig för de olika förslag, som här framställts. Nu är det ju på det sättet, att, vad vänstern beträffar, föreligger ju samma yrkande ifrån båda partierna, men det föreligger förslag om olika motivering. Här är det emellertid icke fråga om åtgärder, som på något sätt kunna föregripa den förestående försvarsrevi-

sionen, utan endast om att bereda vissa lättnader, och jag tycker, denna kammare skulle vara angelägen om, att i detta fall gå så långt, som det över huvud taget är möjligt att under nuvarande förhållanden göra, och jag tycker, vi skulle kunna samla oss kring det förslag, som framställts av herr Hansson i Stockholm med den motivering, som han föreslagit.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till herr Hanssons hemställan.

*Ang. befrielse
från viss
värnplikts-
tjänstgöring
i fredstid för
värnplik åga
av 1918 års
klass m. m.
(Forts.)*

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den reservation, som avgivits av herr Åkerman m. fl., 3:o) bifall till det av herr Hansson i Stockholm under överläggningen framställda yrkandet, 4:o) bifall till den av herr Wrangel m. fl. avgivna reservationen samt 5:o) bifall till det av herr Söderhielm gjorda yrkandet; och fann herr talmannen den under 2:o) upptagna propositionen vara med övertvägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 3:o) angivna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller den av herr Åkerman m. fl. vid tredje sammansatta stats- och första lagutskottets förevarande utlåtande nr 1 avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Hansson i Stockholm under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan röstsedlarna avgivits samt en av dem blivit avlagd och förseglad. uppräknades sedlarna i vanlig ordning. och utvisade dessa 62 ja och lika många nej. I följd härav öppnades den avlagda sedeln, vilken befanns innehålla nej; och hade kammaren alltså bifallit det av herr Hansson i Stockholm under överläggningen framställda yrkandet.

Punkten b).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Härpå föredrogs tredje sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande, nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om befrielse för vissa värnpliktiga från skyldighet att fullgöra reservtruppövning ävensom i ämnet väckta motioner. Därvid yttrade:

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman! Jag skall in-skränka mig till att yrka bifall till den vid utlåtandet av herr Åkerman m. fl. förade reservationen.

Herr Söderhielm: Herr talman! Med hänvisning till de av utskottet och av chefen för generalstaben anförda skälen ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 12.

Ang. ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m.

Vidare upptogs till behandling tredje sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande, nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m., ävensom i ämnet väckta motioner.

I en den 27 maj 1919 dagtecknad proposition, nr 410, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

om ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m.

Härigenom förordnas som följer:

§ 1.

Utan hinder av vad i § 27 värnpliktslagen stadgas rörande värnpliktigs utbildningstid må Konungen förordna

dels att första tjänstgöringen för vapenföra värnpliktiga av 1919 års klass skall

vid fotfolket utgöra etthundratjugo dagar och taga sin början under första eller andra året,

vid trängen i egentlig trängtjänst och i sjukbärartjänst utgöra etthundratjugo dagar,

vid trängen i egentlig sjukvårdstjänst utgöra etthundrafemtio dagar och taga sin början under andra året, samt

vid intendenturtrupperna utgöra etthundraåttio dagar;

dels ock att tjänstgöringstiden för icke vapenföra värnpliktiga av 1919 års klass, med undantag av dem, som nämnas under B eller C i § 27 mom. 2, skall utgöra sammanlagt tvåhundra tio dagar.

§ 2.

Uti § 26 mom. 2 och 3 värnpliktslagen föreskriven uttagning för

utbildning till underbefäl och fackmän skall icke äga rum bland värnplikliga, tillhörande 1919 års klass.

Ang. ändrad utbildningstid för vissa värnplikliga av 1919 års klass m. m. (Forts.)

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

I sammanhang med denna proposition, vilken överlämnats till tredje sammansatta stats- och första lagutskottet, hade utskottet till behandling förehått de i motionerna

nr 100 i första kammaren av herr *Rosén*,

nr 181 i andra kammaren av herr *Hansson* i Stockholm *m. fl.*,

nr 237 i samma kammare av herr *Hamrin*, samt

nr 263 i samma kammare av herr *Vennerström m. fl.*

framställda yrkandena om inställande eller uppskjutande av övningar för vissa värnplikliga, i den mån dessa yrkanden icke behandlats i utskottets utlåtanden nr 1 och 2.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts i förevarande proposition framlagda förslag;

b) att de av herrar *Rosén*, *Hansson* i Stockholm *m. fl.*, *Hamrin* och *Vennerström m. fl.* väckta motionerna, i vad desamma icke blivit besvarade genom vad utskottet under a) ävensom i utlåtandena nr 1 och 2 hemställt, icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herrar *Wrangel*, *Widell*, *Gezelius*, greve *Spens*, *Hederstierna* och *Söderhielm*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

a) att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas; och

b) att de av herrar *Rosén*, *Hansson* i Stockholm *m. fl.*, *Hamrin*, *Vennerström m. fl.* väckta motionerna, i vad desamma icke blivit besvarade genom vad utskottet under utlåtandena 1 och 2 hemställt, icke måtte av riksdagen bifallas; samt

av herrar *Hansson* i Stockholm och *E. Lindley*.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr *H a m m a r s k j ö l d*: Den vid propositionen fogade lagen innebär i korthet att första tjänstgöringen eller den s. k. rekrytskolan skall förkortas med 130 dagar vid infanteriet och med 30 dagar vid träng- och intendenturtrupperna samt att inga underbefäl och fackmän skola uttagas eller utbildas vid infanteriet, träng- och intendenturtrupperna. Det är således påtagligt, att de föreslagna inskränkningarna

Ang. ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m.
(Forts.)

i första rummet komma att drabba arméns huvudtruppslag, infanteriet, och det är därför i huvudsak vid den föreslagna värnpliktstjänstgöringen vid infanteriet, som jag kommer att uppehålla mig.

Under det provisorium, som rått i fråga om 1918 års klass, har det visat sig, att det så gott som under hela året är nödvändigt att hålla ett antal vapenföra värnpliktiga i tjänstgöring för vakt- och vårdtjänst. 1918 års klass, som skall bestrida denna tjänstgöring från början av november månad 1918 till april månad 1920, har därför inkallats i olika omgångar. Två eller om man så vill tre omgångar hava redan inkallats, och det har ställts i utsikt, att ytterligare två omgångar skola inkallas. Efter vad man nu kan se, torde samma synpunkter komma att göra sig gällande även under det år, som 1919 års klass skall bestrida tjänstgöringen d. v. s. från våren 1920 till våren 1921. Då den första tjänstgöringen endast föreslås till 120 dagar kommer sannolikt denna årsklass att inkallas i tre omgångar, även om den kontingent, som inkallas under sommaren, blir större än de övriga. Men ju mindre en avdelning är, desto större del av tjänstgöringstiden måste tagas i anspråk för vakt- och vårdtjänst. Och desto mindre del blir därför över för den egentliga utbildningen. Genom en dylik inkallelse av årsklassen i olika omgångar, kommer sålunda den verkliga militära utbildningstiden att minska ännu mer än tjänstgöringstiden.

Av de 120 dagar, första tjänstgöringen omfattar enligt förslaget, måste i medeltal avräknas 20 sön- och helgdagar samt 15 dagar för sjukdom och tjänstledighet. Då av återstående 85 dagar minst $\frac{1}{4}$ à $\frac{1}{3}$ upptagas av vakt- och vårdtjänst, återstår sålunda i medeltal endast högst 60 à 70 dagar för den egentliga militärutbildningen.

För närvarande tjänstgöra vid infanteriet ett antal värnpliktiga vilka inkallats från den 15 maj till den 9 september. Denna tjänstgöring omfattar, om man icke medräknar in- och utryckningsdagar, 116 dagar och är således fullt jämförlig med den enligt propositionen för 1919 års klass ifrågasatta. Det torde därför icke vara oriktigt, om man utgår från, att de bestämmelser, som fastställts i generalordern den 7 maj angående utbildningen vid den nu tjänstgörande kontingenten vid infanteriet, komma att läggas till grund för utbildningen av 1919 års klass och möjligen även användas såsom material för den slutliga försvarsberedningen. Det synes därför lämpligt att granska bestämmelserna i nämnda generalorder.

Man finner härvid, att för de vanliga kompanierna någon signalutbildning icke skall äga rum, att utbildningen i handgranatstrid skall bedrivas endast till den omfattning, som förhållandena lämpligen medgiva; att marschutbildningen skall bedrivas i ungefär samma omfång som under den första av den hittillsvarande rekrytskolans fyra perioder samt att för skjututbildningen bestämmelser framdeles skola utfärdas, naturligtvis i syfte att inskränka nämnda utbildning. Det framgår sålunda, att vid de vanliga kompanierna måste efter sättas icke endast av specialutbildningen, utan även utbildningen i marsch och i skjutning d. v. s. de två viktigaste utbildningsgrenarna.

Vid kulsprutekompanierna skall utbildning äga rum i körning

och klövjning med kulsprutor, i exercis med anspända kärror och med packhästar samt i hästvård endast i den omfattning omständigheterna medgiva. Detta innebär att de egentliga tillämpningsövningarna vid kulsprutekompanierna komma att bli i mycket hög grad inskränkta. När man ordnar utbildningen så, att huvudkontingenten av årsklassen endast utbildas under sommaren kommer någon särskild vinterutbildning tydligen icke att äga rum. Men såväl de år 1911 tillsatta försvarsberedningarna som 1914 års senare riksdag voro ense om att särskild vinterutbildning var oundgängligen erforderlig. Allt detta skulle naturligtvis komma att inverka synnerligen menligt på denna årsklass' tjänstbarhet såväl i krig som i fred.

Angående fredstjänstgöring bör man särskilt fästa avseende vid repetitionsövningarna. Om dessa övningar säger föredragande departementschefen med all rätt: »Repetitionsövningarna utgöra nämligen slutstenen i den militära utbildningen och de enda tillfällen för arméns befäl att erhålla nödvändig övning i förande av trupp i större förband.» Försvarsberedningen har i samma fråga yttrat: »i betraktande härav och med hänsyn därtill, att repetitionsövningarnas avhållande med endast två årsklasser måste anses ur militär synpunkt mindre tillfredsställande» etc. Härav framgår sålunda, att repetitionsövningarna äro själva slutstenen i och den allra viktigaste delen av den militära utbildningen, samt att tre fullt utbildade årsklasser måste deltaga i desamma för att de skola kunna bedrivas enligt plan och göra verkliga nytta. För närvarande är det angelägnare än någonsin att bedriva repetitionsövningarna efter plan, för att infanteriet skall komma in i de nya taktiska förfaringsätt, som framkommit under världskriget. Generalstabschefen framhåller även, att det är nödvändigt att under de närmaste åren anordna fälttjänstövningarna med större förband. Det finnes nämligen regementen, vilka icke deltagit i dylika övningar sedan år 1912. Nu veta vi, att under repetitionsövningarna sistlidet år till följd av spanska sjukan någon verklig utbildning icke kunde ordnas i avsevärd omfattning. Armén fick sålunda icke tillgodonjuta några repetitionsövningar år 1918. Och nu ifrågasättes att uppskjuta eller inställa årets repetitionsövningar. Men icke nog härmed. Den utbildning, som ägt rum och äger rum med 1918 års klass, gör den mindre användbar under repetitionsövningar. Skulle nu samma förhållande inträda även beträffande 1919 års klass, kommer detta att sträcka sina verkningar under åren 1919, 1920 och 1921 som 1922. Ty under dessa år komma vi, huru man än ordnar andra repetitionsövningen för 1917 års klass, att under två år disponera endast två fullt utbildade årsklasser och under de återstående två åren endast en fullt utbildad årsklass. På detta sätt skulle vi icke få en verklig repetitionsövning förrän år 1923. Det skulle sålunda bli två år, under vilka några verkliga repetitionsövningar icke äga rum, och tre år, då med hänsyn till vissa årsklassers utbildningsgrad framför allt deras bristande marschförmåga övningsprogrammet och särskilt programmet för fälttjänstövningarna måste inskränkas.

Men även i ett annat avseende inverkar denna fråga på fredsutbildningen. Man kan nämligen icke utbilda vare sig officerare,

Ang. ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m.
(Forts.)

Ang. ändrad
utbildnings-
tid för vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.

(Forts.)

underofficerare eller underbefäl, om man icke har trupper till förfogande. I samma mån som utbildningen vid trupp inskränkes, går även befälsutbildningen tillbaka, så att efter en period med ringa tillfälle till trupptjänstgöring befälet icke längre är så väl skickat vare sig för fredsutbildningen eller för det befäl, som tillkommer dem under krig.

Går man till förhållandena vid mobilisering, är det tydligt, att ett infanteri med endast 4 månaders första tjänstgöring, icke är på långt när så dugligt som det, som är utbildat under 8 månader. Under kriget har det visserligen hänt, att man satt in avdelningar, som till huvudsaklig del eller kanske uteslutande varit sammansatta av manskap med föga mer än 4 månaders utbildning. Därvid är dock att bemärka, att det varit 4 månaders intensiv utbildning och icke sådan utbildning, som här skulle ifrågakomma, där $\frac{1}{3}$ eller åtminstone $\frac{1}{4}$ av tiden måste tagas i anspråk för vakt- och vårdtjänst. Erfarenheterna från kriget, så långt man hittills kunnat samla dem, visa emellertid, att dylikt utbildat infanteri endast sällan kunnat tillvinna sig några verkliga framgångar i avgörande strid, och att, då så skett såsom t. ex. på tyska sidan år 1915, framgången var förenad med oerhört stora förluster. Dylikt manskap kunde nämligen icke under striden skydda sig för fiendens eld och blevo därför utsatt för de allra största förluster.

Naturligtvis kan en första tjänstgöring om 4 månader ännu mindre lämna ett tillfredsställande resultat vid de avdelningar, som undergå specialutbildning, t. ex. kulsprutemanskap, underbefäl, signalister och sjukvårdsmän. Det är nämligen klart, att man på 4 månader nödortvigt kan lära en karl, som uttagits till signaltjänst, morsering. Det är dock icke endast fråga om, att han skall kunna knacka alfabetet och avläsa ett tryckt meddelande, utan han skall också kunna morsera med signalflaggor, med signallampa och med heliograf, och han skall kunna avläsa vid signalering med flaggor, signallampa och heliograf samt vid ljudtelegrafering endast genom att höra knäppningarna. Allt detta skall ske olika tider på dygnet, och på växlande avstånd, och signalisten, får ofta för sin egen säkerhet intaga obekväma ställningar. Man kan icke bestrida, att en intelligent värnpliktig på 4 månader kan hinna nödortvigt inlära detta, men det förefaller föga sannolikt, att en sådan kunskap sitter i någon längre tid. Det kanske går andra, tredje och fjärde åren av beväringstiden, då han fullgör repetitionsövningar, men han står kvar ytterligare 11 år i beväringen, och mot slutet av denna period är han antagligen föga användbar.

Då man alltså kommer till den slutsatsen att såväl 1918 som 1919 års klasser genast vid mobiliseringens början skulle bli mindre användbara än övriga årsklasser, måste man undersöka, huru detta verkar. I krig brukar man föra i fält i runt tal ungefär $\frac{3}{4}$ av det inkallade manskapet under det att den återstående $\frac{1}{4}$ lämnas hemma i depåen för fortsatt utbildning. Till den senare kategorien höra naturligtvis de, som för tillfället äro minst tjänstedugliga. Dit räknas alla, som på grund av sjukdom eller andra förhållanden blivit efter under den vanliga fredsutbildningen. Vidare behållas de kvar, som äro sjuka eller nedsatta, ty man skickar naturligtvis icke en person till

fronten, som är konvalescent efter en sjukdom eller som visar tecken till sjukdom. Vidare behållas de, som icke komma i tid till mobiliseringen därför att de vistats långt från mobiliseringsorten. Så t. ex. kommer en östgöte eller smålänning, som är på arbete i övre Norrland, oftast för sent och måste tilldelas depå. Den övriga delen av depåen fylles i regel med de äldre årsklasserna, dels av humanitära skäl, att taga de yngre framför de äldre, dels därför att de äldre årsklasserna glömt jämförelsevis mycket av utbildningen.

Nu har en av de yngsta årsklasserna, nämligen 1918 års klass, erhållit avsevärd sämre utbildning än de äldre årsklasserna, och man har därför intet annat att göra än att behålla den i depåen för att fortsätta utbildningen. Istället får man taga en av de äldre årsklasserna med i fält. Om nu även 1919 års klass får en svagare utbildning, blir det på många håll icke möjligt att verkställa motsvarande utbyte emedan de yngre årsklasserna äro mycket manstarkare än de äldre, utan man nödgas taga följande problem under övervägande. Skall jag gå ut med minskad styrka och redan från början komma med svagare kompanier och bataljoner än fienden, eller skall jag sticka in i ledet värnpliktiga tillhörande 1919 års klass, ehuru de äro svagare utbildade än övriga och därför komma att draga ned marsch- och manöverförmågan? !!

Söker man i de tillgängliga handlingarna efter anledningen till att detta förslag kommit fram, har man först och främst att fästa sig vid departementschefens anförande till statsrådsprotokollet den 9 januari, då propositionen angående fjärde huvudtiteln föredrogs. Redan vid detta tillfälle påpekade departementschefen nämligen att vissa inskränkningar skulle göras i värnpliktstjänstgöringen för 1919 års klass, att dessa huvudsakligast skulle komma att drabba infanteriet, Säsom motiven härtill anfördes hänsynen till den allmänna revisionen av försvarsväsendet, statsfinansernas läge och behovet av arbetskraft för det produktiva arbetet.

Sedermåra har som bekant, propositionen i ärendet blivit betydligt försenad, och som anledning därtill anger departementschefen huvudsakligast, att »det synes mig angeläget att avvakta, huruvida icke dessförinnan den väntade fredsuppgörelsen skulle komma till stånd och särskilt den stora frågan om nationernas förbund, vilken framförts från alla kulturfolk, erhåller en lösning». Som vi, då fjärde huvudtiteln behandlades hörde av hans excellens statsministern hade dessa förhoppningar hittills icke gått i uppfyllelse, och i den p. m., som departementschefen medsände lagförslaget, då det remitterades till den s. k. försvarskommissionen, finner man också, att departementschefen nu åberopar endast två av de skäl, som han anförde den 9 januari, nämligen det statsfinansiella läget och behovet av arbetskraft till produktivt arbete, men att där ingenting nämnes om hänsynen till en blivande försvarsrevision.

Vi ha alltså att utgå ifrån, att motiven till den föreslagna ändringen äro att söka i hänsynen till statsfinanserna och i behovet av arbetskraft till produktivt arbete. Det hade då varit mycket värdefullt, om den

Ang. ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m.
(Forts.)

Any. ändrad
utbildningstid
för vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)

utredning, som säkert legat till grund för propositionen, bilagts de handlingar, som överlämnats till riksdagen, så att kammaren kunnat se, huru många dagsverken och huru många kronor, som behöva sparas. Gör man i huvudet ett överslag i detta avseende, kommer man till att de föreslagna inskränkningarna i runt tal komma att omfatta omkring 2,500,000 tjänstgöringsdagar. Värderar man dessa efter avdrag av sön- och helgdagar, sjukdagar och vanliga ledighetsdagar, kommer man till att högst två miljoner dagsverken kunna besparas genom denna proposition. Värderar man åter statens direkta utgifter för 2,500,000 tjänstgöringsdagar, kommer man med 1914 års priser till en summa av omkring 4 miljoner kronor, därav 1 1/4 miljon kronor i penningbidrag. Tager man hänsyn till den sannolika prisförhöjningen från år 1914 till 1920, kommer man, då ingen förhöjning är beviljad på penningbidragen, till att den summa, som sparas, uppgår till omkring 6 miljoner kronor. Detta är en mycket aktningvärd summa, 2 miljoner dagsverken och 6 miljoner kronor, men det finns ingenstades utrett, att det just är dessa summor som behöva sparas. Kanhända skulle statsfinanserna och det produktiva arbetet kunna tillgodoses med något mindre, så att t. ex. infanteriets underbefäl och fackmän eller någon annan värnpliktskategori skulle kunnat få en välbehörlig längre utbildningstid.

Departementschefen yttrar, sedan han i korthet anfört vad generalstabschefen anfört, att förevarande fråga måste bedömas icke blott ur militära hänsyn utan jämväl med hänsyn till andra förhållanden. Ja, det är jag den förste att erkänna, men jag anser, att, om det gäller att spara 2 miljoner dagsverken eller 2,5 miljoner tjänstgöringsdagar, bör man icke vidare lägga allmänna synpunkter på frågan, utan man bör bedöma den efter militära synpunkter, så att man gör inskränkningarna på de ställen, där skadan blir minst, och där det därför är lättast att göra dem.

Nu är emellertid förhållandet, att infanteriet är arméns huvudtruppslag, ehuru det länge varit tillbakasatt i jämförelse med övriga truppslag i fråga om utbildning, och icke ens den förstärkning, som infanteriet erhöi år 1914, förde det till jämhöjd med flertalet övriga truppslag. Såsom jag vid ett föregående tillfälle i korthet sökt framhålla, måste en ombeväpning äga rum vid stora delar av infanteriet för skyttegravskriget, för kulsprutestrid m. fl. ändamål. Det gäller att i ökad omfattning bedriva olika slags specialutbildning vid infanteriet, ja nära nog att förvandla infanteriet från ett enhetligt vapen med enhetsutbildning till ett samlingsvapen, som i krig kommer att innesluta avdelningar med olika slags specialutbildning. Under en sådan period kommer en så omfattande nedsättning av utbildningstiden för infanteriet att drabba detta truppslag dubbelt hårt, ty icke nog med, att den särskilda årsklass som här är ifråga, får en vida svagare utbildning, utan därmed följer även, hur man än söker anpassa sig efter förhållandena, att allt befäl och underbefäl får en sämre utbildning i dessa moderna tjänstegrenar. Befälet och underbefälet komma därför vid mobilisering icke att kunna fullgöra sina åligganden ifråga om orga-

niserandet av dessa nya tjänstegrenar på ett lika tillfredsställande sätt, som skulle varit fallet, om de värnpliktigas utbildning fullgjordes efter 1914 års värnpliktslags bestämmelser oförändrade eller enligt andra likvärdiga bestämmelser. För två dagar sedan liknade talaren på Upplandsbänken, processordningen, om jag icke minnes orätt vid ett sinnrikt maskineri med hjul och kuggar som gripa in i varandra. Jag tror, att samma bild med ännu större rätt kan användas om en väl ordnad arméorganisation. En dylik organisation är onekligen ett sinnrikt maskineri med hjul och kuggar, som gripa in i varandra, och det är ganska vanskligt att söka utbyta något hjul eller fila på kuggarna på detsamma; ett dylikt förfaringssätt blir naturligen så mycket vanskligare, om man såsom här vill byta ut det största och viktigaste hjulet mot ett mindre.

Jag kan således icke finna, att den utredning som för närvarande föreligger är tillfredsställande vare sig ifråga om hur stora besparingar i dagsverken och penningar som måste göras eller ifråga om hur de härför nödvändiga inskränkningarna skola fördelas på försvarsorganisationen i dess helhet. Jag förstår väl, att det kan hava varit svårt att åstadkomma en dylik utredning under nuvarande förhållanden, då regeringen dag efter dag gått och väntat, att freden skulle slutas och nationernas förbund, organiseras och att vi härigenom skulle få en fast plattform att stå på. Men jag hemställer, huruvida icke under sådana omständigheter många skäl tala för att uppskjuta frågan till den beramade sommarriksdagen, i förhoppning att innan dess utredning skall kunna verkställas, så att riksdagen när den går till ett så viktigt och ödesdigert beslut, som detta onekligen är, skall äga full klarhet i denna sak. I närvarande ögonblick synes frågan i alla händelser icke tillräckligt klar. Jag kan därför icke tillstyrka utskottets förslag, utan anhåller att få yrka avslag på detsamma och bifall till den av herr Wrangel m. fl. vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Hansson i Stockholm: Den siste ärade talarens önskan om ett uppskov med avgörandet till urtima riksdagen har ju redan gått i uppfyllelse, genom att första kammaren i dessa stycken avslagit vad som hemställts från regeringens sida, och man måste väl anse, att det icke finnes någon möjlighet att vare sig ifråga om 1919 eller 1918 års klass åstadkomma någon sammanjämkning mellan kamrarnas beslut. Det gäller sålunda här att taga ståndpunkt till det kungl. förslaget med öppen möjlighet, att vid den förnyade behandling som kan äga rum före den sammanträdande urtima riksdagen, de meningar, som här uttalats, skulle kunna av Kungl. Maj:t beaktas innan förslaget framlägges på nytt.

Den motion av en del socialdemokratiska ledamöter av denna kammare, som jag omnämnde i samband med behandlingen av propositionen angående 1918 års klass, berör även det nu föreliggande ärendet. Den avsåg nämligen inställandet av värnpliktsövningarna även under år 1920. Jag kan emellertid i detta fall icke säga som i det förra, att de önsknings, som framförts genom denna motion, kun-

Ang. ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m.
(Forts.)

Ang. ändrad
utbildningstid
för vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)

na tillgodoses genom ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Motionen avsåg vapenövningarnas inställande, men Kungl. Maj:t föreslår endast en viss begränsning. Det skulle således ha varit naturligt från min utgångspunkt, att jag inom utskottet yrkat avslag på Kungl. Maj:ts förslag och bifall till vår motion. Herrarna veta emellertid, att det understundom uppstår lägen, där man under ett visst tvång måste intaga sin ståndpunkt, och när jag i detta fall inom utskottet biträtt Kungl. Maj:ts förslag, så har det icke varit därför, att jag funnit det ur saklig synpunkt starkt motiverat, utan av *politiska* skäl. Regeringen har nämligen vid detta ärendes behandling under ett tidigare skede låtit förstå, att den fäste särskilt avseende vid om detta förslag vunne riksdagens bifall.

Jag har emellertid vid ärendets behandling inom försvarskommisionen tillåtit mig att göra vissa erinringar mot det kungl. förslaget. Jag har fäst uppmärksamheten på att enligt detta förslag skulle den första tjänstgöringen vid intendenturtrupperna och trängen i egentlig sjukvårdstjänst, som nu är kortare än första tjänstgöringen för de vapenföra värnpliktiga vid fotfolket, komma att bli längre än denna. Jag har vidare tillåtit mig fästa uppmärksamheten på att här föreslagits en sammanlagd tjänstgöringstid av 210 dagar för icke vapenföra, medan man föreslagit en första tjänstgöring av 120 dagar för de vapenföra värnpliktiga av fotfolket. Nedsättningen för den senare kategorien av värnpliktiga skulle sålunda bli 130 dagar, under det att nedsättningen i icke vapenföra värnpliktigas tjänstgöring skulle bli inalles 30 dagar, och likaledes är den nedsättning som föreslås för intendenturtrupperna och trängen mindre än nedsättningen för de vapenföra värnpliktiga av infanteriet. Som jag inom försvarskommisionen framhållit, har jag icke i den kungl. propositionen funnit någon saklig motivering för dessa olikheter vid avvägningen av tjänstgöringstiden för olika grupper av värnpliktiga. Det kan mot den kungl. propositionen också göras den erinran, att däri icke tagits upp frågan om inskränkning av övningstiden för de värnpliktiga vid specialvapnen. Det förklaras av departementschefen, att han i detta avseende icke ansett sig kunna framlägga något förslag utan närmare utredning.

I pressen har man gjort gällande, att det kungl. förslaget skulle innebära, att det fastställes en tid för värnpliktstjänstgöringen av fyra månader, och detta har på sina håll fattats såsom en mycket verksam nedsättning från nuvarande tolv månader. Om man emellertid studerar Kungl. Maj:ts förslag närmare, finner man, att det icke är fråga om någon nedsättning till fyra månader. Jag tycker, att när vi gå att fatta beslut i ärendet, böra vi göra fullt klart för oss detta och icke upprätthålla en oriktig föreställning inför folket. Vad här föreslagits är en nedsättning av den första tjänstgöringen för infanteriet till fyra månader, men därpå bygges sedan tre repetitionsövningar om vardera 30 dagar, och man kommer således, därest ingen ändring sker ifråga om repetitionsövningarna, upp till en sammanlagd tjänstgöringstid av 7 månader, d. v. s. samma tjänstgöringstid, som av Kungl. Maj:t i den nu framlagda propositionen fixeras för de icke vapenföra av infanteriet.

Det är under sådana omständigheter av vikt, att man särskilt betonar, att den nu framlagda propositionen icke avser att utgöra någon definitiv lösning av frågan om värnpliktstjänstgöringens längd. Chefen för lantförvarsdepartementet har själv i den kungl. propositionen betonat, att detta förslag endast är avsett som ett provisorium, och förty begränsats till »vad som nu ovillkorligen måste ordnas», nämligen den första tjänstgöringen. Han tillägger, att det samma icke på något sätt föregriper den blivande fullständiga revisionen av vårt försvarsväsende eller förhindrar 1920 års riksdag att därest förändrade förhållanden sådant påkalla, på nytt upptaga frågan angående de värnpliktigas tjänstgöring till omprövning».

Inom försvarskommissionen har majoriteten, bestående av tre liberaler och två socialdemokrater, också ansett sig särskilt böra understryka det nu framlagda förslagens provisoriska karaktär. Däremot har icke av försvarskommissionen kunnat understrykas den andra synpunkten, nämligen att 1920 års riksdag skulle vara oförhindrad att till förnyad prövning upptaga ärendet. Kommissionen har icke haft att yttra sig på den punkten. Det förefaller mig emellertid, som om redan de luckor, som finnas i den nu framlagda lagen, av sig själv komma att vid nästa riksdag framkalla en sådan ny prövning, ty jag kan icke tänka mig, att det är riksdagens och regeringens avsikt, att när man starkt begränsat tjänstgöringstiden för infanteriet, man alltjämt skall låta de värnpliktiga vid specialvapnen fullgöra sin mycket långa tjänstgöring. Likaledes måste, såvitt jag förstår, frågan om repetitionsövningarnas längd och antal komma under omprövning redan vid nästa års riksdag. Man har således att betrakta detta lagförslag såsom i synnerligen hög grad provisoriskt. Det gäller, till dess frågan vid 1920 års riksdag kan underkastas en ytterligare prövning, som naturligtvis, därest försvarsrevisionen då icke avslutats, icke heller kan leda till en definitiv lösning av frågan om värnpliktstjänstgöringen, men som kan för den s. k. övergångstiden fastställa en bättre avvägd tjänstgöring för samtliga värnpliktiga.

Inom försvarskommissionen har majoriteten också särskilt velat understryka, att det synes föreligga en viss motsättning i vad som föreslagits för de vapenföra och de icke vapenföra, och det uttalas den förutsättningen, att vid förnyad prövning det skall tillses, att därest inskränkning sker i repetitionsövningarna för de vapenföra, de icke vapenföras sammanlagda tjänstgöringstid skall nedbringas till samma antal dagar, som skulle komma att gälla för de vapenföras hela tjänstgöring. Samma förutsättning gäller även beträffande intendenturtrupperna och trängen.

Det har syntts mig önskvärt, att man inom utskottet ytterligare understrukit, vad således försvarskommissionens majoritet framhållit. Jag påpekade också under utskottsbehandlingen önskvärdheten härav, men möttes av den invändningen, att man icke hade tid att pröva en ny motivering. Saken är ju den, att behandlingen av detta ärende har i mycket hög grad forcerats. Det har som saken legat till varit en nödvändig forcering, men det förefaller mig dock, som om forceringen icke bort drivas så långt, att man icke ens inom utskottet kunde taga

Ang. ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m.
(Forts.)

Ang. ändrad
utbildningstid
för vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)

sig tillräcklig tid för att pröva en motivering. Det gäller dock här en fråga, som stora lager av vårt folk betrakta som kanske den för tillfället för dem viktigaste.

Emellertid bör ju andra kammaren kunna kosta på sig den tid, som icke utskottet ansåg sig ha, och jag tillåter mig därför att även ifråga om denna proposition framlägga ett förslag till ändring av utskottets motivering. Jag vill påpeka, att förslaget innefattar ett understrykande av de synpunkter, som framhållits av försvarskommissionens majoritet. Motiveringen skulle då få följande lydelse:

»Kungl. Maj:ts i förevarande proposition framlagda förslag har utskottet ansett sig böra tillstyrka. Utskottet vill emellertid i likhet med försvarskommissionen understyrka, att detta förslag endast avser ett provisoriskt ordnande av första tjänstgöringen för värnpliktiga av 1919 års klass och icke avser att föregripa den blivande försvarsrevisionen. Utskottet anser vidare, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kan anses förhindra frågans upptagande till förnyad prövning vid nästa års riksdag, därest förhållandena motivera en sådan förnyad prövning. Redan den omständigheten, att övnings-tiden för de värnpliktiga tillhörande specialvapnen och repetitionsövningarna för huvudmassan av de värnpliktiga icke beröras av det nu föreliggande förslaget, synes för övrigt påkalla en sådan förnyad prövning.

Försvarskommissionen har fäst uppmärksamheten på den motsättning, som synes föreligga därigenom, att enligt lagförslaget tjänstgöringen för vapenföra värnpliktiga vid fotfolket skulle utgöra 120 dagar samt tjänstgöringen för icke vapenföra sammanlagt 210 dagar. I likhet med försvarskommissionen förutsätter emellertid utskottet, att därest en inskränkning av repetitionsövningarna vid fotfolket skulle komma till stånd, en däremot svarande avkortning av tjänstgöringstiden för de icke vapenföra jämväl vidtages. Enligt utskottets uppfattning bör nämligen tjänstgöringstiden för icke vapenföra icke överstiga den sammanlagda utbildningstiden för vapenföra värnpliktiga vid fotfolket.

Vad nu anförts ifråga om icke vapenföra värnpliktigas tjänstgöringstid bör äga motsvarande tillämpning ifråga om trängen och intendenturtrupperna tilldelade värnpliktiga.

Av vad utskottet sålunda anført följer att utskottet icke ansett sig böra tillstyrka de i samband med förevarande kungl. proposition behandlade motionerna.

På grund av vad utskottet sålunda anført hemställer utskottet,»

Jag vill till slut påpeka, att i den kungl. propositionen yttrar chefen för lantförsvarsdepartementet bland annat, att han finner sig, »under åberopande av vad försvarskommissionen i ärendet andragit», böra tillstyrka, att framställning i ämnet, i enlighet med vad av honom förut anförts, göres till riksdagen. Jag vågar därav sluta mig till, att det förslag till motivering för utskottets utlåtande, som jag här framlägger, icke borde kunna möta något motstånd från regeringsbänken.

Jag ber alltså, herr talman, att få föreslå denna motivering. Jag har beträffande klämman intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr S ä v s t r ö m: Herr talman, mina herrar! Den föregående ärade talaren har i den reservation, som han avgivit i försvarskommissionen vid behandlingen av detta ärende, framfört särskilda önskemål och främst det önskemålet, att övningarna för de värnpliktiga skulle inställas i år och nästkommande år. I detta avseende är det klart, att även jag för min del skulle vilja uttala precis samma önskemål, och jag skulle också ha velat, att riksdagen fattat ett sådant beslut. Det är icke tu tal om att tjänstgöringen för de värnpliktiga under den tid, som gått, varit särskilt betungande, och vi hade väntat, att vi nu, när läget förändrat sig och när kriget ändå upphört, skulle kunna få en sådan lättnad.

Ang. ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m.
(Forts.)

Herr Hansson i Stockholm har också i sin reservation beträffande den nu föreslagna övningstiden för de olika vapenslagen anmärkt, att olikheten i denna övningstid icke är särskilt motiverad. Även i detta fall vill jag giva honom rätt. Beträffande repetitionsövningarna för infanteriet drager herr Hansson den slutsatsen, att de skola komma att omfatta omkring tre månader, d. v. s. att det slutliga resultatet skall bli sju månaders övningstid. Jag vågar dock för min del hysa den förhoppningen, att om detta förslag om fyra månaders rekrytskola skulle komma att bifallas vid nästa urtima riksdag, repetitionsövningarna icke skola komma att omfatta de tre månader, som herr Hansson här förutsätter, ty jag vill för min del framhålla, att så långa repetitionsövningar anser jag vara för mycket tilltaget.

Nu har jag emellertid icke i försvarskommissionen kunnat biträda herr Hanssons reservation, och det har berott på samma skäl, som herr Hansson här angivit i sitt yttrande rörande den ställning han näst intaga i utskottet. Herr Hanssons skäl för sitt ställningstagande i utskottet kunna således i tillämpliga delar även gälla för mig vid behandlingen av samma ärende inom försvarskommissionen. Det har varit uteslutande av hänsyn till en för vänstern samlad linje, för att redan vid denna riksdag kunna fatta beslut om nedsättning av övningstiden för de värnpliktiga, som jag ansett mig kunna ansluta mig till försvarskommissionens majoritet, ty om jag icke hade gjort det, hade det icke blivit majoritet inom försvarskommissionen. Jag har kunnat göra detta så mycket mera, som försvarskommissionen betonar, att det endast kan vara fråga om ett provisorium.

Gentemot de talare, som här yrka på att ingen förändring skall företagas, vill jag för min del säga, att vi ha dock kommit så långt, att nu måste man med kraft och allvar framhäva kravet på en effektiv nedsättning av värnpliktstiden. Förut har det ju varit så vid behandlingen av militära spörsmål, att man pekade på den stora faran från öster och sagt, att därför äro vi tvungna att förlänga övningstiden och rusta oss mer än förut. Nu sedan revolutionen gått fram över Ryssland och läget förändrats så betydligt, säger man fortfarande, att fara hotar från det hållet; nu fruktar man bolsjevismen i Ryssland, och därför måste vi behålla en så lång övningstid. Jag skulle gentemot detta tal vilja instämma i det anförande, som hölls av herr Jönsson i Revinge, då han sade, att han icke fruktar en så stor fara från det hållet, men dessutom skulle jag vilja tillägga, att vill man avlägsna den fara, som

Ang. ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m.

finnes inom eget land ifråga om bolsjevismen, bör man icke utöka övningstiden eller ens bibehålla den vid dess nuvarande omfattning, utan då måste man gå andra vägar och nedskryva övningstiden så långt, som över huvud taget är möjligt.

(Forts.) Det yrkande, som här av herr Hansson framställts, sammanfaller enligt min uppfattning med det yttrande, som försvarskommissionen avgivit till regeringen; jag har åtminstone efter uppläsningen av motiveringen uppfattat det så, och ända till dess jag får höra, att detta bestrides, vågar jag därför, herr talman, hemställa, att kammaren måtte bifalla utskottets hemställan men med den motivering, som angivits av herr Hansson i Stockholm.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet Palmstierna: Behandlingen av dessa båda propositioner, då det nu i en hast så att säga på stående fot läses upp förslag till utskottsutlåtanden, som icke ledamöterna av kammaren tidigare varit i tillfälle att i tryckt form granska, är ju ytterst vanskligh och tillvägagångssättet olämpligt. Man kan icke, när man hör ett långt aktstycke uppläsa, genast få ett begrepp om dess innehåll och innebörd. Nu nämnde den siste talaren, att enligt hans uppfattning var detta detsamma som det utlåtande, som avgivits av försvarskommissionens av liberaler och socialdemokrater sammansatta majoritet. När jag emellertid lägger text vid text här, måste jag säga, att jag *icke* kan finna, att så är förhållandet. Jag förmodar, att försvarskommissionens yttrande tillkommit efter mycket noggrant och ingående övervägande, där man tagit synpunkt emot synpunkt och icke skrivit mer, än man avsett att göra.

Vid den genomläsning, som jag nu emellertid gjort, finner jag, att på en punkt skillnaden är rätt väsentlig. Det står nämligen så här i försvarskommissionens utlåtande: »Den omständigheten, att specialvapnen i övrigt icke berördes av det kommissionen förelagda lagförslaget, borde givetvis icke anses prejudicerande ifråga om vad som kunde komma att framdeles beslutas angående övningstidens längd för dessa vapenslag.» Däremot heter det i det förslag, som nu framställts av herr Hansson, på följande sätt: »Utskottets anser vidare, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kan anses förhindra frågans upptagande till förnyad prövning vid nästa års riksdag, därest förhållandena motivera en sådan förnyad prövning.» Och så tillägges det: »Redan den omständigheten, att övningstiden för de värnpliktiga tillhörande specialvapnen och repetitionsövningarna för huvudmassan av de värnpliktiga icke beröres av det nu föreliggande förslaget, synes för övrigt påkalla en sådan förnyad prövning», nämligen vid 1920 års riksdag.

Jag vill hemställa till var och en, som läser detta, att jämföra, så finner man, att texten är icke blott formellt utan även till sitt reella innehåll förändrad, ty av det utav herr Hansson framlagda förslaget framgår otvetydigt, att avsikten är att säga, att frågan om specialvapnen och repetitionsövningarna absolut måste komma fram redan till nästkommande års riksdag. Jag utgår givetvis från att situationen är den, att man har all anledning att förutsätta, att så snart som möjligt

den allmänna försvarsrevisionen kommer att igångsättas och att en av dess huvudsakliga uppgifter blir att utreda det organisatoriska sammanhanget beträffande denna fråga. Men här påpekas nödvändigheten av att frågan upptages redan vid nästkommande års riksdag. Det är emellertid möjligt, att även om försvarskommissionens arbete igångsättes relativt tidigt, kommissionen själv finner det vara omöjligt att åstadkomma ett sådant resultat.

Ang. ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m.
(Forts.)

För min del ber jag att få säga, att jag finner det av försvarskommissionens majoritet gjorda uttalandet vara ett helt naturligt uttryck för en allmän uppfattning, som jag tror delas av majoriteten i denna kammare, och för min del har jag precis samma mening och tror, att det vore klokt av kammaren att antaga det förslag, som försvarskommissionen har enat sig om i denna fråga, då jag är rädd för att en förändring av den beskaffenhet, som här föreslagits, kan vålla svårigheter.

Jag vill hemställa till kammaren att godtaga det förslag, som försvarskommissionen efter ingående övervägande kommit till.

Herr vice talmannen H a m i l t o n: Jag skall icke dölja, att jag och ett ej ringa antal av mina meningsfränder hyst den förhoppningen, att vi redan vid innevarande års riksdag skulle varit i tillfälle ansluta oss till ett regeringsförslag, som i vida större omfattning än det föreliggande skulle nedbringa övningstiden för de värnpliktiga. Förslaget avser allenast rekrytskolan, och, i jämförelse med vad som gällde före år 1914, minskas övningstiden blott med en månad och således icke väsentligt.

Å andra sidan erkänner jag dock, att så länge de nuvarande ovissa förhållandena behärska den europeiska politiken och ett fullständigt kaos råder inom nära nog hela världen, har det varit svårt för regeringen att framkomma med ett förslag, som definitivt skulle lösa försvarsfrågan för framtiden. Om tanken på nationernas förbund förverkligas, är det tydligt, att vårt försvarsväsende måste omorganiseras och läggas på helt andra grunder än de nuvarande, och värnplikten måhända avskaffas. Även om ett nationernas förbund icke kan genomföras, är det klart, att vi måste avpassa vårt försvarsväsen efter vad vårt folk kan bära. Då måste vi också gå vida under vad som nu är föreslaget, när man därtill lägger den tid, som åtgår för repetitionsövningar.

Jag för min del, och jag tror också åtskilliga av mina meningsfränder, ansluta oss till föreliggande förslag allenast såsom ett provisorium, och vi lysa den förvisningen, att vi skola få ett annat inom den närmaste framtiden, som är mera överensstämmande med både landets behov och dess bärkraft.

Under det, som vi hoppas, snart avslutade kriget har också visat sig, att icke de arméer, som ständigt gå under vapen i fredstid, segrat, utan dessa ha övervunnits av dem, som haft en vida kortare utbildningstid.

Jag lyssnade med uppmärksamhet till den förste talare, som yttrade sig här i dag. Han framhöll de militära synpunkterna, och han gick i detalj med dem, men, mina herrar, jag har suttit i åtskilliga militära kommittéer, och jag har hört dessa synpunkter jämt och ständigt

Ang. ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m.

(Forts.)

framhållas, men erfarenheten har i allmänhet bekräftat, att denna militära fackkunskap icke har varit bärande, utan den har rätt ofta misstagit sig. Jag tror icke, att vår försvarskraft ökas genom att pålägga vårt folk en alltför lång och därför också för folket förhatlig övningstid.

Herr Hansson i Stockholm har nu framlagt ett förslag till ändring av motiveringen. Hade det icke varit riktigtast om herr Hansson, som ju tillhört utskottet, i reservationen framfört sina önskingar med avseende å motiveringen. Ty det är ju nära nog omöjligt för oss här i kammaren att på rak arm bedöma vad ett sådant förslag innebär. Jag delar hans uppfattning, att det förslag, som vi gå att antaga, är ett provisorium, men inte behöver väl detta uttryckas i motiveringen, ty det ha vi ju alla klart för oss, och jag antar icke minst vår regering.

Herr talman! Med understrykande av att föreliggande lag utgör ett provisorium och under uttalande av den förhoppning att snart ett annat förslag framläggas för riksdagen, som bättre överensstämmer med den uppfattning, som jag anser vara mest gagnelig för vårt land, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Jag måste uttrycka min förvåning över det anförande, som herr Sävström här höll, då han icke blott instämde i herr Hanssons nu gjorda yrkande utan även i hans yttrande angående de icke vapenföras och vissa specialvapens övningstid. Jag hörde honom visserligen säga, att han biträtt detta förslag i försvarskommisionen, därför att det annars icke skulle ha blivit majoritet, men jag må säga, att en sådan motivering för en kommissionsledamots ställning till ett så viktigt förslag som detta, kan jag för min del icke godkänna. Det förvånar mig så mycket mera, som herr Sävström vet, huru vi inom kommissionen undersökt snart sagt varje ord för att få det så, som vi ville ha det. Nu tager herr Sävström avstånd från majoritetens förslag och går utan vidare med på reservationen och instämmer i ett förslag till motivering, som, såsom chefen för sjöförsvarsdepartementet nyss anförde, är betydligt längre gående än utskottsutlåtandet, så att det är alldeles omöjligt att i detalj kunna uppfatta, vad ett sådant förslag innebär. Jag har suttit så mycket i arbete tillsammans med herr Hansson i försvarskommisionen, att jag icke litat på honom då han säger, att detta är detsamma som försvarskommisionens utlåtande. Nej, herr Hansson, vi äro vana vid att få undersöka varje mening ganska noggrant, och därför vill jag för min del icke gå med på den motivering, som herr Hansson här framställt.

Då herr Hansson med särskild betoning framhöll, att de icke vapenföra och vissa specialvapens övningstid är längre än 120 dagar, glömde han att säga, vad försvarskommisionen i detta avseende sagt, nämligen att »den motsättning, som till synes här föreligger, givetvis har sin förklaring därutinnan, att frågan om repetitionsövningarnas vid fotfolket längd och antal icke nu upptagits till prövning. Kommissionen förutsatte emellertid, att därest en inskränkning av repetitionsövningarna vid fotfolket komme till stånd, en däremot svarande avkortning av tjänstgöringstiden för de icke vapenföra jämväl vidtoges. Enligt

kommissionens uppfattning borde nämligen tjänstgöringstiden för icke vapenföra icke överstiga den sammanlagda utbildningstiden för vapenföra värnpliktiga vid fotfolket.» Då försvarskommissionen så tydligt har sagt, vad kommissionen vill, är det för mig alldeles omöjligt att fatta, varför man nu här skall driva den meningen att tiden för dessa vapenföra skulle vara längre än för fotfolket. Det är ju lätt förklarligt för dem, som litet närmare känna till förhållandena, att, då det icke finns någon repetitionsövning för de icke vapenföra och för vissa specialvapen man icke kan sätta samma tid för dessa som för de vapenföra vid fotfolket. Det är därför, som denna fråga lämnats öppen för att prövas i samband med repetitionsövningarna vid nästa års riksdag.

Herr talman, jag skall icke upptaga tiden längre. Jag hoppas, att vi icke måtte rusa åstad och rösta för en motivering, som vi icke veta, vad den innebär, och som vi endast hört efter en hastig uppläsning under sorlet i kammaren.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman! Jag förmodar, att det yttrande, som herr Bengtsson i Norup här fällde, att han av sitt samarbete med mig i försvarskommissionen fått den uppfattningen, att han icke kunde lita på vad jag sade, beror i den formulering, som det fick, på formuleringsskicklighet. Jag bestrider, att herr Bengtsson i Norup har någon som helst anledning från försvarskommissionens verksamhet att göra den insinuationen, att jag på något sätt vid något tillfälle skulle ha försökt att lura en så slipad herre som herr Bengtsson i Norup att gå med på något, som han icke skulle gilla.

Beträffande den anmärkning, som framförts angående den av mig föreslagna motiveringen, måste jag säga, att det förefaller mig, som om det uteslutande är svepskäl, när man kommer med den invändningen, att man icke har förmåga att följa med vad som lästes upp från talarstolen. Skulle så emellertid ha varit fallet ha ju de av kammarens ledamöter, som ytterligare vilja granska förslaget, den möjligheten att hos talmannen taga närmare kännedom om dess innehåll.

Det har nu mot detta förslag gjorts gällande, att det icke är endast vad försvarskommissionen i sitt utlåtande har framhållit. Jag har dock uttryckligen betonat, att försvarskommissionen naturligtvis icke kunnat ge sig in på frågan, huruvida 1920 års riksdag skulle upptaga detta ärende till förnyad behandling, ty det är en omständighet, som alldeles faller utanför försvarskommissionens omdöme och utlåtande. Jag har däremot påpekat, att chefen för lantförvarsdepartementet själv understrukt, att vad som nu beslutas, icke skall vara något hinder för frågans förnyade upptagande vid 1920 års riksdag, därest förhållandena så skulle påkalla. Jag har i anslutning till detta tillåtit mig att i det förslag, som jag framlagt, påpeka, att redan den omständigheten, att frågan om repetitionsövningarna nu icke avgöres, och att icke heller frågan om tjänstgöringen för värnpliktiga vid specialvapen nu tagits upp, synes mig föranleda frågans upptagande vid 1920 års riksdag. Detta vändes nu av herr Palmstierna på det sättet, att man icke kan beräkna, att försvarskommissionen skall vara färdig

Ang. ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga år 1919 års klass m. m.
(Forts.)

Ang. ändrad
utbildningstid
för vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)

att framlägga sitt förslag till 1920 års riksdag. Jag kan icke tänka mig, att krigsministern, då han uttalat, att en förnyad prövning skulle äga rum, därest förhållandena så påkalla, har anknutit detta uttalande till tanken på att försvarskommissionens utlåtande skulle vara framlagt och att det skulle vara detta, som föranledde den förnyade prövningen. Meningen måste ha varit att man också på grund av andra förhållanden skall kunna upptaga denna fråga till förnyad prövning, och jag vill påpeka, att under de förberedande underhandlingarna i denna sak, det ansetts vara av stor vikt från socialdemokratiskt håll, att just få fastslaget, att vi icke skola vara så bundna vid detta regeringsförslag att vi skulle vara förhindrade att upptaga frågan till ny prövning år 1920.

Huru snart försvarskommissionen över huvud taget kan få börja sitt slutliga arbete med revisionen av vårt försvarsväsende, känna vi icke nu. Jag har dock stor anledning antaga, att det icke kan ske i så god tid, att försvarskommissionen hinner avgiva avslutat utlåtande till 1920 års riksdag. Detta skulle då kunna innebära, om man får döma av chefens för sjöförsvarsdepartementet yttrande, att vi fastläsa oss för sju månaders värnpliktsövningar för alla värnpliktiga utom vid specialvapnen.

Jag tror icke, att folkstämningen i landet är sådan, att den skulle finna rimligt i närvarande tid, att den svenska riksdagen beslutar dessa sju månaders värnpliktstid. Jag kan heller icke tänka, att den tolkning, som herr sjöministern vill lägga i det uttalande, som gjorts i den kungl. propositionen, skall kunna anses representativt för regeringens mening.

Det har av herr Hamilton anförts, att han naturligtvis vill gå mycket, mycket längre, än vad regeringen velat göra. Det är alltid så, förefaller det mig, att man från liberalt håll vill gå så förfärligt långt, men man stannar alltid ett mycket kort stycke på vägen.

Det anfördes vidare, att man icke vill taga denna ändrade motivering, därför att regeringen vet ändå, hurudan kammarens mening är, och det behöver icke skrivas i motiveringen. Det är en högst egenomlig synpunkt. Det är här icke fråga om vad regeringen vet eller icke vet, utan det gäller vilken ståndpunkt kammaren skall intaga, och huruvida mitt förslag till uttalande täcker den ståndpunkt, som kammarmajoriteten representerar. Vid sådant fall bör förslaget icke skjutas undan med någon förklaring, att det behövs icke sättas in något i motiveringen. I stället bör kammaren vara berättigad att uttryckligt angiva sin ståndpunkt, och, för att herr Bengtsson i Norup icke ytterligare skall kunna skylla på att han icke hört utlåtandet på grund av sorlet i kammaren, skall jag tillåta mig att ännu en gång med hög röst uppläsa förslaget:

»Kungl. Maj:ts i förevarande proposition framlagda förslag har utskottet ansett sig böra tillstyrka. Utskottet vill emellertid i likhet med försvarskommissionen understryka, att detta förslag endast avser ett provisoriskt ordnande av första tjänstgöringen för värnpliktiga av 1919 års klass och icke avser att föregripa den blivande försvarsrevisionen. Utskottet anser vidare, att ett bifall till Kungl. Maj:ts

förevarande förslag icke kan anses förhindra frågans upptagande till förnyad prövning vid nästa års riksdag, därest förhållandena motivera en sådan förnyad prövning. Redan den omständigheten att övnings-tiden för de värnpliktiga tillhörande specialvapnen och repetitions-övningarna för huvudmassan av de värnpliktiga icke beröras av det nu föreliggande förslaget, synes för övrigt påkalla en sådan förnyad prövning.

Ang. ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års lars m. m.
(Forts.)

Försvarskommissionen har fäst uppmärksamheten på den mot-sättning, som synes föreligga därigenom, att enligt lagförslaget tjänst-göringen för vapenföra värnpliktiga vid fotfolket skulle utgöra 120 dagar samt tjänstgöringen för icke vapenföra sammanlagt 210 dagar. I likhet med försvarskommissionen förutsätter emellertid utskottet, att, därest en inskränkning av repetitionsövningarna vid fotfolket skulle komma till stånd, en däremot svarande förkortning av tjänst-göringstiden för de icke vapenföra jämväl vidtages. Enligt utskot-tets uppfattning bör nämligen tjänstgöringstiden för icke vapenföra icke överstiga den sammanlagda utbildningstiden för vapenföra värn-pliktiga vid fotfolket.

Vad nu anförts i fråga om icke vapenföra värnpliktigas tjänst-göringstid bör äga motsvarande tillämpning i fråga om trängen och intendenturtrupperna tilldelade värnpliktiga.

Av vad utskottet sålunda anført følger, att utskottet icke ansett sig böra tillstyrka de i samband med förevarande kungl. proposition behandlade motionerna.

På grund av vad utskottet anført hemställer utskottet. . . »

Av herr Hamilton har till mig riktats en admonition, att jag kunnat vara vänlig att framlägga detta förslag inom utskottet. Jag ber här- emot att inför kammaren få än en gång påpeka, att jag redan vid ärendets behandling inom utskottet framhöll nödvändigheten av att man underströk vad som framhållits i försvarskommissionens utlåtande, men att jag möttes med det svaret, att vi ha icke tid att göra upp en ny motivering. Under sådana förhållanden har jag icke haft någon annan utväg än att på detta sätt söka sörja för att man i utskottets motivering erhåller uttryck för andra kammarens mening. Om denna mening tilläventyrs skulle vara densamma, som herr Hamilton an-givit såsom sin egen, då han sade, att han ville gå mycket, mycket längre, än som här föreslagits, tycker jag, att man har all anledning att åtminstone gå så långt, som vi föreslå, och icke bringa det därhän att genom att eliminera bort detta uttalande man icke får något uttryck för andra kammarens mening.

I detta yttrande instämde herrar Nilsson i Kristianstad, Sköld, Borggren, Carlson i Karlshamn, Möller, Borg, Eriksson i Stockholm, Hagman i Stockholm, Andersson i Linköping, Bårg, Fast, Lindley, Strömberg, Carlsson i Frosterud och Andersson i Prästbol.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet Palm-
st i e r n a: Herr talman! Herr Hansson fällde ett yttrande, som jag förmodar, att det icke var hans avsikt att närmare driva, nämligen

Ang. ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m. att det skulle vara ett »svepskäl», att kammarens ledamöter icke haft tillfälle att noggrant taga del av det ganska långa aktstycket, som han uppläst, då nämligen kammarens ledamöter voro i tillfälle att sedermera taga reda på saken här vid talmansbordet. Jag tror, att, om alla skulle trängas framme vid *bordet*, det nog skulle bli en smula besvärligt.

(Forts.)

I alla fall gäller här frågan, huruvida man har den ytterst snabba uppfattning, som herr Hansson tycks tro, så att man verkligen kan följa med allt ordentligt. Jag för min del måste tyvärr erkänna, att jag icke har denna förmåga till snabb uppfattning som herr Hansson förutsätter, och det var först sedan jag gjort en så pass hastig genomläsning, jag lyckats åstadkomma, som jag fann, att här föreligga ej så oväsentliga skiljaktigheter. I herr Hanssons yttrande får jag en bekräftelse på detta. Han säger själv, att den passus, jag anmärkt på, icke varit försvarskommissionens. Det står icke i dess utlåtande, utan det är, säger herr Hansson, krigsministerns uttalande till protokollet, som han stödjer sig på. Jag har av herr krigsministern erhållit detta, och jag måste säga, att det överensstämmer icke heller med *detta* uttalande. Det är så, att det, som herr Hansson ansett sig kunna bygga på uti krigsministerns uttalande, lyder på följande sätt: »Därvid bör betonas, att detta förslag endast är avsett såsom ett provisorium och förty begränsas till vad som nu ovillkorligen måste ordnas, nämligen den första tjänstgöringen, ävensom att detsamma icke på något sätt föregriper den blivande fullständiga revisionen av vårt försvarsväsende eller förhindrar 1920 års riksdag att, därest förändrade förhållanden sådant påkalla, på nytt upptaga frågan angående de värnpliktigas tjänstgöring till omprövning.» Så långt äro vi också tydligen alla ense. Men då tillkomma de skiljaktigheter, som föreligga i vad herr Hansson föreslagit och det, som herr Säfström uppfattat såsom försvarskommissionens majoritets mening, som han biträtt. Jag vill i detta sammanhang till herr Bengtsson i Norup säga, att han nog missuppfattat herr Säfström. Han har varit i god tro, då han ansett detta uttalande vara den identiska texten, och herr Bengtsson har nog i viss mån fått ett felaktigt grepp på herr Säfströms yttrande.

Jag säger, att vad som här står i den passus, som börjar med uttrycket »redan den omständigheten» innebär, att till 1920 års riksdag skall hela den stora försvarsrevisionen, i vad densamma avser specialvapnen — således en betydelsefull del av hären — och naturligtvis även i vad den rör marinen, således hela den allmänna tjänsten vid flottan, och desslikes hela spörsmålet rörande repetitionsövningarna läggas fram. Ty, heter det, situationen är sådan, att den påkallar, att något göres. Så läser jag denna text, och detta finnes varken i krigsministerns yttrande eller i försvarskommissionens uttalande. Och jag vill betona, att även med den bästa vilja i världen är det möjligt att detta icke kan realiseras, och då bör icke heller andra kamraren fatta ett beslut i en riktning, som man har på känn, att det måhända icke är möjligt att kunna genomföra.

För min personliga del vill jag säga, att det finns icke någon tvekan om, att man givetvis måste göra vad man kan för att snabbast

möjligt uppnå det bästa resultatet i denna fråga. Och det är alldeles orimligt -- om jag får använda ett litet starkt uttryck även jag -- att leda ut denna debatt på ett sådant område, som herr Hansson försökte, nämligen att vi med bifall till Kungl. Maj:ts proposition skulle binda oss till tre månaders repetitionsövningar. Det har aldrig skett, utan regeringen står på den ståndpunkten, att detta icke är något som helst prejudicerande för den frågan. Och jag hoppas, att kammarens ledamöter måtte förstå, att det verkligen ligger allvar bakom detta.

Jag vill tillägga, att, när det råder sådana meningsskiljaktigheter rörande denna sak, jag icke förstår, varför min högt ärade vän på Stockholmsbanken icke helt enkelt yrkat bifall till försvarskommissionens uttalande. Jag förmodar, att herr Säfström, som står på försvarskommissionens sida, är alldeles beredd på att acceptera kommissionens förslag, ty i sitt yttrande utgick han ifrån, att det var försvarskommissionens motivering, för vilken han yrkade bifall. Varför då icke ena oss om försvarskommissionens utlåtande, som i själva verket säger, vad det stora flertalet i denna kammare önskar, och som tydligen säger ifrån, att ett sådant beslut icke blir prejudicerande?

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Då jag deltagit uti försvarskommissionen vid detta ärendes behandling och hör till den majoritet som avgivit yttrande, skall jag be att få säga några ord i denna sak.

Jag vill då först säga, att jag för min del icke kan se så stora skiljaktigheter i det av herr Hansson nyss upplästa förslaget och försvarskommissionens yttrande. Men å andra sidan vill jag gärna erkänna, att det kan vara svårt för kammarens ledamöter att på rak arm uppfatta innehållet i ett så pass långt yrkande, som herr Hansson här föredragit. Jag vill emellertid såsom min mening framhålla att jag anser det vara av en viss vikt, att åtminstone denna kammare understryker det yttrande, som försvarskommissionen avgivit i detta ärende. Med hänsyn härtill och då jag hoppas, att vi i denna kammare, som icke äro med på ett rent avslag, skola kunna ena oss om att understödja en sådan uppfattning, skall jag tillåta mig, herr talman, att framställa ett yrkande, som jag icke tror, att det skall bli svårt för någon enda i kammaren att kunna följa med och uppfatta dess innehåll. Jag yrkar nämligen, att första stycket i utskottets yttrande måtte få följande lydelse: »Kungl. Maj:ts i förevarande proposition framlagda förslag har utskottet på de av departementschefen i statsrådsprotokollet anförda skäl samt med understrykande av vad försvarskommissionen ämnet yttrat ansett sig böra tillstyrka.» Fortsättningen blir sedan iika med utskottets.

Jag anhåller, herr talman, att få framställa detta yrkande och hemställer om bifall till detsamma.

Herr Branting: Herr talman! Jag har blivit uppkallad av den häftiga debatt, som utspunnit sig med anledning av den fråga, som här föreligger, och det i diskussionen inkastade förslaget om an-

Ang. ändrad utbildningslid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m. (Forts.)

Ang. ändrad
utbildningstid
för vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)

slutning till försvarskommissionens ståndpunkt. Jag tror i likhet med den föregående ärade talaren, att alla, som första gången hörde aktstycket i fråga upplåsas, finga den uppfattningen, att det var en sammanfattning av försvarskommissionens utlåtande, som man här inbjuder kammaren att ansluta sig till. Och jag är övertygad om att om så varit förhållandet, hade det icke behövt komma till sådana meningsbrytningar, som sedan inträtt.

Nu visar det sig emellertid, att genom de ordvändningar, som blivit använda på ett par ställen, har införts något annat, än enbart vad som står i försvarskommissionens utlåtande, och det är uppenbart, att så snart man går ifrån en noga prövad text, uppstå vanskligheter och tveksamhet, huruvida man kan följa med, och om innebörden i de nya tillsatserna. Jag tror därför, att det varit lyckligast, ifall man från början gått den väg, som nu just anvisats av herr Larsson i Västerås, den vägen nämligen, att andra kammaren för sin del skulle ansluta sig till det uttalande, försvarskommissionen i detta hänseende gjort. Genom ett sådant uppträdande hade man icke riskerat någon av de — jag vågar säga — rätt obehagliga ordväxlingar, som nu ägt rum mellan liberala och socialdemokratiska talare, och vilka givit liksom ett litet uppslag till en tävlan mellan dessa i att vilja gå längst, när det gäller att inskränka vapenövningarna, något som vi hoppats kunnat besparas oss under nuvarande förhållanden, och vilket jag tror skulle vara synnerligen olyckligt för hela vår fortsatta utveckling, i fall det vidare upptoges vare sig inom eller utanför detta rum.

Beträffande själva den sak, som här föreligger, vill jag säga, att det var med ett visst intresse, som jag hörde en högertalare vid en föregående punkt söka utveckla skälen, varför vi skulle försätta att betrakta vårt läge i militärt hänseende såsom särskilt kritiskt. Det var icke längre möjligt att kunna föra argumentet om den hotande ryska faran på samma sätt, som man förut gjort här i landet. Det talades nu i stället om, att Sverige håller på att bli »skiljeland» mellan öster och väster, och att detta gör en särskild försvarad ställning i vårt läge. Följaktligen skulle man i denna beskrivning på vår situation hava utgångspunkten för de nya anspråken på att man egentligen icke får göra några väsentliga jämkningar i de tunga militärbördor, som hittills vilat på vårt folk. Det hade kunnat vara rätt så intressant att gå närmare in på detta; nu vill jag blott säga att ehuru jag ingalunda vill förneka, att det kan tänkas situationer, där Sverige just får en sådan ställning som skiljeland mellan öster och väster, så är det å andra sidan så mycket, som är förändrat i världen, och så mycket, som kommer att förbli ändrat i världen, att man helt visst icke kan med ett sådant talesätt bygga upp någon sorts ersättning för den hotelses försvinnande, som det ryska tsardömet sammanfallande innebär. Jag tror, att om högern vill bygga sin kommande försvarspolitik på en sådan linje, så får den allt finna sig i, att hela folket märker nödfallsutvägen, som man anlitar, i jämförelse med de dock mycket reella krafter, som man förut kunde peka på, och att det således icke är att förvänta någon synnerligt stor anslutning från folkmeningen till den ståndpunkt, som så motiveras.

I sammanhang med detta skall jag nu å min sida gärna göra det erkännandet, att vi utan allt tvivel litet var hade den förhoppningen när fientligheterna under världskriget inställdes, att fullföljandet av det fredens program och det program för en rättvis ordning i världen, som uppgjorts från ententemakternas sida, skulle ske för det första mycket snabbare och för det andra utan att ge anledning till så många befogade kritiska invändningar, som sedermera blivit fallet. Och när så har inträffat, när vi nu ännu sju månader eller åtta, vad det snart är, från vapenstilleståndet befinna oss i ett osäkerhetstillstånd, som snarare är större än man kan säga att det är mindre än förut, ja då går uppenbarligen fastställandet och förbättrandet i de verkliga tingens värld av tingens nya ordning mindre snabbt än vad de mera optimistiska bland oss vågade hoppas och antaga för ett halvår sedan. Detta är ett faktum, med vilket vi måste räkna, och enligt sakens natur gör således detta, att den övningstid här i vårt land, med vilken vi hava att räkna, innan man får fastare konturer över hela vårt läge, blir, det ligger i sakens natur, längre, än vi hoppades kunna förutsätta, då vi förut yttrade oss om dessa ting både utom och inom riksdagen. Därav följer naturligtvis, att de åtgärder, som vi komma att vidtaga under övergångstiden, måste vara präglade av en känsla av ansvar för själva övergångstidens vanskligheter. Vi kunna kanhända icke gå fullt så fort i avseende på de nedsättningar och de minskningar i bördorna, som vi förut hava kunnat hoppas få göra, och som det fortfarande är vår fasta föresats att göra, så snart som de stora förutsättningarna därför finnas — men dessa stora förutsättningar bottna just i det allmänna världsläget.

I detta sammanhang vill jag gärna framhålla här, att såvitt jag förstår, har vårt parti icke på något sätt ändrat ståndpunkt i avseende på den allmänna läggningen av dess uppfattning i militärfrågan. Särskilt 1917 års kongress underströk med all styrka samma ståndpunkt, som redan tidigare hade hävdats här i riksdagen, och som jag tror fortfarande är det stora flertalets ståndpunkt inom vårt parti, nämligen, att det definitiva ordnandet av Sveriges militära angelägenheter icke kan ske annat än under *internationell* aspekt. Det måste bliva med hänsyn till själva det allmänna världsläget, som vi även här i landet till sist bestämma oss för den linje, som vi hava att följa. När så är fallet, röra vi oss under nuvarande omständigheter endast med provisorier. Sedan kunna vi naturligtvis tvista om, huru stor provisorisk nedsättning man skall kunna göra utan någon risk och våda. Detta blir i mycket en smakfråga, det beror på huru mycket en sådan nedsättning bryter sönder av bestående formationer, bestående utbildning och sådant. Det beror också naturligtvis i allra högsta grad på, hur mycket vi anse oss kunna under pressningen å vår budget från alla håll avse för dessa ändamål. Ty det har alltid varit vårt partis ståndpunkt, att man icke kan bara ställa de militära önskemålen i en klass för sig och säga: dessa måste till varje pris och först och främst uppfyllas, utan vi hava velat försöka att organiskt föra in dessa önskemål i samband med alla andra krav, som samhällsutvecklingen och samhällsförhållandena ställa på statens förmåga att bära bördor,

Ang. ändrad
utbildningstid
för vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)

Ang ändrad
utbildningstid
för vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)

och vi hava velat på detta sätt komma till ett resultat, som ger landet verklig styrka, genom att det icke allför mycket tynges ned ensamt med de militära bördorna.

Dessa samma synpunkter leda nog fortfarande allas vår syn på dessa ting och därför vill jag också till sist blott framhålla, att det skulle vara föga önskvärt, om man blåser upp en tvist om dessa övergångsbestämmelser till större dimensioner, än saken i verkligheten har. Vi vilja för visso allesammans nedsättningar. Helt visst var det för socialdemokratiska partiets så gott som alla medlemmar en missräkning och väckte misstämning, när regeringen för sin del ansåg sig icke kunna stå till svars med att gå längre i avseende på nedsättning av övergångstiden än i det förslag, som nu enhälligt tillstyrkts från vänsterrepresentanternas sida, och som första kammaren har förkastat, därför att det går för långt. Ja, det väckte förstämning, men det var nödvändigt, att komma till en uppgörelse, till en överensstämmelse, och detta har kunnat ske, efter min uppfattning, just därför att det endast gäller en provisorisk anordning och därför att det så starkt från alla håll betonats, att detta icke på något sätt band och förpliktade framtiden.

När vi hava fri utsikt över den molnhöljda värld, vari vi för närvarande leva, ja, då skall också vårt folk genom sin representation och sin regering vidtaga de åtgärder, som äro nödvändiga för att vår trygghet skall vara sådan, som tidsomständigheterna kräva. Men vi släppa icke den förhoppningen, ehuru den blivit framskjuten något genom förhållandena, vi släppa icke hoppet, att det skall bli genom bildandet av ett verkligt nationernas förbund som vi skola kunna i dessa avseenden komma fram till en helt annan och bättre ordning än förut under den väpnade fredens tidsålder. Det finnes dock så många stora tecken, som tyda på, att den väpnade fredens period har sett sin tid. Vi komma icke tillbaka till det läge, som vi sett förut. Massorna ute i världen, uti alla länder, hava under världskriget gjort erfarenheter, som lärt dem något, och som de visserligen kunna behöva någon tid att omsätta i handling var på sitt håll, men som i alla fall tillsammans peka åt samma gemensamma syfte: avskrivning av den gamla militarismen och upprättandet och upprätthållandet endast av den för världsfreden nödvändiga ordningsmakten i världen.

Med dessa uttalanden ber jag, herr talman, att få ansluta mig i den nu föreliggande frågan till det yrkande, som framställts av herr Viktor Larsson i Västerås.

Herr S ä v s t r ö m: Herr talman! De angrepp herr Bengtsson nyss riktade gentemot mig kunna icke på något sätt bringa mig ur fattningen, men jag skulle vilja säga ett ord till herr Bengtsson: när han finner min ställning underlig, vill jag endast hänvisa till vad utskottet här föreslår i sin motivering. Det återges här ingenting av vad försvarskommissionen har uttalat, icke ett spår finnes i utskottets yttrande, av vad försvarskommissionen uttalat. När så herr Hansson i Stockholm framlägger denna motivering, som jag för min del tycker sammanfaller med försvarskommissionens yttrande, är det icke under-

ligt, om jag ansluter mig till en sådan motivering och föredrar den framför utskottets.

Beträffande min ställning i försvarskommissionen vill jag säga, att nog har herr Bengtsson reda på, att man under utskottsarbetet här i riksdagen får många gånger pruta på sin personliga uppfattning. Hade min personliga uppfattning fått göra sig gällande, i det utlåtande som föreligger, skulle förslaget sett annorlunda ut, och jag förmodar det skulle sett annorlunda ut, även om herr Bengtssons uppfattning fått göra sig gällande. Man får vika från sin personliga ståndpunkt, för att vi slutligen skola kunna samla oss till ett resultat, och det är detta, som jag här har velat framhålla.

Som saken nu emellertid ligger: om kammaren hellre godtager det yrkande, som framställts av herr Viktor Larsson i Västerås, än något annat yrkande, så har jag ingenting emot, att det bifalles av kammaren.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Då jag yttrade mig om herr Hanssons i Stockholm ställning i denna fråga, så gällde det honom som reservant i försvarskommissionen. Det är så mycket mera skäl, att jag tager detta avstånd från honom, som hans egen partikamrat sjöministern, på ett par ställen blivit i tillfälle att påvisa, att hans förslag till motivering icke stämmer överens med, vad han däri påstår sig ha velat lägga in. Jag vill betona, vad som också förut anförts, att kammaren icke tar ställning varken till de icke vapenföras övningstid eller till specialvapnets med detta beslut, ifall den godkänner utskottsförslaget, ty ställning till dessa frågor tages först vid 1920 års riksdag.

Då herr Branting varnar för att blåsa upp en strid om övergångsbestämmelserna, så må den förebräelsen riktas emot hans eget parti och icke mot något annat, ty det är endast från det hållet striden blåsts upp, eljest hade utskottets förslag kunnat antagas utan debatt.

Då det emellertid nu gäller själva formuleringen till motivering, så kan jag icke finna annat än att det förslag till motivering, som herr Larsson i Västerås nu framlagt, är i full överensstämmelse med försvarskommissionens ställning till saken, skall jag be att få yrka bifall till detta förslag.

Angående världsläget och vår kommande ställning till militarismen skall jag be att av hela mitt hjärta få instämma i de ord, som herr Branting här nyss anförde. Men det är också som han sade, vi äro icke där ännu utan hava kanske någon bit dit, och så länge vi icke äro där, måste vi gå försiktigt fram och se vad som rör sig i världen icke endast i den riktning, som herr Hansson här framställde, utan även ifrån motsatt synpunkt.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag med den förändring däri, som yrkats av herr Larsson i Västerås.

Herr vice talmannen Hamilton: Herr talman! Jag begärde ordet för att ansluta mig till det förslag, som framställts av herr Viktor Larsson. Jag tror det är sådant, att alla kunna ena sig om det samma.

Ang. ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m.
(Forts.)

Ang. ändrad
utbildningstid
för vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)

Herr Hansson i Stockholm riktade emot liberalerna och enskilt mot mig några skarpa ord. Jag förmodar han gjorde sig skyldig till någon överilning, och jag får väl antaga, att han icke gav uttryck åt sitt partis mening. Jag bestyrkes häruti av vad herr Branting senare yttrade. Beskyllningen är så haltlös, att den icke behöver besvaras. Vad den gäller mig personligen, hänvisar jag till mitt 30-åriga riksdagsarbete, som jag har bakom mig. En riksdagsman synes mig böra hava studerat riksdagens historia under de senare årtiondena, innan han framkommer med sådana beskyllningar.

Herr Hansson tyckes vara synnerligen misslynt med att vi här icke alla stå parata att ansluta oss till det förslag, han framkastade under överläggningen. Vi gamla riksdagsmän känna det ansvar, som vilar på oss representanter, och pröva noga varje steg, som vi företaga. Hade herr Hansson gjort, som han bort göra, nämligen reservationsvis framlagt sitt förslag, och vi sett det tryckt, ja, då tror jag, att jag kunnat ansluta mig till detsamma, ty jag vet icke, om det i så stor måtto skiljer sig från min egen uppfattning och vad jag yttrat här. Men att begära, att alla skola vara färdiga att acceptera ett förslag, som framkommer under överläggningen, det är väl mycket begärt.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till det yrkande, som blivit framställt av herr Larsson i Västerås. och jag antager, att detta yrkande kan ena oss alla.

Herr Hansson i Stockholm: Herr talman! Endast ett par ord! Jag måste, då det från håll, där jag icke hade väntat det, komma invändningar mot det förslag, jag här framlagt, inför kammaren förklara, att jag naturligtvis icke framlagt detta förslag utan att ha konfererat med mina partivänner och särskilt med mina partivänner i försvarskommissionen.

Beträffande sedan vad som ytterligare här har yttrats skall jag icke upptaga någon längre diskussion. Jag vill endast emot herr Palmstierna ytterligare säga, att det förvånar mig på det högsta, att han kan vidhålla den meningen inför kammaren, att jag skulle ha försökt inge den uppfattningen, att allt vad som uttalats i mitt förslag var försvarskommissionens utlåtande. I mitt första anförande liksom i det andra framhöll jag uttryckligen, att försvarskommissionen naturligtvis icke kunnat gå in på frågan om vad som skall hänskjutas till 1920 års riksdag. Detta poängterade jag från början mycket starkt, och jag kan sålunda icke gärna vid något tillfälle hava ingivit kammaren den föreställningen, att försvarskommissionen har yttrat sig i detta avseende.

Beträffande slutligen frågan om vad som skulle föreläggas 1920 års riksdag måste jag säga, att jag blivit efter de förnyade förklaringarna från regeringsbanken ytterligare betänksam, huruvida andra kammaren bör låta detta ärende gå till beslut utan att uttryckligen på denna punkt hava gjort ett uttalande, som i varje fall icke accepterar den meningen, att dessa frågor icke skola komma upp vid 1920 års riksdag, därest man icke redan då kunde framlägga hela den stora försvarsrevisionen. Om vi gå inför en sådan linje, blir nämligen resultatet, att vi som jag förut sagt, genom detta beslut binda oss för 7 månaders värnplikt och icke

för 4 månaders. Jag har med hänsyn till den särskilda vikt, som regeringen tillmäter ett beslut i denna punkt, ansett mig böra av politiska skäl stödja regeringspropositionen. Men jag kan icke vidbliva denna ståndpunkt, därest man skulle ge åt förslaget en sådan innebörd, att man i fråga om övningstiden går väsentligt mycket högre än som från början varit avsikten. Är det så, att vi icke vid 1920 års riksdag få ytterligare avväga detta förslag, så att våra värnpliktiga slippa en övningstid på 7 månader, då inställer sig en synnerlig betänksamhet, och jag måste förklara, att med anledning av vad som under debatten förekommit, jag anser mig böra ännu mera vidhålla det förslag, som jag framställt.

Ang. ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m.
(Forts.)

Chefen för sjöförvarsdepartementet, herr statsrådet Palmstierna: Herr talman! Jag förstod, att det låg någon indirekt vädjan i herr Hanssons sista yttrande, då han förmodade, att jag hade den uppfattningen, att han avsiktligt skulle gjort någon förändring här. Jag har givetvis icke alls sagt så. Men däremot har såväl jag som även herr Sävström, som varit ledamot både i kommissionen och utskottet, uppfattat herr Hanssons yrkande såsom identiskt med försvarskommissionens samma text, och det är flera av kammarens ledamöter, som fått precis den mening. Emellertid är, som jag framhållit, sakförhållandet, att texten är olika och innehållet likaså, och det torde ju vara evident för kammaren även efter debatten.

På det sista behöver jag endast säga, att vad som står här i statsrådsprotokollet, att detta förslag icke på något sätt föregriper den blivande fullständiga revisionen av vårt försvarsväsende eller förhindrar 1920 års riksdag att, därest förändrade förhållanden sådant påkalla, på nytt upptaga frågan angående de värnpliktigas tjänstgöring till omprövning» står fast.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o bifall till berörda hemställan med godkännande av den motivering, som under överläggningen föreslagits av herr Hansson i Stockholm, 3:o bifall till samma hemställan med det tillägg i motiveringen, som föreslagits av herr Larsson i Västerås samt 4:o bifall till den av herr Wrangel m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den under 3:o upptagna propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, i anledning varav herr talmannen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka därvid den under 2:o angivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje sammansatta stats- och första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 3 med det tillägg i motiveringen, som under överläggningen föreslagits av herr Larsson i Västerås, röstar

Ja;

Ang. ändrad
utbildningstid
för vissa värn-
pliktiga av
1919 års klass
m. m.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med godkännande av den motivering, som föreslagits av herr Hansson i Stockholm.

Omröstningen utföll med 87 ja mot 49 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan med det tillägg i motiveringen, som under överläggningen föreslagits av herr Larsson i Västerås.

§ 13.

Föredrogos vart för sig tredje sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om överföring till hären av vissa marinen tilldelade värnpliktiga av 1919 års klass; och

nr 5, i anledning av väckt motion angående avskaffande av den allmänna värnplikten.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag angående de i §§ 10—13 här ovan omförmälda ärenden.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 5,10 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.